

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

LÄÄNE-VIRU RAKENDUSKÕRGGKOO

Sotsiaaltöö õppetool

SOTSIAALTÖÖ-TEEMALISTE ÜLIÕPILASUURIMUSTE

KOGUMIK I

2010

Koostaja: Airi Mitendorf

Keeletoimetaja: Anne Reinsoo

Tehniline toimetaja: Heli Freienthal

SISUKORD

I PERESOTSIAALTÖÖ	6
PEREKONDADE VALMISOLEK LAPSENDAMISEKS JA TEGELIKUD LAPSENDAMISKOOGEMUSED <i>Urve Silluta</i>	6
PEREKONNA MÕJU MINA-KONTSEPTSIOONI KUJUNEMISELE HIIUMAA ABITURIENTIDE HULGAS <i>Kaie Kobli</i>	14
NAISTE NÄGEMUS KAALUTLUSTELE SÜNNITADA PÄRAST 30.ELUAASTAT <i>Marju Malm</i>	20
TEISMELISTE TÛTARLASTE JA ISADE VAHELISED SUHTED <i>Aive Siirak</i>	28
MITTETOIMETULEVATE PEREDE VÄÄRTUSHINNANGUD ÜHE VALLA NÄITEL <i>Mirje Reinumäe</i>	35
ENNEAEGSE LAPSE SÛND PEREKONNA TOIMIMISE MÕJUTAJANA <i>Elo Palmiste</i>	43
GÛMNAASIUMINOORTE ARVAMUSED ISA ROLLIST <i>Riina Jalast</i>	50
II KOOLISOTSIAALTÖÖ.....	57
LIIDRID JA TÕRJUTUD PÕHIKOOLIS <i>Maarika Larkina</i>	57
ÕPILASKODUS ELAMISE MÕJU NOORTE SOTSIAALSETE OSKUSTE ARENGULE ÜHE ÕPILASKODU NÄITEL <i>Kaja Alas</i>	65
KOOLISOTSIAALTÖÖ OLEMUS LÄÄNE-VIRUMAA ÛLDHARIDUSKOOLIDES <i>Terje Sander</i>	72
III KARJÄÄRIVALIKUD.....	79
ABITURIENTIDE KARJÄÄRIPLANEERIMINE JA KUTSEVALIKUT MÕJUTAVAD TEGURID <i>Heidi Antons</i>	79
IV TÕÕHÕIVE UURINGUD.....	87
IDA-VIRUMAA NOORED TÕÕTUD KUI RISKIRÛHM <i>Natalja Zahhrova</i>	87

JUHTUMIPÕHINE VÕRGUSTIKUTÖÖ PIKAAJALISTE TÖÖTUTEGA <i>Tiia Jalakas</i>	94
JUHTUMIKORRALDUSE MEETODITE EFEKTIIVSUS PAIDE KESKUSE “TUULEPESA” JA PIKAAJALISTE TÖÖTUTE AKTIVISEERIMISKESKUSE <i>Leeli Rooni</i>	101
INTELLEKTIPUUDEGA NOORTE TÖÖVÕIMALUSED PÄRNUS <i>Eha Lilles</i>	107
VI EAKATE TOIMETULEK	120
ÜKSI ELAVATE EAKATE ENESEABITEGEVUS JA ARENGUVÕIMALUSED <i>Anneli Saaber</i>	120
EAKA JA ERIVAJADUSEGA INIMESE SOBIVUS ELAMISEKS SOTSIAALMAJA TINGIMUSTES <i>Sirje Rohtla</i>	128
VII SÕLTUVUSPROBLEEMID	135
ALKOHOLISMIST KAASSÕLTUVUSES OLEVATE NAISTE KOGEMUS <i>Gea Murakas</i>	135

SISSEJUHATUS

Hea lugeja!

Tutvustame Sulle Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö erialal aastatel 2007-2009 teostatud huvipakkuvamate lõputööde kogumikku. Kogumiku koostamise põhimõtteks on läbilõike andmine erinevatest teemavaldkondadest, milles teeme rakendusuuringuid.

Laiemas mõttes sisaldab sotsiaaltööharidus põhjalikke teadmisi inimesest keskkonnas, tema olukorrast ja ühiskonnast. Sotsiaaltöö amet eeldab akadeemilist ametialast koolitust, mille aluseks on teoreetilised teadmised ja nende abil omandatud praktilised oskused.

Teadmiste omandamine sotsiaaltöös tähendab aktiivset mõttetegevust, mida iseloomustab mitmekihilisus. Erialal pädevaks saamiseks on vaja teadmised siduda oma isiksusega, sest sotsiaaltöötaja isiksus on sotsiaaltöös tähtis töövahend. Rakendusuuringu teostamine aktuaalse temaatika uurimiseks kas oma töö või ühiskonna probleemsel teemal annab üliõpilasele hea kogemuse nii eriala- kui enesekasvuks.

Kogumiku eesmärk on:

- tutvustada sotsiaaltöö õppetoolis tehtud rakendusuuringuid;
- tunnustada uurimuste autoreid ja üliõpilaste juhendajaid;
- pakkuda praegustele ja tulevastele sotsiaaltöö eriala üliõpilastele mõtteid ja innustust uurimistöö tegemiseks.

Täna kogumiku valmimisele kaasaaitajaid- õppejõude: koostajat Airi Mitendorfi, keeleteimetajat Anne Reinsood ja tehnilist toimetajat Heli Freienthali.

Head lugemist!

Meeli Männamäe,

Sotsiaaltöö õppetooli juhataja

I PERESOTSIAALTÖÖ**PEREKONDADE VALMISOLEK LAPSENDAMISEKS JA
TEGELIKUD LAPSENDAMISKOGEMUSED**

URVE SILLUTA

Juhendaja N. Randver

Urve Silluta lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2009.a, töötab Ravila Erihooldekodus vanemtegevusjuhendajana.

РЕЗЮМЕ

Готовы ли семьи взять себе приёмных детей и действительный опыт усыновления. Манускрипт: страниц 73, использованная литература 56 единиц. Таблиц 2. Схем 10.

Тема дипломной работы выбрана с точки зрения социального работника. Семьи, которые не могут стать биологическими родителями, нуждаются в поддержке и в понимании процесса усыновления, поскольку существующая государственная система не достаточно поддерживает усыновителей.

Актуальность темы заключается в том, что из года в год увеличивается проблема овуляции и семьи ищут новые возможности. Во многих случаях искусственное оплодотворение не даёт желаемых результатов, а также в том случае, когда движущей силой является желание помочь ребёнку. С другой стороны актуальность темы в том, что многие дети из не функционирующих семей, где родители не справляются со своей родительской ролью попадают в приёмные семьи. Дети, которые потеряли своих родителей (стались сиротами) или их родители лишились родительских прав, получают новую возможность принадлежности в полноценной семье через усыновление.

Цель дипломной работы исследовать готовность и опыт усыновления, а также исследовать действительные причины усыновления детей.

Задачи поставленные для выполнения цели:

Lääne- Viru Rakendus kõrgkool

- исследовать, по каким причинам семьи готовы стать приёмными семьями;
- исследовать какие критерии предоставляют родители приёмным детям и какие критерии готовы изменить в процессе усыновления;
- исследовать опыт приёмных родителей, накопленный в ходе усыновления ребёнка.

Автор данной работы исходит из теории социального обучения. Социализация ребёнка происходит в результате интеракционного процесса, где ребёнок подражает поведение родителей и перенимает их манеры. Здесь важную роль играет среда и пример. Автор работы использовал комбинированное исследование. Квантитативный метод анкетирование и квалитативный метод интервью. Результаты опроса проверялись через интервью. С помощью квантитативного метода исследования выявлялась готовность усыновления ребёнка из другой биологической семьи. С помощью квалитативного метода исследований ответ семей, которые прошли процесс усыновления, и стали приёмными семьями.

В результате квантитативного исследования выяснилось, что семьи готовы усыновить детей только при конкретных условиях от 0-3л здоровый пол девочки. Квалитативный метод опроверг определённые критерии важен ребёнок сам а не различка половому и возрастному признаку, приоритетом стал факт, чтобы семья и ребёнок встретились. В результате исследования можно подчеркнуть, что закон и организация усыновления нуждаются в усовершенствовании. Приёмные семьи нуждаются в большей поддержке и во внимании. Необходимо разработать систему контроля и проверки благополучия ребёнка в приёмной семье.

Ключевые слова: адаптация, адаптированный, биологические родители, ребёнок без родительского возмещения, семья, усыновление, усыновитель.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Authori poolt valitud teema on aktuaalne, kuna aastast aastasse on suurenenud inimeste arv, kellel on probleemid viljastumisega ning perekonnad otsivad uusi võimalusi laste saamiseks. Alternatiiviks

kunstlikule viljastamisele, mis paljudel juhtudel ei pruugi anda soovitud tulemusi, on lapsendamine. Teisalt on teema aktuaalne seetõttu, et paljud lapsed on pärit mittetoimivatest perekondadest, kus lapsevanemad ei suuda täita oma vanemarolle ja vanemlikust hoolest ilma jäetud lapsed satuvad asendushooldusesse. Tulenevalt bioloogiliste vanemate suutumatusest täita vanemarolli on vaja lastele leida uus, turvalisust ja kaitset pakkuv perekond. Eelistada tuleb asendushooldust perekonnas või lapsendamist, mis annab lapsele seaduslikult samad õigused nagu bioloogilistel lastel oma vanematega (Riisalo 2001: 26 – 27).

Lõputöö eesmärk oli uurida perekondade valmidust lapsendamiseks ning perekondade lapsendamiskogemustele tuginedes tegelikke lapsendamise põhjuseid. Uurimisülesanded olid:

- põhinedes teoreetilistele seisukohtadele ja teaduskirjandusele anda ülevaade perekonna mõjust lapse arengule, perekondade toimetulematuselt ja vanemarolli täitmata jätmisest;
- uurida, millistel põhjustel on perekonnad valmis lapsendada teisest bioloogilisest perekonnast põlvneva lapse/lapsi;
- uurida tingimusi, mida seavad vanemad lapsendatavale lapsele/lastele ning milliseid kriteeriume ollakse valmis muutma lapsendamise käigus;
- uurida adoptiivperekondade kogemusi, üksteisega kohanemist, ettevalimistust lapsendamiseks, lapsendamise avalikustamise ning PRIDE koolituse vajadust.

TEOREETILINE ALUS

Lõputöös vaadeldi lapsendamist erinevatest teoreetilistest lähtekohtadest. Adopteerimist käsitleti sotsiaalkonstruktivistliku–, sotsiaalse süsteemi–, sotsio-ökoloogilise– ja sotsiaalse õppimise teooria kontekstis. Lõputöös toetutakse Bandura sotsiaalse õppimise teooriale, mille kohaselt sotsiaalses keskkonnas ja eeskujude olemasolul toimub lapse sotsialiseerimine ühiskonda. Albert Bandura, sotsiaalse õppimise teooria looja (Hayes 2002:

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

1-8; Shaffer 1999: 446-460), on seisukohal, et õppimine toimub vastavalt sotsiaalsele keskkonnale ja eeskujudele. Õppimisprotsess kätkeb endas teiste inimeste käitumise vaatlemist ja jäljendamist. Lapsendamise puhul on lapse sotsialiseerumiseks tähtsal kohal nii keskkond (kodu) kui ka eeskujude olemasolu (adoptiivvanemad). Tuginedes sotsialiseerumise vajalikkusele lapsendamise protsessis valis autor lõputöö teoreetiliseks aluseks Bandura sotsiaalse õppimise teooria. Lapse mittetäielikku sotsialiseerumist bioloogiliste vanemate eeskuju mõjul on võimalik lapsendajatepoolse eeskujuga muuta täielikuks sotsialiseerumiseks. Seda juhul, kui laps läbi sotsiaalse õppimise jäljendab adoptiivvanemaid ning omandab samastumise käigus talle eluks vajalikke oskuseid.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Uurimistöös kasutati andmete kogumiseks kombineeritud (kvantitatiivset ja kvalitatiivset) uurimismeetodit. Kvantitatiivse meetodina kasutati poolstruktureeritud ankeetküsitlust ja kvalitatiivse meetodina teemaintervjuud. Kvantitatiivse ankeetküsitluse tulemusi kontrolliti kvalitatiivse intervjuuga.

Valim ja uuringu eetline aspekt

Kvantitatiivse ankeetküsitluse valimiks olid Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli kaugõppe üliõpilaste perekonnad. Valimi mitmekesisuse tagas asjaolu, et üliõpilased on pärit Eesti eri piirkondadest. Ankeetküsitluses osales 100 respondenti. Intervjuuvalimiks oli kaheksa perekonda, kes juba olid lapsendanud teistest bioloogilistest vanematest põlvneva lapse. Esialselt oli intervjuus osalemise nõusoleku andnud kümme perekonda, kellest kaks loobusid. Intervjuu keskmiseks pikkuseks oli 1,5 – 2 tundi. Konfidentsiaalsuse põhimõtet arvestades oli ankeetküsitlus anonüümne ning intervjuudes osalejad tähistati vastajakoodiga V01, V02 jne.

Andmete analüüsi meetodika

Kvalitatiivses uurimises kasutati statistilist analüüsi, mille abil saab üldistada saadud faktilist materjali eeldusel, et valim on piisav. Kvalitatiivse

meetodina kasutati intervjuude sisuanalüüsi, mida rakendatakse tekstiandmete ja sisu subjektiivseks tõlgendamiseks, süstemaatilise liigendamise- ja kodeerimisprotsessi ning teemade või muustrite kindlaks tegemiseks (Hsieh, Shannon 2005: 1277-1288).

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Lapsendamine toimub juhul, kui perekondadel on adopteerimiseks isiklik motiiv (viljatus). Intervjuude tulemused kinnitasid, et kuuel juhul kaheksast otsustati lapsendamise kasuks, kuna bioloogiliselt ei õnnestunud lapsi saada. Kõige suurem võimalus lapsendatud saada on 0-4 aastasel eesti rahvusest tütarlapsel. Lapsendajad soovivad lapsendada „kindlat last“, ning ei olda valmis kriteeriume muutama. Kvalitatiivses uuringus leidis kinnitust, et soovitakse lapsendada alla kolme aastast eesti rahvusest last. Kinnitust ei leidnud kriteeriumite olulisus, pigem hindasid lapsendajad võimalust saada lapsevanemaks ning jagada hoolt ja armastust lapsendatud lapsele. Kvantitatiivses uuringus osalejad olid valmis loobuma lapsendamisest, kui „sobivat“ last ei ole võimalik lapsendada või jätkatakse otsinguid „sobiva lapse“ leidmiseni. Kvalitatiivse uurimuse tulemused lükkavad selle väite ümber, kuna soov lapsevanemaks saada muudab lapsendajad paindlikumaks ja sallivamaks ning ollakse valmis meeldivale lapsele kodu ja vanemlikku hoolt pakkuma. Puudelapse võimalused leida endale adopteerimise kaudu uued vanemad Eestis on väga väike. Sarnased olid tulemused nii kvantitatiivses kui kvalitatiivses uuringus, kus ükski intervjuueeritud perekond ei lapsendanud teadlikult puudelist (ühe lapse puue ilmnes hiljem). Lapsendamisotsust ei tehta üksinda, vaid kaasatakse sellesse ka perekonna liikmeid ja sugulasi. Üldiselt ei soovita avalikustada lapsendamist ning loodetakse, et laps ei saa teada enda põlvnemisest. Kvalitatiivne uurimus kinnitas, et lapsendamise otsuse tegemisel osalevad nii abikaasad, lapsed kui vanavanemad. Kinnitust ei leidnud lapsendamise „saladuse“ hoidmine, kõik lapsendatud lapsed teadsid enda lapsendamisest. Suurimateks takistusteks lapsendamise juures on: abikaasa ei soovi lapsendada; vähesed materiaalsed võimalused ja lapsekasvatamiseks sobimatud tingimused. Kvalitatiivse uuringu tulemused näitasid, et adoptiivperekonnad olid materiaalselt kindlustatud, lapse kasvatamiseks

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

olid olemas sobilikud tingimused ning mõlemad abikaasad soovisid lapsendada. Kvantitatiivse uuringu tulemused tõid välja mitu lapsendamist takistavat asjaolu: kes satub lapsendatavaks; bioloogilised vanemad tulevad last otsima; võivad avalduvad pärilikud haigused ja ilmmeda võivad „halvad geenid“. Kõik kvantitatiivses uurimuses välja toodud hirmud leidsid kinnitust kvalitatiivses uuringus. Tegelike lapsendamiskogemustega perekonnad tundsid hirmu sarnaste asjade ilmsiks tulemise ees.

Uuringu tulemusena selgus, et ettevalmistus lapsendamiseks ei ole täielik ning paljudel juhtudel võib lapsendamine pooleli jääda (mitte toimuda) johtuvalt perekondade vähestest teadmistest ja puudulikust ettevalmistusest. Uuringust selgus, et lapsendajad vajavad palju tuge ja mõistmist nii päritoluperekonna kui ka lapsendamist korraldavate ametnike poolt. Tähtsaks peeti teadmiste saamist enne lapsendamist (PRIDE koolitus jm) ning lapsendamisjärgset kontrolli.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aimre, I.* 2006. *Sotsioloogia*. 2 tr. Tallinn. Sisekaitseakadeemia.
- Aimre, I.* 2001. *Sotsioloogia. Avaliku Halduse Alused*. Tallinn. Sisekaitseakadeemia.
- Burr, V.* 2003. *Social Constructionism. Second Edition*. London – New York. Routledge.
- Butterworth, G., Harris, M.* 2002. *Arengupsühholoogia alused*. Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Charmaz, K.* 2002. *Qualitative Interviewing and Grounded Theory Analysis. Handbook of Interview Research. Context & Method*. – Gubrium & Holstein. Thousand Oaks: Sage Publications.
- Coleman, H., Collins, D., Jordan, C.* 2007. *An Introduction to Family Social Work*. 2nd. Ed. Belmont. California. Thomson Brooks.
- Ezzy, D.* 2002. *Qualitative Analyses: Practice and Innovation*. Australia: Allen & Unwin.
- Gleitman, H.* 2004. *Psychology*. London. W.W. Norton & Company.
- Hansson, L.* 2004. *Perekonna funktsioonidest*. – *Sotsiaaltöö* 3/2004, lk 28-30.
- Hansson, L.* 2006. *Perekond kui lapse kasvukeskkond*. – *Perekond ja uued sotsiaalsed riskid*. Koost. KES. Tallinn.
- Hayes, N.* 2002. *Sotsiaalpsühholoogia alused*. Tallinn. Külim.
- Hess, B. B., Markson, E. W., Stein, P. J.* 2000. *Sotsioloogia*. Tallinn. Külim.
- Hirsjärvi, S., Huttunen, J.* 2005. *Sissejuhatus kasvatusteadusesse*. Tallinn. Medicina.

- Hirsjärvi, S., Remes, P. Sajavaara, P.** 2005. Uuri ja kirjuta. Tallinn. Medicina.
- Hsieh, H-F., Shannon. S. E.** 2005. *Qualitative Health Research*, Vol. 15, No. 9. – [WWW] URL <http://qhr.sagepub.com/cgi/content/short/15/9> (10.04.2009).
- Jeyarajah-Dent, R.** 2005. Lapse heaolu või lastekaitse – Sotsiaaltöö 6/2006, lk 33-36.
- Kask, I.** 2006. Kui lapsekeskne on lastekodu? – Sotsiaaltöö 2006 nr 6, lk 28-33.
- Kleibeck, J., Ogden, T.** 2001. Laps ja võrgustikutöö. Lapse arengu ökoloogiline perspektiiv ja võrgustikuteraapia meetodid koos lastega. Tallinn. SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus.
- Kraav, I.** 2003. Perekonnaõpetus. Inimeseõpetus – abiks õpetajale. Tallinn. Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.
- Korp, E.** 2004. Turvakodu lapse kasvukeskkonnana. – Lapse kasvukeskkond ja sotsiaalsed oskused. Toim T. Tulva. Tallinn. Lastekaitse Liit, Tallinna Pedagoogikakool.
- Lapse õiguste tagamise strateegia 2007. aasta rakendusplaan.** 2007. Sotsiaalministeerium – [WWW] URL www.sm.ee (10.01.2008).
- Luhmann, N.** 1995. *Social Systems*. Stanford. Stanford University Press.
- Palm, H.** 2001. Lapse kasvamine muutuv keskkonnas. – Väikelaps ja tema kasvukeskkond II. Toim. M. Veisson. Tallinn. TPÜ Kirjastus.
- Petoffer, S.** 2009. Vabatahtlikud aitavad lapsendajatel võidelda bürokraatiaveskitega – [WWW] URL <http://www.kalev.ee/est/?news=977231&category=1> (11.03.2009).
- Reitz, M., Watson, K.** 1992. *Adoption and Family System: Strategies for Treatment*. New York. Guilford Press.
- Riisalo, S.** 2001. Asendushoolduse olukorrast Eestis. – Sotsiaaltöö 6/2001, lk 26–27.
- Rääk, R., Korp, E.** 2004. Lastekaitse kohalikus omavalitsuses – käsiraamat. Tallinn. EV sotsiaalministeerium, Tervise Arengu Instituut.
- Saarits, Ü.** 2001. Perekond lapse väärtuste kujundajana. – Väikelaps ja tema kasvukeskkond II. Toim. M. Veisson. Tallinn. TPÜ kirjastus.
- Shaffer, D. R.** 1999. *Developmental Psychology: Childhood & Adolescence. Fifth Edition. 5th ed.* USA. Books. Cole Publishing Company.
- Sotsiaalne kaitse.** 2008. – [WWW] URL <http://www.stat.ee/sotsiaalelu> (20.02.2008).
- Strömpl, J.** 2001. Sotsiaaltöö uurimisest: konstruktivistlik lähenemine. – Sotsiaaltöö 1/2001, lk 10-12.
- Talts, L.** 2001. Uuenenud tendentsid vanem-laps suhetes. – Väikelaps ja tema kasvukeskkond II. Toim. M. Veisson. Tallinn. TPÜ kirjastus.
- Tamm, A.** 2006. Kuidas aidata kaasa vastutustundliku lapsevanema kujunemisele! Vanema vastutus versus riigi vastutus – Lapse heaolu Eestis: riskid ja valikud Toim. T. Tulva. Tallinn. Tallinna Ülikool, Lastekaitseliit.

Lääne- Viru Rakendusõrgkool

Tiko, A. 2001. *Laps ja pere vajavad enam tähelepanu.* – Sotsiaaltöö 3/2001, lk 23.

Tomberg, M. 2006. *Asenduskodu ja lapsehoid.* – Sotsiaaltöö 6/2005, lk 28-31.

Tulva, T., Viiralt, I. 2006. *Riskiühiskond ja lapse heaolu.* – *Lapse heaolu Eestis: riskid ja valikud*, Toim. T. Tulva. Tallinn. Tallinna Ülikool. Lastekaitseliit.

Tulva, T., Viiralt, I. 2001. *Võrgustikutöö võimalusi laste – ja pereprobleemide lahendamisel.* – *Laps ja Pere tänases Eestis: teadusartiklite kogumik*. Tallinn. Tallinna Pedagoogikaülikooli kirjastus.

Tulva, T. 1996. *Sotsio-ökoloogiline teooria lastekaitsetöö lähtekohana.* Teadusartiklite Kogumik. Toim. K. Suislepp, Lastekaitse muutuv as ühiskonnas. Tallinn. TPÜ.

Wieder, H 1990. *Special Problems in the Psychoanalysis of Adopted Children.* *Child Analysis and Therapy.*

PEREKONNA MÕJU MINA-KONTSEPTSIOONI KUJUNEMISELE HIUMAA ABITURIENTIDE HULGAS

KAIE KOBLI

Juhendaja K. Altermann

Kaie Kobli lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2008.a, töötab Lääne- Virumaal Vinni Perekodus kasvatajana.

SUMMARY

The influence of families on the development of self-concept among 12th grade students in Hiiumaa. The paper consists of 70 pages, 37 sources, 13 diagrams, 1 table and 2 supplements. The families nowadays are progressively withdrawing from ideal: the number of single parents and divorces is increasing, parents are overloaded with work and they have no time to pay attention to their children. But unfortunately children's abnormalities and problems with behaviour, studying and communication are caused by domestic problems. From that arises the necessity to examine this topic.

The purpose of this research was to examine the opinions of 17-19 years old youth about their self-concept and to bring out connections between their self-image and domestic growth environment. To achieve the purpose, the following tasks were raised: to become acquainted with general awareness about self-concept among youth and associate it with their opinions about themselves; to examine self-defence mechanisms among youth; to analyse risks in domestic growth environment, which can damage the evolution of self-concept; to find relations between self-concept and domestic growth environment.

Originated from the purpose, the author used quantitative methodology and half structured questionnaire method. The research was carried out among 56 young people in the 12th grades in Hiiumaa. As a result of this survey, it turned out that the self-concept of young people in Hiiumaa is generally positive, but unfortunately the youth at this age has often problems with

perceiving themselves adequately. Their opinions about themselves are mostly affected by their family and friends, but the most important supporters are their mothers. The research also showed that the children from big families are more used to count on other people. The main domestic problems are financial difficulties, alcoholism and endless conflicts. These problems have made children more irritable, hesitant, and accusatory, and have damaged the development of adequate and positive self-assessment. Unfortunately the problems usually do not exist separately – one kind of problem brings out other issues. Suggestions: to add psychological subjects to school programmes, introduce the necessity of family training to parents and organise youth camps which focus on self-assessment.

Keywords: self-concept, self-image, ego, self-assessment, growth environment, family.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Mina-kontseptsiooni kujundab enesele inimühiskonnas iga indiviid, missuguseks see kujuneb, tingivad inimliku mitmekesisusega seotud tegurid - eelkõige isiksusse ja sotsiaalsetesse suhetesse puutuvad. Konkreetseid isiksuseomadused on põhjuseks, miks mõned inimesed ei lase end heidutada pidevatest ebaõnnestumistest, teised aga annavad kergesti alla. Lapse- ja noorukieas on vajalik tähelepanu pöörata kasvukeskkonna ja perekonna rollile noore inimese mina-kontseptsiooni kujunemisel.

Lõputöö eesmärgiks oli uurida 17-19aastaste noorte arvamusi oma mina-kontseptsiooni kohta ning tuua välja seosed kujuneva mina-pildi ja koduse kasvukeskkonna vahel. Püstitati järgnevad ülesanded:

- tutvuda noorte üldise teadlikkusega mina-kontseptsiooni olemusest ja seostada seda nende arvamustega endast;
- uurida noorte mina-kaitseid ja kujunenud käitumisstiile; analüüsida perekondliku kasvukeskkonna faktoreid, mis võivad kahjustada mina-kontseptsiooni arengut;

- leida seoseid mina-kontseptsiooni kujunemise ja koduse kasvukeskkonna vahel.

TEOREETILINE ALUS

Lõputöö toetub „sotsiaalse mina” teooriale, mis väidab, et inimesed liituvad ühiskonnaks oma mina-kontseptsiooni kaudu. Kui sotsiaalne mina sisaldab teiste poolt kujundatud suhtumisi, siis personaalne mina on mina spontaanselt tekkiv olemus. Inimese füüsiline ja sotsiaalne areng ei ole automaatselt toimuv protsess. Iga uus roll ning elusituatsioon tähendab selles olukorras käituma õppimist. Lapse mina arengu uurimine on vajalik tema mõtete, tunnete ning käitumist reguleerivate isiksuslike protsesside täielikuks mõistmiseks. Nimelt mõjutab see, kuidas inimene nii ennast kui teisi inimesi näeb, oluliselt tema käitumist, tundeid ja sotsiaalseid suhteid (Allik, Realo, Konstabel 2003: 220).

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismetoodika

Lõputöö uuringu läbiviimisel kasutati kvantitatiivset metoodikat. Andmekogumismetoodina kasutati poolstruktureeritud ankeetküsitlust. Uuring viidi läbi anonüümse ankeetküsitlusena 2007.a detsembris ja 2008. a jaanuaris. Sõltuvalt autori elukohast viidi uurimus läbi Hiiumaal Käina Gümnaasiumi ja Kärdla Ühisgümnaasiumi 12. klassides.

Valim ja uuringu eetiline aspekt

Uuringu valimi moodustasid 56 Hiiumaa maakonna 12. klasside noort, kellest 42 õppis Kärdla Ühisgümnaasiumis ning 14 Käina Gümnaasiumis. Uuritavatest 39 olid tütarlapsed ja 17 noormehed. Uuring viidi läbi klassides anonüümse ankeetküsitlusena vabatahtlikkuse alusel.

Andmete analüüsi metoodika

Uurimuse tulemused analüüsiti kvantitatiivset metoodikat kasutades, kuna see võimaldas saada probleemidest üldisemat ülevaadet ning tulemusi

esitada nii arvuliselt, protsentuaalselt kui ka joonistena. Kvantitatiivne meetod sobis andmete analüüsimiseks, kuna avatud küsimuste vastused olid küllaltki sarnased, neid sai kategoriseerida temaatilistesse gruppidesse ning seejärel analüüsida sarnaselt suletud küsimustega. Andmeanalüüsis kasutatakse statistilise analüüsi meetodit, mis sisaldas tunnuste vaatlemist üksikshaaval.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Uurimistulemustest selgus, et 12. klasside noored on üldiselt teadlikud mina-pildi olemusest, kuid adekvaatse eneseanalüüsiga esineb neil sageli probleeme. Seetõttu soovitaksegi koolitundides käsitleda rohkem teemasid, mis soodustaksid oma mina tundma õppimist. Hiiumaa noorte mina-pilti võib üldjuhul hinnata eluterveks: domineerivad positiivsed iseloomuomadused, enesehinnang on adekvaatne, nad usuvad endasse ning tunnevad oma tugevaid ja nõrku külgi. Ka lapsepõlvega ollakse valdavalt rahul. Noorte arvamust enda kohta mõjutavad võrdselt nii perekond kui sõbrad. Enesekindlust mõjutavad peamiselt sõbrad. Kõige tähtsamaks toetajaks peetakse ema ja seda eriti rasketel hetkedel. Hoiak oma perekonna suhtes on positiivne, väärtustatakse ühtsust, kokkuhoidu, toetamist ja üksteisega arvestamist. Toodi välja ka puudusi - kõige sagedasemateks pereprobleemideks peetakse majanduslikku toimetulematust, alkoholismi, peretülisid ja konflikte. Märkatav oli tõsiasi, et enamikul juhtudel esinesid probleemid mitmekaupa. Nendel juhtudel oli noorte enesehinnang ja –usk kahjustatud, tekkinud oli negatiivne ellusuhumine, kergemini muututi ärrituvaks, ennast süüdistavaks ning enda suhtes kiiritlisemaks ja ebakindlamaks. Raskenenud oli usalduslike suhete loomine ja tunnete väljendamine.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aavik, A. 2001. Osakem mõista õpilase käitumist. Haridus nr 2.*
Allik, J., Realo, A., Konstabel, K. 2003. Isiksusepsühholoogia. Tartu Ülikooli kirjastus.
Almann, S., 1996. Alushariduse õppekava projekt (tööversioon). Tallinn.

- Butterworth, G., Harris, M.** 2002. *Arengupsühholoogia alused*. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Chazan, M., Laing, A. F., Davies, D., Phillips, R.** 2001. *Eemalõtõmbunud, üksildaste laste ja noorukite abistamine*. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Elenurm, T.** 2007. *Alandlikkus ei vii sihile. Kuidas õppida tööl kehtestavalt käituma? Eesti Töötervishoid nr 1.*
- Ghuri, P., Grunhaug, K.** 2004. *Äriuuringute meetodid: Praktilisi näpunäiteid*. Tallinn. Külim.
- Golombok, S.** 2000. *Parenting. What really counts?* London. Routledge.
- Hayes, N.** 2002. *Sotsiaalpsühholoogia alused*. Tallinn. Külim.
- Hess, B. B., Markson, E. W., Stein, P. J.** 2000. *Sotsioloogia*. Tallinn. Külim.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P.** 2005. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn. Medicina.
- Keltikangas-Järvinen, L.** 1992. *Agressiivne laps*. Tallinn. Koolibri.
- Kidron, A.** 2005. *Isikus*. Tallinn. Mondo.
- Kidron, A.** 2008. *Uurija käsiraamat: Mis ja milleks? Kuidas? Mis meetodil? Teadus- ja rakendusüinguist psühholoogias*. Tallinn. Mondo.
- Kon, I.** 1981. „Mina” avastamine. Tallinn. Eesti Raamat.
- Kraav, K., Kõiv, I.** 2001. *Sotsiaalpedagoogilised probleemid üldhariduskoolis*. Tartu. Vali Press.
- Langford, P. E.** 2005. *Vygotsky's developmental and educational psychology*. New York. Psychology Press.
- Laste ja- noortepsühhiaatria.** Toim J. Liivamägi, J. Piha. 2006. Tallinn. Medicina.
- Lember, M.** 2002. *Edukas juht tänases Eestis*. [WWW] URL <http://www.fontes.ee/page.php?id=165> (26.04.2008)
- Leppik, P.** 1999. *Lapse arendamine on huvitav*. Tallinn. Riiklik Eksami- ja Kvalifikatsioonikeskus.
- Lindenfield, G.** 2003. *Enesekindel laps: aidake lapsel endaga rahul olla*. Tallinn. Sild.
- Mangs, K., Martell, B.** 2000. *Psühhoanalüütiline arengukäsitlus 0-20 eluaastani*. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Mikkonen, V., Posti, P., Vuorinen, R.** 1995. *Psühholoogia keskkoolile*. Tallinn. Koolibri.
- Milner, P., Carolin, B.** 1999. *Time to listen to children: personal and professional communication*. London and New York. Routledge.
- Nekrassov, A.** 2005. *Perekond – tarkuse algus*. Tallinn. Pegasus.
- Perekond ja uued sotsiaalsed riskid.** Toim L. Hansson. 2006. Tallinn. TLÜ kirjastus.

- Paloheimo, M.** 2002. *Lapsepõlve mõjud*. s.l. Varrak.
- Papp, K., Part, K., Tõrik, S.** KISS (*Küpsemine Inimsuhted Sõbrad Seksuaalsus*): noorsoouuring 1999. Eesti Pereplaneerimise Liit, Tartu Noorte Nõustamiskeskus.
- Pöld, M.** 2007. *Lapsevanem mõjutab noore karjääri* – [WWW] URL <http://www.omasaar.ee/index.php?content=artiklid&sub=8&artid=2237>
- Reiljan, H.** 2001. *Enesehinnangust* - [WWW] URL <http://tnk.tartu.ee/0enesehinnangust.html#ju> (30.03.2007).
- Sotsiaaltöö küsimusi.** Koost T. Tulva. 1994. Tallinn. Eesti Vabariigi Sotsiaalministeerium.
- Teiverlaur, M.** 2003. *Ego kaitsemehhanismid: kuidas me psühholoogiliselt kaitseme oma mina*. Tallinn. Külim.
- Tiedens, L. Z., Leach, C. W.** 2004. *The social life of emotions*. Cambridge University Press.
- Tooding, L.** 2001. *Andmeanalüüs sotsiaalteaduses*. Tartu. TÜ sotsiaalteaduskond.
- Virovere, A., Alas, R., Lüigand, J.** 2005. *Organisatsioonikäitumine*. Tallinn. Külim.
- Vooglaid, Ü.** *Lastekodu kui kasvukeskkond: harjutusi ja ülesandeid lastekodu kasvatajatele ja juhatajatele*. 1999. Tallinn. SOS Lasteküla Eesti Ühing.
- Zaitsev, D. V.** 2001. *Sotsioloogitšeski analiz sovremennoi semji Rossii*. Defektologija.

**NAISTE NÄGEMUS KAALUTLUSTELE SÜNNITADA PÄRAST
30.ELUAASTAT****MARJU MALM**

Juhendaja N. Randver

Marju Malm lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala
2009.a,

töötab Viru Vangla kriminaalhooldusosakonna Rakvere talituses
kriminaalhooldusametnikuna.

РЕЗЮМЕ

Обдуманное решение женщин рожать детей после 30 лет. Выпускная работа состоит из 67 стр., кол-во использованной литературы 49, приложений 1 и рисунков (чертежей) 13.

Выбор темы основывается на всё возрастающей проблеме снижения рождаемости, поздний возраст – широкое отражение этого в прессе и статистике, а также личный интерес к трактовке этой сложной и затрагивающей повседневную жизнь теме. Цель зачётной работы рассмотреть причины, по которым женщины принимают решение рожать после 30 лет. Исходя из темы работы автор выдвигает гипотезу, что женщины рожают детей после 30. лет по простым соображениям (к этому возрасту они получили образование, лучше обеспечены материально или создали новую семью) опираясь на структурально-функционалистическую теорию. Исходя из цели и выдвинуты следующие вопросы:

- какова роль женщины в обществе и семье на основе научной литературы?
- каковы оценки ценностей, связанные с планированием семьи?
- есть ли связь поздней рождаемости с количеством детей?
- по каким соображениям женщины рожают в возрасте после 30-лет?

Выпускной работе автор опирается на структурально - функционалистическую теорию, рассматривая (изучая) семью, роль женщины и мужчины, также их позиции и оценки ценностей. Для проведения исследования использовались количественный и качественный или комбинированный метод – анкетный опрос. Количественный метод исследования позволяет получить разнообразную и широкую картину мнений людей и помогает автору лучше найти ответы на поставленные вопросы. Качественный метод даёт автору возможность исследовать причины, связанные с определённым событием - результат отношений который невозможно изучить экспериментально. Для этой цели используется отбор. В отбор вошли женщины, родившие своих детей в возрасте 30 лет и старше и были согласны участвовать в исследовании. Автор разослал 100 и получил обратно 90 анкет. Исследование показало, что главной причиной, почему женщины рожают после 30.: на первом месте создание новой семьи, на втором-желание семьи получить последыша, также отсрочки связаны со здоровьем или простым желанием иметь второго или третьего ребёнка. Ещё причиной отсрочки родить является ценность образования, карьера, желание учиться и увидеть мир, для немногих и экономические причины. По мнению респондентов высшим пределом для женщины родить может быть 40 лет, это и по состоянию здоровья и потому что у детей не должны быть очень старые родители. Детям должно хватить энергии и сил. Итог вышперечисленного: гипотеза выдвинутая автором нашла подтверждение, что женщины рожают после 30 лет по простым соображениям.

Ключевые слова: позиция, семья, роль ценности.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Lõputöö teema valik põhines probleemi – sündivuse vähenemine, hiline sünnitusiga – laiemal kajastamisel meedias ja statistikas ning autori isiklikul huvil niivõrd keerulise ja igapäevaelu puudutava teema käsitlemise vastu. Olles ise sünnitanud kaks last, neist teise pärast 30. eluaastat ning teades oma tutvusringkonnas valitsevat olukorda, leidis kinnitust asjaolu, et naised sünnitavad oma lapse(d) üsna hilises vanuses. Majanduslik ja tööalane ebakindlus, pinged ning suur füüsiline ja vaimne koormus nii tööl kui kodus, rahulolematuse töö ja pereeluga ning konfliktid töö – perekond ja perekond – töö tekitavad üldise pingeseisundi ja tunde, et kõik käib üle jõu. On üsnagi ootuspärane, et sellises seisundis naine, eriti kui ta ei näe olukorrast väljapääsu ja tal ei ole kindlustunnet oma laste tuleviku suhtes, loobub teise/kolmanda lapse sünnitamisest üsna kergekäeliselt (Hansson 2001b: 13).

Lõputöö eesmärgiks on uurida, millistel ajenditel võtavad naised vastu otsuse sünnitada pärast 30. eluaastat. Eesmärgist lähtuvalt esitatakse järgmised küsimused:

- millised on teaduskirjanduse põhjal naise rollid ühiskonnas ja perekonnas;
- millised on perekonna planeerimisega seotud väärtushinnangud;
- kas hilisel sünnitamisel on otsene seos laste arvuga;
- millistel kaalutlustel sünnitavad naised peale kolmekümnendat eluaastat?

Tulenevalt töö teemast ja toetudes struktuurafunktsionalistlikule teooriale esitas autor hüpoteesi, et naised sünnitavad lapsed pärast 30. eluaastat selgetel kaalutlustel (selleks vanuseks on nad omandanud hariduse, materiaalselt paremini kindlustatud või loonud uue perekonna).

TEOREETILINE ALUS

Lõputöö teoreetiliseks aluseks on struktuurafunktsionalistlik teooria. Ühiskond ja tema elemendid on üksteisega tihedalt seotud ning funktsioonidega kinnistatud. Funktsionalistide arvates pole vaja uurida sotsiaalsete faktide ja objektide sisemist olemust, tuleb lihtsalt vaadata neid reaalseid, jälgitavaid ja kontrollitavaid resultaate, mis on seotud faktide ja objektidega. Mertoni järgi avalduvad nendes resultaatides sotsiaalsed funktsioonid (Aimre 2001: 56). Struktuurafunktsionalismi põhihuviks on suhted sotsiaalse tegelikkuse kahe tasandi, terviku (ühiskond, mingi grupp) ja selle osade (sotsiaalse tegevuse valdkonnad, grupi liikmed) vahel. See teooria uurib seoseid sotsiaalse süsteemi terviku ja tema osade vahel. Ka perekonnad moodustavad erinevaid struktuure (kahe lapsevanemaga perekond, üksikvanemad, abielus ja lahutatud perekonnad) ning kui luuakse perekond ja sünnib laps, muutuvad sageli perekonna hoiakud ja väärtushinnangud, samuti rollid. Me elame sotsiaalses keskkonnas, kus inimestel on palju erinevaid arvamusi, hoiakuid, uskumusi ja norme, millest lähtuda. Valitud teooria annab võimaluse uurida erinevaid perekonna struktuure ning naiste väärtushinnanguid seoses perekonna, abielu ja lastega.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Uuringu läbiviimiseks kasutati kvantitatiivset ja kvalitatiivset ehk kombineeritud uurimismeetodit kirjaliku küsitlusena. Kvantitatiivne uurimismeetod tegi võimalikuks saada mitmekülgne pilt inimeste arvamustest ja aitas autoril kõige paremini püstitatud uurimisprobleemile vastuseid otsida. Kvantitatiivne uurimismeetod sobis selle valimi puhul, võimaldas saadud tulemusi arvuliselt mõõta ja statistiliselt analüüsida. Uuringus viidi läbi 2008.a detsembris ja 2009.a jaanuaris. Uuringu läbiviimiseks ja andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud ankeetküsitlust. Andmekogumise meetodiks valis autor elektroonilise ja käsiposti teel vahendatud ankeetküsitluse, kuna selline meetod võimaldas küsitleda paljusid lühikese aja jooksul. Ankeet koosnes valikvastustega ja

avatud küsimustest, mille puhul oli tegemist poolstruktureeritud ankeetküsitlusega. Uuringu tüüp sobis hästi naiste hoiakute ja väärtushinnangute uurimiseks.

Valim ja uuringu eetilise aspekt

Valimina kasutatakse eesmärgipärast valimit. Valimiks olid naised, kes on sünnitanud oma lapse(d) vanuses 30 eluaastat ja enam ning kes olid nõus uuringus osalema. Autor jagas/saatis laiali 100 ja sai tagasi 90 ankeeti. Kuna autor töötab ligikaudu 900 töötajaga asutuses, oli tal võimalus peaaegu pooled respondendid leida enda kollektiivist, ülejäänud vastajad isiklike tuttavate seast. Ettevõtlikud kolleegid jagasid omakorda küsitlused edasi oma tuttavatele ja sugulastele. Autor selgitas kaaskirjas, et ankeetide täitmisel tagatakse respondentide anonüümsus ning ankeetide tulemused ei kuulu avaldamisele kolmandatele isikutele.

Andmete analüüsi meetodika

Kvantitatiivne uurimismeetod toetus lineaarsele mudelile, see tähendab, analüüs edenes etapiti. Kõigepealt andmete kogumine, siis olemasolevate andmete kirjeldamine ja seostamine, seejärel andmete liigitamine ja tulemuste seletamine. Et lugejad mõistaksid paremini tehtud uurimust ning analüüsi, tõlgendas autor uurimustulemused lahti. Tõlgenduse all mõeldakse uurija mõtisklust analüüsi tulemuste üle ja neist tehtud järeldusi (Uuspõld 2005: 210). Uuringus on valikuliselt välja toodud respondentide arvamusi ja põhjendusi avatud küsimuste kohta. Ankeedid on nummerdatud 1 – 90. Respondentide vastuste analüüsimisel kodeeriti ankeedid ning vastuste tsiteerimisel on töös kasutatud märgistust R1, kuni R90.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Uuringu tulemusena selgus, et peremudel on Eesti ühiskonnas aastatega palju muutunud ja madal iive on tingitud mitmest erinevast asjaolust. Oma töös lähtus autor perekonnast, uurides selle tüüpe ja funktsioone, sh ka naise ja mehe rolli perekonnas, nende väärtushinnanguid. Selgus, et Eestis sünnitavad naised praegu mitme aasta võrra vanemana kui kümmekond

aastat tagasi. Naised näevad perekonda kui tugevat alust, millele luukase kindlate hoiakute ja väärtushinnangutega kooselu, kusjuures hinnatakse nii abielu kui ka vaba kooselu. Perekonna struktuur on oluliselt muutunud. Lahkumineku peamisteks põhjusteks peavad naised erinevaid iseloomu ja uue suhte kiiret tekkimist, mis omakorda näitab, et inimestevahelised sidemed on väga haprad ja purunevad ruttu.

Lapsed on endiselt vanemate püsiväärtuseks ja perekonnas kasvavate laste arv on keskmiselt 2,4. Üsna suur on laste vanusevahe noorimast vanimani, ulatudes 12 aastani. Küsitlusest selgus, et karjäär ei mõjutanud naiste otsuseid sünnitada peale 30. eluaastat, samuti ei ole laste arvu perekonnas mõjutanud sünnituste kulg ja raskus. Uuringust selgus, et põhjuseks, miks naised sünnitavad peale 30. eluaastat on esiteks uue perekonna loomine, teisel kohal oli soov saada perekonda pesamuna. Samuti olid sünnitamise edasilükkamisel olulised tervislikud põhjused. Sündide edasilükkamise põhjuseks on ka hariduse ja karjääri väärtustamine, soov õppida ja maailma näha, väheste jaoks majandusmured. Respondentide arvates võiks naise vanuse ülempiiriks sünnitamisel olla 40 eluaastat - seda nii tervislikel põhjustel kui ka seepärast, et laste jaoks peab jaguma energiat ja jõudu.

Üheski arenenud riigis ei tulda toime ilma tõhusa perepoliitikata. Perekond ei vaja mitte üksnes majanduslikku, vaid ka moraalsel tuge. Perekonna väärtustamine peaks toimuma käsikäes Eesti identiteedi, kodu ja kodumaa väärtustamisega.

KASUTATUD KIRJANDUS

Абрамова, Е. 2006. Кто б доме хозяйин. Москва. Дрофа-Плюс.

Aimre, I. 2001. Sotsioloogia. Tallinn. Ühiselu.

Cardelle, F. 2007. Kas on kerge olla mees. Raamat meestele ja meestest. Tartu. Hermes.

Creswell, J.W. 2002. Educational research: planning, conducting and evaluating quantitative and qualitative research. London: Merrill, Prentice Hall.

Hansson, L. 2001a. Naine, perekond ja töö 2001. Tallinn. TPÜ kirjastus

Hansson, L. 2001b. Perekonna ja kutsetöö ühtesobitamise probleemidest. – Eesti sotsiaalteaduste aastakonverents I. Toim Vetik, R. Tallinn. TPÜ kirjastus.

- Hansson, L.** 2006. *Perekond ja uued sotsiaalsed riskid*. Tallinn. TLÜ kirjastus.
- Hansson, L., Laidmäe, V.** 2000. *Ariadne Lõng. Eesti Naisuurimus- ja Teabekeskus (ENUT) Tallinna Pedagoogika Ülikool I aastakäik ½*.
- Hayes, N.** 2002. *Sotsiaalpsühholoogia alused*. Tallinn. Külim.
- Hellsten, T.** 2008. *Olla lapsevanem*. Tallinn. Pilgrim.
- Hess, B., Markson, E., Stein, P.** 2000. *Sotsioloogia*. Tallinn. Külim.
- Hirsijärvi, S., Remes, P.** 2005. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn. Medicina.
- Järviste, L., Kasearu, K.** Abielu ja vaba kooselu: trendid, regulatsioonid, hoiakud. *Sotsiaalministeeriumi toimetised*, 2008 nr 4.
- Kasearu, K.** 2003. *Kooseluvormi eelistused ja kavandatav pereloomeline käitumine. – Millist perekonnapoliitikat me vajame? Toim Kutsar, D. Tartu. TÜ kirjastus.*
- Kenkmann, P., Saarniit, J.** 2005. *Põlvkonnad muutavas ajas*. Tartu. TÜ kirjastus.
- Kera, S.** 2001. *Sotsiaalsed oskused inimekäitumise eetiliste väärtuste kujundamisel. – Kultuur, elukvaliteet ja väärtushinnangud. Toim Heinla, E. Tallinn. TPÜ kirjastus.*
- Kutsar, D.** 2007. *Mees sotsiaalse uuringu subjektina*. Tallinn EV Sotsiaalministeeriumi toimetised nr 2/2007.
- Laius, A.** 2007. *Mees on surutud väärtusvaeguse mudelisse. – Mees ja Eesti. Toim Ausmees, S. Tallinn. MTÜ ABC Arendus.*
- Melgosa, J., Melgosa, A.D.** 2008. *Paaridele stabiilne suhe kogu eluks*. Tartu. Adventistide Koguduse Eesti Liit.
- Münd, K.** 2003. *Erinevad aga võrdsed*. Tallinn. ÜRO Rahvastikufond.
- Nekrassov, A.** 2005. *Perekond – tarkuse algus*. Tallinn. Tallinna Raamatutrükikoda.
- Nüberg, T.** 2008. *Naiseks, emaks ja daamiks*. Tartu. Atlex.
- Nüberg, T., Ivari, I.** 2000. *Abielu eesti moodi*. Tallinn. Tallinna Raamatutrükikoda.
- Oras, K.** 2003. *Perekonda soovitatav laste arv ja ootused riigi poliitikale. – Millist perepoliitikat me vajame? Toim Kutsar, D. Tartu. TÜ kirjastus.*
- Oras, K., Unt, M.** Sündimust mõjutavad tegurid Eestis 2008 - [WWW]URL http://www.rahvastikuminister.ee/public/Raport_19jaan.pdf (19.12.08).
- Rahvastikuministri büroo.** Vanemahüvitis - [WWW]URL <http://www.rahvastikuminister.ee> (22.03.2008).

Rahvastikupoliitika aluste elluviimise strateegia 2005-2008 - [WWW]URL http://www.valitsus.ee/failid/Rahvastikupoliitika_aluste_elluviimise_strateegia (11.11.08)

Reinomägi, A. 2003. *Perede hinnangud eesti perepoliitikale ja võimalustele selle täiustamiseks. – Millist perepoliitikat me vajame? Toim Kutsar, D. Tartu. TÜ kirjastus.*

Sinkkonen, J. 2001. *Koos isaga. Tallinn. OÜ Eesti Raamat.*

Strömpl, J. *Sotsiaaltöö uurimisest: Konstruksionistlik lähenemine – Sotsiaaltöö 1/2001.*

Teder, A. 2003. *Isade foorum. Tallinn. Rebellis.*

Tiit, E-M. 2000. *Sündimuse dünaamika Eestis. Mõjutused, trend ja prognoos Euroopa rahvastikuprotsesside taustal. Tartu. Tartu Ülikool. Uurimisprojekti aruanne/*

Tiit, E-M. 2001. *Perekond, leibkond ja pere Eestis. Eesti sotsiaalteaduste aastakonverents I. – Toim Vetik, R. Tallinn. TPÜ kirjastus.*

Tiit, E-M. 2003. *Eesti pere areng XX sajandi lõpus ja XXI sajandi alguses. Millist perepoliitikat me vajame? Toim Kutsar, D. Tartu, TÜ kirjastus.*

TEISMELISTE TÛTARLASTE JA ISADE VAHELISED SUHTED**AIVE SIIRAK**

Juhendaja K. Altermann

Aive Siirak lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2009.a.

SUMMARY

Relationship between teenage girls and their fathers. The number of pages is 54 and 61 sources have been used. The main problem is that fathers often do not understand their teenage daughters and cannot always support their values which cause children's protest and rebellion. The subject of this study is the understanding as well as good relationship between teenage daughters and their fathers. It also observes the opportunities and necessities for fathers to participate in their daughters' everyday life, supporting and complimenting them.

The aim of this thesis is to examine the relationship between teenage girls aged 13-16 and their fathers; daughters' opinions and expectations. The aims of the study:

- to examine the essence of teenage period and associating it with the need of father's support during the development of teenage girls' identity;
- to examine father's role in guiding and supporting their teenage daughters;
- to analyse father's opportunities and necessity through the daughters' point of view to participate in their daughters' everyday life.

This thesis consists of theoretical and empirical parts. The theoretical part is based on Erik H. Erikson's fifth step of personal development in life-span crisis. The study is founded on qualitative and quantitative method where

the subjects, girls from Realgymnasium in Rakvere aged 13-16, anonymously filled in a questionnaire. It turned out that above all fathers evaluated their daughters' everyday efforts and outcomes. Fewer fathers paid attention to their daughters' opinions, values and views. It is important that fathers should show more support, love and understanding regardless of the accomplishment.

The study showed clearly that teenage daughters wish to spend more time with their fathers to share their problems and joys. Girls need support and acknowledgement from their fathers and the understanding that father is always there to listen to them, giving advice and help if necessary. Teenage daughters should be more bold and open to make suggestions for spending more time together. Fathers should emphasise the time spent with the family more.

Keywords: development, identity, father, fatherhood, gender roles, teenage period and values.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Teismeiga on tähtsaim periood inimese elus. See on eneseteostamise aeg ning aeg, mil lapsed suunduvad täiskasvanu maailma, kohates seal erinevaid situatsioone. Kuna murdeiga on pikk, keeruline ja mitmeetapiline, on oluline, et vanemad oleksid oma lastele toeks. Isadel on laste kasvatamisel väga tähtis osa. Kogemused pere meesliikmetega jäävad tüdrukuga kogu eluks. Naist ei saa määratleda meespooleta (ja loomulikult kehtib see ka vastupidi), nagu ei saa olla valju vaikseta! Samamoodi ei ole ka tütreid isata, isegi kui viimased mingil põhjusel tütrest eraldi elavad ja/või on lapsega suhtlemise katkestanud (Preuschhoff 2008: 17). Teema aktuaalsus ja sotsiaalne probleem seisneb selles, et isadel ei ole piisavalt aega oma tütarde rööme ja muresid kuulata ning nendega koos aega veeta, nende ülesanne on olla peamiselt töötaja ja rahateenija. Probleemiks on, et isad ei mõista oma teismelisi tütreid ja ei suuda nende väärtushinnanguid toetada. Tagajärjena tekib lapse protest ja mäss. Väga oluline, et just sel perioodil

kujuneksid vanemaist lastele sõbrad ja delikaatsed nõuandjad. Üksteisemõistmisele panevad aluse eelkõige head suhted.

Lõputöö eesmärgiks oli uurida 13-16aastaste neidude ja nende isade vahelisi suhteid, tütarde arvamusi ja ootusi. Eesmärgist tulenevad ülesanded:

- uurida teismeea olemust, seostades seda tütarlapse identiteedi kujunemisega;
- uurida isa rolli, võimalusi tütre suunamisel ja toetamisel tema igapäevaelus;
- analüüsida isa osalemise vajalikkust tütre igapäevaelus tütarde pilgu läbi.

TEOREETILINE ALUS

Lõputöö teoreetiline lähtekoht baseerub Erik H. Eriksoni eluea kriisiperioodi isikliku arengu viiendale astmele, mille kohta väidetakse, et teismega on identiteedikriisi periood, mil nooruk peab astuma teismeeast täiskasvanute maailma, võtma endale täiskasvanumliku rolli, suutma oma arengus edasiminevaid samme teha ning leppima kõikide kaasnevate muudatustega. Erik H. Erikson ütleb oma teoorias, et murdeea periood on arengus otsustav. Noorukeid ei rahulda enam senised lapseea rollid ja nad valmistuvad uute sotsiaalsete rollide omandamiseks. Teismeline tajub tugevat survet keskkonnalt ja elab raskelt läbi seatavaid piiranguid, temas on veel palju last ja samas ennatlikku püüdu olla täiskasvanu. Kiired muutused kasvus, huvides ja seksuaalne küpsemine tekitavad temas identiteedikriisina määratletud segaduse. Keskele kohale kerkib küsimus “Kes ma olen?”. Avastatakse oma isikupära, tuntakse tõmmed midagi saavutada. Vajadus lapseea mängud ja kalduvused kõrvale jätta, elu orientiiride ebaselgus ja kõikuvad väärtused teevad lapsest täiskasvanuks ülemineku aja keerukaks ja raskeks (Kidron 2005: 59-60). Teismeline tahab, et teda mõistetak, usaldataks ja aktsepteeritaks. Äkitsi on ta ju

silmitsi maailmaga, kus muutuvad temale suunatud kohustused ja ootused. Ühel päeval tuleb tal suureks olemine hästi välja, teisel päeval mitte väga. Teismeline tahab iseseisvaks saada ja eks seda nõua temalt ka isa ja ühiskond. Samas on isal sisimas ikka soov last kaitsta, kõrgenenud ohutunne ja mure järeltulija käekäigu pärast. Selles segases olukorras ei saa lõpuks kumbki pool aru, mida oodata, öelda või kuidas käituda. Seepärast ongi arusaamatused kerged tulema (Kera 2004: 69).

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Lähtudes töö omapärast kasutati empiirilise uuringu teostamiseks nii kvantitatiivset kui ka kvalitatiivset ehk kombineeritud uurimismeetodit – ankeetküsitlust (Creswell 2003). Andmekogumismeetodina kasutas autor ankeetküsitlust, mille küsimused lähtuvad uurimisülesannetest. Kasutatud on nii struktrueeritud, poolstruktrueeritud kui ka avatud küsimusi. Avatud küsimusi kasutati lisainfo saamise eesmärgil. Uurimusliku osa andmete kogumine toimus ajavahemikus 08.-28. 01. 2009. Lähtudes autori eelistustest viidi uuring läbi Rakvere Reaalgümnaasiumis. Vastastikusel kokkuleppel edasid õpilastele ankeedid õppealajuhataja ja klassijuhatajad.

Valim ja uuringu eetilise aspekt

Valimi moodustas nelikümmend neidu Rakvere Reaalgümnaasiumist, vanuses 13 - 16 aastat. Valimi leidmisel lähtus töö autor enda isiklikest soovidest (õpetajaskond on tuttav). Uuringus osalevatele tütarlastele oli tagatud konfidentsiaalsus. Mõned uurijad on leidnud, et eriti noorukite puhul tuleb isiklikku laadi küsimuste korral pöörata tähelepanu vastuste anonüümsusele ja privaatsusele. Seega viidi uuring läbi anonüümse ankeetküsitlusena. Klassijuhatajad lubasid ankeetküsitluse läbi viia seitsmendates, kaheksandates ja üheksandates klassides. Tüdrukud olid meeeldi nõus ankeete täitma, kuid oli ka neid, kes algul suhtusid ankeedi täitmisse skeptiliselt. Seetõttu rõhutas küsitluse läbiviija, et garanteerib

vabatahtliku osaluse ja vastajate anonüümsuse. Ankeetidele ei märgitud vastaja nime ega initsiaale.

Andmete analüüsi meetodika

Andmete analüüs viidi läbi etapiti. Kõigepealt alustati ankeetide korduva läbilugemisega eesmärgiks mõista neid tervikuna, järgnes olemasolevate andmete liigitamine, andmete kirjeldamine ja seostamine ning kõige lõpus tulemuste tõlgendamine ja seletamine.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Lõputöö tulemusena selgus, et teismelised tütarlapsed on küllaltki iseteadlikud, nad teavad, kuidas isad peaksid nendega käituma ja mil moel saaksid isad oma tütreid toetada, samas on tütaridel raske oma soove ja arvamusi väljendada. Tütred tahavad, et isa oleks teadlik nende muredest - rõõmudest ning aitaks ja suunaks neid lahenduste otsimisel. Probleemiks on, et isadel ei ole piisavalt aega oma tütarde kuulamiseks ning nendega koos aja veetmiseks. Selgus, et isad hindasid eelkõige tütarde igapäevaelu saavutusi ja tulemusi. Vähem pöörasid isad tähelepanu tütarde arvamustele, väärtushinnangutele ja vaadetele. Tähtis on, et isad näitaksid oma toetust, armastust ja mõistmist saavutustest hoolimata.

Tihti peale märkavad ka tütred isade tublidust vaid nende tööülesannetega seoses ning tublidus, mis on tööväline, jääb märkamata. Samas teame, et tütreid ja isasid liidab väga millegi koos tegemine. Teismelised tütarlapsed soovivad, et isad väljendaksid oma armastust, seejuures oskaksid ja julgeksid neile ka vabadust anda. Teismelised neiud ootavad seega oma isadelt eelkõige usaldust, tunnustust, armastust, rohkem vabadust ning omavahelist suhtlemist. See kõik tugevdab nii tütarde eneseusku kui ka usku, et kõik eesmärgid on saavutatavad. Kui isadel oleks rohkem aega ja nad oleksid oma tütardega tähelepanelikumad suhtlejad ning püüaksid neid paremini mõista, siis, usub autor, oleksid tütred teismeliseas enesekindlamad ja õnnelikumad. Uuringust jäi kõlama oluline - teismelised neiud soovivad isadelt koosolemise aega. Neiud vajavad isa tunnustust ja

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

kiitust ning teadmist, et isad on neid alati valmis ära kuulama, ka nõu andma ja abistama.

KASUTATUD KIRJANDUS

Biglan, A., Brennan, P., Foster, S., Holder, H. 2004. *Helping Adolescents at Risk. Prevention of a multiple problem behaviours.* New York.

Burgess, A. 2000. *Isarolli muutumine.* Varrak.

Butterworth, G. 2002. *Tark lapsevanem. Väike Vanker.*

Butterworth, G., Harris, M. 2002. *Arengupsühholoogia alused.* Tartu Ülikooli kirjastus.

Clifford-Poston, A. 2002. *Eduka lapsevanema saladused.* AS Trükk.

Dosani, S. Cross, P. 2006. *Puberteedieelikute kasvatamine.* Ersen.

Eckert, M. 2001. *Kui elukaaslastest saavad lapsevanemad.* OÜ Greif. Kunst

Campbell, R. 2002. *Meie teismeline.* Logos.

Gray, Ph. D. J. 2000. *Mehed on Marsilt, naised on Veenuselt ja lapsed on taevast.* Tallinn: Sinisukk.

Cresswell, J. W. 2003. *Research Desing. Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches.* London, New Delhi. Sage Publications.

Gordon, T. 2003. *Tark lapsevanem. Väike Vanker.*

Hartley-Brewer, E. 2004. *Tüdrukute eneseväarikus.* Ersen.

Hirsjärvi, S., Huttunen, J. 1999. *Sissejuhatus kasvatusteadusesse.*

Karu, M. 2007. *Paindlikud töövormid töö- ja pereelu ühitamisel. Rmt. Töö ja pere Paindlik töökorraldus ja lastevanemate tööhõive.* Tallinn.

Kasuri, K. Jt. 1998. *Terviseõpetus põhikoolile.* Avita.

Kidron, A. 2003. *Nõustamiskunst. Mondo. Ühiselu.*

Kera, S. 2004. *Üheskoos teel lapse arengust ja kasvatuses.* Ilo.

Kropp, P. 2001. *Mina olen lapsevanem sina ole laps.* Odamees.

Krull, E. 2000. *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat. TÜ kirjastus.*

Laherand, M. 2008. *Kvantitatiivne uurimisviis.*

Mangs, K., Martell, B. 2000. *Psühhoanalüütiline arengukäsitlus 0-20 eluaastani.* Tartu Ülikooli kirjastus.

- Neuman, W.** 2003. *Social Research Methods: qualitative and quantitative approaches*. Boston: Allyn and Bacon.
- Nüberg, T.** 2008. *Naiseks, emaks ja daamiks*. AS Atlex.
- Ojala, I.** 2005. *Mõista mind, teismelist!*. Pilgrim.
- Parke, R.** 1996. *Fatherhood*. London. Harvard University Press.
- Perekonnaseadus**.2007.-[WWW]URL
<http://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=1011053> (02.05.2009).
- Poolamets, O., Uljas, J., Raun, M., Punab, M.** 2000. *Mees muutub maailmas*. Europrint.
- Preuschoff, G.** 2008. *Tüdrukute kasvatamine*. Ersen.
- Saar, A., Saar, K.** 2001. *Lapse ja vanema ühistegevused ja nende suunamine kodus*. Artiklite kogumik. Tallinn: TPÜ.
- Sarkaadi, A. jt.** 2008. *Fathers`involvement and childrens`developmental outcomes: a systematic review of longitudinal studies*. EBSCOhost.
- Sinkkonen, J.** 2001. *Koos isaga*. Eesti Raamat.
- Stoppard, M.** 2000. *Tüdrukute teejuht*. Koolibri.
- Strömpl, J.** 2001. *Projekt – uurimuse “Alaealiste kriminaalset karjääri mõjutavad sotsiaalsed faktorid” aruanne*. Tallinn: Eesti vaimse tervise ühing.
- Tallard, J.** 2004. *Teismelise hingeelu*. Ersen.
- Talts, L., Tilk, M.** 2001. *Kodu ja laps*. Tallinn: Maalehe raamat.
- Talts, L.** 2001. *Uuenenud tendentsid vanem – laps suhetes*. Artiklite kogumik. Tallinn: TPÜ.
- Talvik, E.** 2007. *Mõtteid isaks saamisest ja isaks olemisest*. Rmt. Pällin, I. *Isaks olemise kunst*. Pilgrim ja Lastekaitse Liit.
- Tuulik, M.** 2006. *Kõlbeline kasvatus*. Tallinn. OÜ Vali Press.
- Tulva, T., Tikerpuu-Kattel, A., jt.** 2002. *Laps Eesti ühiskonnas: probleemid kodus ja koolis*. Tallinn.
- Uljas, J.** 2002. *Mehe ettekujutus võrdõiguslikkusest*. MR Piller.
- Vassiljev, M., Luik, M.** 2008. *Isana olemas olla*. TLÜ Rakvere kolledž.
- Veisson, M., Vikat, M.** 2001. *Perekond kui lapse individuaalse arengu suunaja*. Artiklite kogumik Tallinn: TPÜ.

MITTETOIMETULEVATE PEREDE VÄÄRTUSHINNANGUD ÜHE VALLA NÄITEL**MIRJE REINUMÄE**

Juhendaja K. Altermann

Mirje Reinumäe lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2009.a. töötab Rakvere valla sotsiaalnõunikuna.

SUMMARY

The title of the graduation thesis is as follows: The values of non-coping families on the example of one commune. The thesis consists of 65 pages and 2 appendixes. The aim of the thesis is to study the values of the parents who have difficulties in raising children and coping with their everyday life. The tasks set in order to achieve the aim were as follows: to study the essence of the values and their interpretations in relation to the changes of society; to analyse the families' ability to cope with their values; to study the values of economically non-coping families, focusing mainly on social and educational values; to study and analyse the worries and behavioural problems the parents face in their everyday life; to associate the values of the grown-ups with the experience they have had in their childhood.

The research paper is based on social construction theory which handles social reality. The sample consists of five non-coping families comprising altogether ten grown-up respondents. The researcher communicated with the respondents in the form of theme interview, which was based on qualitative method. In the first chapter theoretical starting points of the values of society and family are explained, and the models of values are described. In the second chapter the families' coping ability is described. In the third chapter the author describes the research methods and explains the reasons for choosing that particular methodology. Research results are described and conclusions are drawn in the fourth chapter. The author also makes suggestions to the parents of the non-coping families as well as to different members of the community. The results of the research revealed reasons for non-coping, which are mostly connected with phenomena like low level of education, financial insecurity and alcoholism. It is important to emphasise that non-coping and irresponsibility are closely connected with attitudes, values and behaviour. Advice was given to parents and

communities emphasising the importance of belonging to a family or community as well as the importance of self-motivation in order to cope successfully. The families were also encouraged to support each other and co-operate.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Eesti ühiskonnas on toimunud ulatuslikud muutused, mis on esile kutsunud hulgaliselt sotsiaalprobleeme. Ka demograafilises protsessis on toimunud olulised nihked (iibe langus, üksikvanemate arvu kasv, elanikkonna vananemine jne). Murettekitav on vaesus, millest tulenevad sotsiaalne tõrjutus, kuritegevus, enesetapud, alkoholism jms. Nimetatud sotsiaalsed probleemid puudutavad sügavalt peresid ja lapsi. Töö autor rõhutab väärtushinnangute olulisust ja väärtussüsteemi tundmist toimetuleku kontekstis. Abistaja peab tundma oma kliente, nende väärtusmaailma, ootusi ja ideaale, mis aitavad paremini mõista mittetoimetulevate perede käitumist. Töö autor on sotsiaalnõunikuna tegelenud mittetoimetulevate perede ja vanemliku hoolitsuseta lastega ning aidanud kaasa toimetulematuse kõrvaldamisele ja laste heaolu parandamisele. Teema valiku ajandiks on autori aastatepikkune praktiline kokkupuude peredega, kes erinevatel põhjustel ei tule toime oma elukorraldusega ja üldiste tõekspidamiste järgimisega. Uurides peredes toimetulekuga seotud raskusi ja väärtushinnanguid, selgus intervjuueeritavate isikute väärtuste süsteem, mille teadmise tulemusena saab mittetoimetulevaid peresid sisuliselt suunata ja aidata.

Töö eesmärgiks oli uurida viie pere näitel lastevanemate väärtushinnanguid kodudes, kus tekivad raskused igapäevaেলuga toimetulekul ja laste kasvatamisel. Eesmärgist tulenevad ülesanded on:

- uurida väärtuste olemust ja nende käsitlusi seoses ühiskonna muutustega;
- analüüsida perede toimetulekuvõimet pereväärtustega;
- uurida toimetulekuraskusi kogevate perede väärtusi, tähtsustades eelkõige sotsiaalseid ja kasvatusväärtusi;

- uurida ja analüüsida raskusi igapäevaeluga toimetulekul ja laste kasvatamisel;
- seostada täiskasvanu väärtushinnangud lapsepõlves koetuga.

TEOREETILINE ALUS

Uurimistöö aluseks on sotsiaalkonstruksionistlik teooria, mis käsitleb sotsiaalselt reaalsust. Uurimus on sotsiaalne interaktsioon, mille käigus uuritakse erinevaid maailmatunnetuse tõlgendusi, väärtushinnanguid, arvamusi ja mõtteid. Uurimuse tulemusena selgub, kuidas kujuneb indiviid oma identiteedi, käitumise ja probleemidega. Uurijal kui õppijal tekib uus teaduslik teadmine selle kohta, mis sotsiaaltöö kontekstis kujutab sotsiaalselt reaalsust.

Sotsiaalhoolekande seaduses on defineeritud toimetulekut kui isiku või perekonna füüsilist või psühhosotsiaalset võimet igapäevaelus toime tulla (Sotsiaalhoolekande seadus 1995). Kui toimetulekuvõime sõltub inimese võimetest ja võimalustest, siis toimetulematus tuleneb nende võimete või võimaluste puudulikkusest. Autori arvates tähendab toimetulemine isiku võimete rakendamist sel moel, et ta iseseisvalt hakkama saaks.

Laukkaneni (2006: 33) järgi sõltuvad isiku arusaamad perekonnast, kultuurist ja ajastust. Tavaliselt käsitletakse perekonnana kahte eri soost lapsevanemat ja nende lapsi. Üksikvanemaga pere moodustavad üks lapsevanem ja tema lapsed. Uusperekonnas on peale kahe lapsevanema ka ühe või mõlema lapsi varasematest suhetest ja võib ka olla ühiseid lapsi. Perekonna eest vastutavad täiskasvanud.

Igal maal on aegade jooksul välja kujunenud kodukasvatuse kultuur. Kodukasvatuse põhiteguriks on vanemate väärtused ja kasvatusviisid. Väärtustest oleneb, mida vanemad laste kasvatamisel tähtsaks peavad; kasvatusviisidest aga see, kuidas nad kasvatajatena toimivad. Tegutsemine lapsevanemana sõltub otseselt pereelust tervikuna – kuidas peres toime tullakse, suheldakse, asju korras hoitakse ning millele raha kulutatakse. Vanemate kasvatusesmärgid sõltuvad vanemate väärtustest. Oma väärtushinnangute põhjal kujutavad vanemad ette oma kodukasvatuse

soovitavaid tulemusi ning rõhutavad kasvatustegevuses just seda, mis peaks aitama neid tulemusi saavutada. Olenevalt situatsioonidest võivad esile kerkida kord ühed, kord teised väärtused. Paljud vanemad väärtustavad kõrgelt eneseteostust ja tööd, ent ka kodu ja perekonda (Pandis 2004: 214-222).

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Töös on kasutatud kvalitatiivset uurimismeetodit, mille lähtekohaks on tegeliku elu kirjeldamine (Hirsjärvi jt 2005: 152). Mittetoimetulevate perede väärtushinnangute uurimiseks kasutas autor kvalitatiivset poolstruktureeritud teemaintervjuud ja vaba vestlust intervjuu alguses ning lõpuosas. Teemaintervjuu sobib tundlike valdkondade uurimiseks ja võimaldab tuvastada uusi fakte uuritavate isikute kohta, mida autor peab oluliseks igapäevatöö tegemisel. Vastavalt respondentide soovile toimusid intervjuud perede kodudes. Intervjuud mittetoimetulevate peredega viis autor läbi 2009.a jaanuaris ja veebruaris. Kokku viis autor läbi kümme teemaintervjuud, iga intervjuu kestus kaks kuni kolm tundi. Autor oli intervjuuerimise aja eelnevalt kokku leppinud, uuritavad olid teadlikud ja nõus, et nende kõne salvestatakse.

Valim ja uuringu eetilise aspekt

Uurimistöö valim moodustus viiest mittetoimetulevast perest. Intervjuudes osalesid kümme täiskasvanud respondenti, kellest viis olid naised ja viis mehed. Nende peredes esineb alkoholi tarbimist, töötust, hoolimatust laste suhtes, oskamatust ja ükskõiksust. Valimis osalenud vanemate vanus oli 17st 45eluaastani. Antud juhul oli tegemist suhteliselt noorte mittetoimetulevate peredega, kelle lapsed olid uurimuse läbiviimise ajal vanuses ühest kuust kuni üheksa aastani. Lõputöö autor teavitas kõiki respondente, milles uuring seisneb ja mis on uurimistöö eesmärgid. Tekstinäidete juures kasutas autor respondentide nimede asemel koode.

Andmete analüüsi meetodika

Tervikanalüüsi teostamisel tugines autor Taylor-Powelly'i ja Renneri (2003) kvalitatiivsete andmete analüüsi metoodikale. Andmeanalüüsil kasutas autor kodeerimist. Uurimisprotsessis lähtus autor litereeritud intervjuudest, tõlgendas neid ja tõi analüüsi ning võrdluste abil esile teemad uuritava valdkonna vaatluspunktideks, kodeeris need ja kujundas üldisemateks klassifikatsioonikategooriateks.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Toimetulekuvõime oleneb inimese tahtest, oskustest, võimalustest ja sellest, kuidas ta suudab neid realiseerida. Uuritavaid peresid iseloomustab võimete ja võimaluste puudulikkus, millega kaasnevad majanduslikud raskused ja toimetulematus. Toimetulematust põhjustab nendes peredes ka alkoholi tarvitamine, madal haridustase, töötus, majanduslik kindlustamatus ja pingeline õhkkond kodus. Toimetulekuraskustega on seotud sotsiaalsed, kasvatuslikud, eetilised, vitaalsed ja mina-kesksed väärtused. Enamik peresid hindab sotsiaalseid ja kasvatuslikke väärtusi – lapsi, peret, kodu, sõprust, hellust ja armastust. Uuritavates peredes esines sotsiaalsete normide rikkumisi, põhjustatuna vanemate puudulikest toimetulekuoskustest, käitumisviisidest ja vähestest võimalustest. Osa toimetulekuraskustes peredest väärtustavad töö tegemist, kuid piiratud sotsiaalsete võimaluste ning oskuste tõttu peavad nad leppima vähemtasustatavate töödega. Tähtsustatakse ka intellektuaalseid väärtusi, nagu lastele hariduse andmist. Paljudes peredes esines alkoholi kuritarvitamist, mis võib kaasa tuua väärtusprobleeme ja toimetulematust eluga. Sotsiaalsete normide rikkumist tunnistatakse, kuid ei püüelda nende täitmise poole.

Analüüsi põhjal võib järeldada, et lapsevanematel puuduvad teadmised ja oskused kasvatusväärtuste rakendamiseks. Kui laps on jäänud tähelepanuta kodus, võib ta hakata otsima kaitstust ja turvalisust väljaspool kodu. Lapsevanemal võib kaduda kontroll laste üle. Seostades lapsepõlves kogetu mõju täiskasvanu väärtushinnangutega, selgus, et vanemate kasvatusesmärgid sõltuvad vanemate väärtustest. Oma väärtushinnangute põhjal kujutavad vanemad ette oma kodukasvatuse soovitavaid tulemusi. On selge, et varases lapsepõlves omaks võetud väärtushinnangud mõjutavad

hilisemat arengut. Lapsepõlvemälestustes oli nii viha, kurbust ja hoolimatust, kui ka positiivseid emotsioone. Kuna on kogetud nii head kui ka halba, rõhutati, et oma lastele soovivad nad ainult ilusat lapsepõlve. Samuti soovitakse oma lapsi kasvatada teisiti ja tahetakse peret tulevikus kindlustada oma koduga. Tulevikuunistused ja ootused olid väga suured, kuid respondendid teadvustasid endile, et need võivad jääda kättesaamatuks.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aimre, I.* 2001. *Sotsioloogia*. Tallinn. Sisekaitseakadeemia kirjastus.
- Ahlmann, E.* 1939. *Kultuurin perustekijõitã. Kultuurifilosoofia tarkasteluju. Jyväskylä Gummerus Kirjapaino Oy.*
- Almqvist, F jt* 2006. *Laste-ja noorte psühhiaatria*. Tallinn. Medicina.
- Allik, J., Konstabel, K., Realo, A.* 2003. *Isiksuse psühholoogia*. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Bailey, C.A.* 1996. *A Guide to Field Research*. USA: Virginia PI and SU.
- Benson, N. C.* 2005. *Juhatus psühholoogiasse*. Tallinn orig. *Introducing Psychology* Icon Books Ltd.
- Hellsten, T.* 1998. *Jõehobu elutoas*. Tallinn. Eesti Karskusliit.
- Heinla, E.* 2001. *Kultuur, elukvaliteet ja väärtushinnangud*. Tallinn. TPÜ kirjastus.
- Hirsjärvi, S., Huttunen, J.* 2005. *Sissejuhatus Kasvatusteadusse*. Tallinn. Medicina.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P.* 2005 *Uuri ja kirjuta*. Tallinn: Medicina.
- Inglehart, R.* 1995. *Changing Values, Economic Development and Political*.
- Kello, K.* 2002. *Appihüüd märkamise ja mõistmise järele*. *Haridus*. 5, 52-55.
- Kohlberg, L.* 1973. *Social Education*, san Francisco, Harper&Row.
- Kraav, I., Kõiv, K.* 2001. *Sotsiaalpedagoogilised probleemid üldhariduskoolis*. Tartu. Vali Press.
- Krull, E.* 2000. *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat*. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Laherand, M-L.* 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis*. Infotrükk.
- Laukkanen, E. jt* 2008. *Kuidas aidata psüühikaprobleemidega noorukit*. Tallinn. Medicina.
- Leimann, J. jt* 2005. *Peremajanduse ABC*. Tallinna Raamatutrükikoja OÜ. Tallinn. OÜ Vastus.

Lääne- Viru Rakendusõrgkool

Mangs, K., Martell, B. 2000. *Psühhoanalüütiline arengukäsitlus*. Tartu. Ülikooli kirjastus.

Маслоу, А. Г., Диас–Гузро 1997 *Подростковая и юношеская делинквентность в двух разных культурах*. В кн: Маслоу, А.Г. *Дальние пределы человеческой психики: Евразия* (332; 383 - 392) orig. 1971 *The Farther Reaches of Human Nature* Penguin books.

Mehilane, L. 1997. *Mis on koolilapsel muret?*. Tartu. Tartu Ülikooli psühhiaatrikliinik.

Oka, T., Shaw, I. 2000 *Qualitative Research in Social Work.doc*. URL: <http://www.scribd.com/doc/8556034/Tomofumi-Oka-I-Shaw-Qualitative-Research-in-Social-Work> (19.02.2009).

Oviir, S. 2002. *Lapsed on erilised inimesed*.- Sotsiaaltöö nr 2, lk 1.

Paas, K., Tamm, K. 2003. *Märgakem probleemidega last*. *Haridus*. 1, 22-24.

Pandis, M. 2004. *Kasvatusteadused muutuste ajateljel*. TPÜ Kirjastus. Tallinn.

Payne, P. 1995. *Tänapäeva sotsiaaltöö teooria: kriitiline sissejuhatus*. Tallinn.

Payne, M. 2006. *Malcolm Payne: Sotsiaaltööd ei tasu veel maha kanda!* – Sotsiaaltöö nr 6, 15.

Patton, M.Q. 2002. *Qualitative research and evaluation methods*. Thousand Oaks: Sage.

Pojman, L.P. 2005. *Eetika. Õiget ja väärastavastamas*. Tallinn. Tartu Ülikooli eetikakeskus.

Pöld, P. 1993. *Üldine kasvatusõpetus*. Tartu. Tartu Ülikool.

Rokeach, M. 1989 *Stability and Change in American Value Priorities, 1968 - 1981*. *American Psychologist*, Vol. 44, 5, 775-784.

Soonets, R. jt 1997. *Laste väärkohtlemine*. Tartu. Atlex.

Sotsiaalhoolekande seadus. 1995. Riigi Teataja I osa, nr 21, art 323.

Strömpl, J. 2001. *Sotsiaaltöö uurimisest: konstruktsionistlik lähenemine* – Sotsiaaltöö nr 1, 10-11

Taylor-Powell, E., Renner, M. 2003. *Analyzing Qualitative Data*. URL: <http://learningstore.uwex.edu/pdf/G3658-12.pdf> (19.02.2009).

Tiko, A., Pints, P. 1997. *Inimkäsitlused ja eetika sotsiaaltöö lähtekohana. Väärtused ja eetika sotsiaaltöös*. Tallinna Pedagoogikaülikool. Tallinn.

Tomberg, M. 2006. *Naised ja alkohol* – Sotsiaaltöö nr 6, 9-10.

Tulva, T. 2001. *Laps ja pere tänases Eestis. Teadusartiklite kogumik.* Tallinn. Tallinna Pedagoogikakooli sotsiaalteaduskond, 93.

Tuulik, M. 2007. *Peeter Põld.* Tallinn. Vali Press.

Vihalemm, T., Lauristin, M., 1997. *Cultural Adjustment to Changing Societal Environment: The Case of Russians in Estonia.* – in M. Lauristin, P. Vihalemm, K. E.

Rosengren, L. Weibull (ed.) *Return to the Western World. Cultural and Political Perspectives on the Estonian Post-Communist Transition.* Tartu University Press.

Wiman, R. 1990. *Towards an Integrated Theory of Help . – The National Board of Social Welfare in Finland. Publications 2/1990.* Helsinki.

**ENNEAEGSE LAPSE SÜND PEREKONNA TOIMIMISE
MÕJUTAJANA****ELO PALMISTE**

Juhendaja Nelly Randver

Elo Palmiste lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2009.a, töötab Kiigemetsa Koolis sotsiaalpedagoogina.

SUMMARY

The subject for the graduation thesis "Impact of preterm delivery on the functionality of a family" was chosen from the viewpoint of a social worker and its aim is to study daily coping and child-supportive development in a family after delivery of a premature infant with damage to health. This subject is topical, because the number of preterm deliveries has increased year-by-year. Preterm delivery may give rise to concerns and problems for parents and the family needs to learn to cope with difficulties associated with special needs of such infant, which requires daily adaptation of the family and affects each member of the family.

The objective of the graduation thesis was to find out the impact of delivery of premature infant on the relations within a family and daily coping as a family.

In order to achieve the objective of the graduation thesis, the following tasks were set:

find out the impact of problems related to delivery and health of premature infant on the members of the family, based on the theory of social construction;

examine the development of premature infant and incidental changes in the feelings of and relations between family members;

study the adaptation of parents with preterm delivery, pursuant to basic necessities of family members on individual and family level;

according to the results achieved, bring forth support and assistance services necessary for better coping of a family with premature infant.

In the graduation thesis, the author studied changes taking place in a family with a premature infant, based on the theory of social construction. The development and changes in a family with a premature infant were

explained in the context of relations and feelings; existing and potential problems were examined, and daily coping ability of the family was observed in terms of basic necessities. Sample consisted of 22 families with a premature infant from all over Estonia. Empirical part of the graduation thesis employed the qualitative method, which allowed the analysis of the essence of and solutions to social problems by means of collected opinions and evaluations. Theme interview was used as a data collection method. The author used thematic content analysis and open encoding in the analysis of the study data.

Due to the lack of preparation and unawareness the parents of premature infants find themselves in a situation, where they need help and support in order to cope with problems incidental to the premature delivery. The health and development of a premature infant imposes more demanding duties and responsibility on families, in order to ensure better conditions for child development. Preterm delivery affects relations within a family and the families with open and supportive couple relationship are more likely to cope with premature infant. Preterm delivery causes significant changes in the feelings and relations of family members.

In conclusion, it is necessary to increase parents' awareness of preterm delivery and a premature infant by compilation of books and information booklets, media and press coverage and lectures in family schools. A cooperation network of institutions dealing with problems of parents with premature infants should be established by creating common database of different institutions. More state-financed support services should be made available for families and premature infants to ensure better coping of families, also in rural areas.

Keywords: premature baby, adaptation, experience, crisis, family, basic need, relations, coping.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

2007. aastal oli Eestis intensiivravi 186 enneaegset last, kelle kaal oli üle poole kilo või kes olid vähemalt 22 rasedusnädalat vanad, aga nooremad kui 32 rasedusnädalat. Eesti lastearstid teevad head tööd ja ellu jäänud enneaegsete laste suhtarv on sama, mis mujal Euroopas. Kui 1992. aastal jäi ellu vähem kui kümme protsenti lastest, kelle sünnikaal oli väiksem kui 1 kg, siis 2006. aastal oli ellujäänud enneaegseid lapsi 64% (Kaio 2008).

Uuringu teema on aktuaalne, kuna enneaegselt sündivate laste arv on aasta-aastalt kasvanud. Lapse enneaegsest sünnist võib saada lapsevanemate murede ja probleemide algus ning perekond peab õppima toime tulema lapse erivajadustega seotud raskustega. Lõputöö eesmärgiks oli uurida, millist mõju avaldab enneaegse lapse sünd peresisestele suhetele ja igapäevaeluga toimetulekule perekonnana. Eesmärgi täitmiseks püstitatud ülesanded:

- uurida enneaegse lapse sünni ja tervisega seotud probleemide mõju pereliikmetele, võttes aluseks sotsiaalkonstruksionistliku teooria;
- uurida enneaegse lapse arengut vanemate arvamuste põhjal ning sellega kaasnevaid muutusi pereliikmete tunnetes ja suhetes;
- uurida vanemate kohanemist enneaegse lapse sünniga lähtuvalt pereliikmete põhivajadustest indiviididena ja perena;
- saadud tulemuste põhjal tuua välja enneaegse lapsega perekonna paremaks toimetulekuks vajalikud abistavad ja toetavad teenused.

TEOREETILINE ALUS

Lõputöös toetus autor sotsiaalkonstruksionistlikule teorialele, mille kohaselt on sotsiaalne reaalsus konstrueeritud läbi inimestevaheliste sotsiaalsete protsesside – interaktsioonide käigus konstrueeritakse sotsiaalne maailm. Indiviid võtab üle maailma, milles teised juba elavad ja hakkab kujundama enda subjektiivset reaalsust. Sotsiaalkonstruksionism lähtub sellest, et on olemas sotsiaalsed protsessid, mille käigus konstrueeritakse sotsiaalne maailm, mida tunnetatakse ja tõlgendatakse. Inimene (ka enneaegne laps) kui sotsiaalne olend on selle protsessi tulemus. Kuidas kujuneb sotsiaalne reaalsus, inimene oma käitumise, identiteedi ja probleemidega? Tuleb uurida protsessi – enneaegsuse põhjusi, lapsevanemate emotsioone, kriisidega toimetulekut jm. Varasemad uurimused (Parve 2003, Salong 2003, Tänavsuu 2007, Oesso 2007) näitavad, et vanemad on pärast enneaegse lapse sünni olukorras, mis on neile tundmatu. Lapse enneaegsus ja vanemate ebapiisav ettevalmistus on probleemid, millega toimetulekuks vajatakse erinevate spetsialistide abi ja toetust. Lapse enneaegse sünniga

kaasnevad probleemid (haiglaravi, lapse arengu ja tervisega seotud jm) on vanematele nii emotsionaalselt kui füüsiliselt rasked. Lõputões uuriti enneaegse lapse edasise arengu ja kasvatamisega seotud probleeme ja perekonna toetamise võimalusi paremate lahenduste leidmiseks lapse vajadustest lähtuvalt.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Uurimuse teostamiseks kasutati kvalitatiivset meetodit, kuna see võimaldas saada põhjalikke detailseid andmeid väiksemalt inimrühmadelt. Kvalitatiivne uuring valiti, sest selle kaudu õnnestus koguda informatsiooni enneaegsete lastega perede reaalse olukorra ning selle kujunemise tausta ja mõjurite kohta. Andmekogumismeetodina kasutati avatud küsimustega teemaintervjuud, milles respondendid vastasid uurija poolt ette valmistatud küsimustele teemade kaupa.

Valim ja uuringu eetilise aspekt

Perede sihtvalim moodustati kindlate indikaatorite järgi sotsiaalvõrgustikku kasutades. Uurimuse käigus küsitleti 22 enneaegselt sündinud last kasvatavat peret Eesti erinevatest piirkondadest. Pered osalesid uurimuses vabatahtlikult, kõikide respondentide konfidentsiaalsus tagati.

Andmete analüüsimine

Intervjuude analüüsimiseks kasutati andmete avatud kodeerimist ja temaatilist analüüsi.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Enneaegse lapse sünd toob kaasa muutused perekonna senisesse elukorraldusse, sest lapse heaolu, tervis ning areng sõltuvad tema lähedaste suutlikkusest olukorraga toime tulla. Uuringus osalenud perekondadel puudusid teadmised enneaegsusest ja enneaegsest lapsest, või olid need teadmised minimaalsed. Vähesed respondendid pidasid oma teadmisi enneaegsusest ja enneaegsest lapsest heaks või piisavaks, et tulla toime neile võõras olukorras. Raskem oli olukorraga leppida emadel, kelle partner

pingete tõttu perekonna juurest lahkus, jättes emad probleemidega üksi. Vanemate kogemused näitavad, et abi on väga oluline enneaegse lapse kasvatamisel ja hooldamisel, et tagada talle võimalikult normaalne areng ja parem tervis. Erinevate spetsialistide kaasamine oli vanemate selgitusel väga oluline. Perekonnad kogesid, et kohustusi ja vastutust on enneaegse lapsega perekonnas mõnevõrra rohkem. Lapse kasvatamise ja hooldamise kõrvalt jääb vanematel vähem aega iseendale ning teistele pereliikmetele. Vanemad, kellel partner puudub, kirjeldasid oma olukorda lapse eest hoolitsemisel raskena, kuna peavad iseseisvalt hakkama saama. Uuringu tulemuste põhjal võib öelda, et respondendid tulevad oma igapäevaeluga toime, kui on majanduslik kindlustatus, kokkuhoidev perekond ning erinevad toetavad teenused kättesaadavad.

Negatiivse kogemusena kirjeldasid perekonnad arstide ja muu haiglapersonali suhtumist, vajaka jäi toetavast suhtumisest ja adekvaatsest teavest lapse tervise ja arengu kohta. Uurimuse käigus selgus, et enneaegse lapse kasvatamine ja hooldamine on raske, kuid perekonnad on kohanemisvõimelised ja tulevad oma eluga toime. Respondentide vastustest selgus, et rohkem tuleks tähelepanu pöörata vanemate toimetuleku toetamisele ning teha lastele ja vanematele pakutavad teenused kättesaadavamaks. Perekondadele tuleks tagada sotsiaalne tugi nii nõustamise kui teenustena, seda eriti maapiirkondades. Oodatakse rohkem erialaspetsialistide tähelepanu ja selgitusi ning riiklikke toetavaid tasuta teenuseid nii meditsiini-, sotsiaal- kui ka haridusvaldkonnas.

Enneaegse lapse sünd perekonda asetab vanemad tundmatusse olukorda. Nii varasemad uuringud kui ka käesoleva uuringu tulemused näitavad, et vanematel puuduvad teadmised ja informatsioon enneaegsusest ning enneaegsest lapsest. Uuringu tulemuste põhjal saab öelda, et enneaegse lapse sünni korral on väga oluline medikute ja sotsiaaltöötajate koostöö, aitamaks lapsevanematel kohaneda tekkinud olukorraga ning pakkuda tuge perekonna toimetulekul. Muutustega toimetulekul, mis kaasnevad enneaegse lapse sünniga, on perekondade jaoks olulisel kohal toetavate teenuste olemasolu (sotsiaalnõustamine, psühholoogiline nõustamine jm). Perekondade toimetuleku toetamisel jäi ebapiisavaks informatsiooni ja

toetavate teenuste kättesaadavus. Paremini tulid toime perekonnad, kus enneaegset last kasvasid mõlemad vanemad. Uurimuse põhjal saab öelda, et puudu jäi arstide ja muu haiglapersonali mõistvast suhtumisest enneaegse lapsega perekonda. Uurimusest selgus, et perekonnad peavad väga vajalikuks peale perekonna toetuse ka meditsiinilist abi ja sotsiaalnõustamist.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Abrahams, P.** 2006. *Lapse terviseentsüklopeedia*. TEA Kirjastus.
- Aimre, I.** 2006. *Sotsioloogia*. Tallinn. Sisekaitseakadeemia kirjastus.
- Allik, J., Realo, A., Konstabel, K.** 2003. *Isiksusepsühholoogia*. Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Asen, K. E.** 1999. *Pereraamat. Kuidas õnnelikult koos elada*. Tallinn. AS Pakett.
- Burr, V.** 1995. *An Introduction to Social Constructionism*. Routledge. London and New York.
- Collins, D., Jordan, C., Coleman, H.** 2007. *An Introduction to Family Social Work. Second edition*. F.E Peacock Publishers, Inc.
- Davis, D.L., Stein, M.T.** 2004. *Pareting your premature baby and child: the emotional journey*. Published by Fulcrum Publishing.
- Eisenhardt, K. M.** 2002. *Building theories from case study research*. Rmt.
- Huberman, A. M., Miles, M. B.** *The qualitative researcher's companion*. Thousand Oaks, lk 5–36.
- Gergen, K.** 2005. *The Social Construction of Reality*. London: Sage.
- Goleman, D.** 2000. *Emotsionaalne intelligentsus*. Väike Vanker.
- Gordon, T.** 2003. *Tark lapsevanem*. Väike Vanker.
- Hansson, J., Oscarsson, C.** 2006. *Õnnelikud lapsed*. Tallinn. Varrak.
- Hirsjärvi, S., Huttunen, J.** 2005. *Sissejuhatus kasvatusteadusse*. Tallinn. Medicina.
- Hack, M., Fanaroff, A.** 2000. *Outcomes of children of extremely low birth weight and gestational age in the 1990s*. *Semin Neonatol*, 5, lk 89-106.
- Jepsen, J.** 2006. *Born Too Early: Hidden Handicaps of Premature Children*. Karnac Books.
- Kivimaa, E.** 2005. 482grammine eestlane – Eesti Ekspress, 25.08.2005.
- Klefbeck, J., Ogdan, T.** 2001. *Laps ja võrgustikutöö*. SA Omanõulise Kooli Arenduskeskus.
- Koik, A.** 2001. *Erinevalt Eestist jääb osa Hollandi enneaegseid intensiivravita*. *Inimene.ee* – [WWW] URL http://www.inimene.ee/pages.php3/01_588 (05.02.2008).
- Korp, E., Rääk, R.** 2004. *Lastekaitsetöö kohalikus omavalitsuses*. Käsiraamat. EV Sotsiaalministeerium. Tervise Arengu Instituut. Tallinn.
- Kõrgesaar, J.** 2002. *Sissejuhatus hariduslike erivajaduste käsitusse*. Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Leino, M.** 2003. *Haige laps klassis*. Tallinn.

- Liivamägi, J.** 2006. *Laste- ja noortepsühhiaatria*. Tallinn. Medicina.
- Maroney, D.J.** 2009. *Premature child* – [WWW] URL <http://premature-infant.com/needparentsupport.pdf> (20.02.2009).
- Murkoff, H., Eisenberg, A., Hataway, S.** 2005. *Mida oodata: esimene eluaasta*. Tallinn. Pegasus.
- Oesso, T.** 2007. *Sünnitusjärgne depressioon kui sotsiaalprobleem* – *Sotsiaaltöö nr 2*, lk 41.
- Ormisson, A., Mügi, M. L., Varendi, H.** 2000. *Enneaegne laps. Tervise juhtimine ja haigused*. Triip Grupp. Tartu: SA TÜ Kliinikum.
- Ormisson, A., Toome, L., Mügi, M. L., Kaasik, B., Neupokojeva, I., Rjabova, T., Areda, M., Liivak, K., Antson, A.** 2004. *Kolme aasta vanuste väga väikese sünnikaaluga enneaegsete tervis ja areng*. *Eesti Arst nr 5*, lk 323.
- Payne, M.** 1995. *Tänapäeva sotsiaaltöö teooria: kriitiline sissejuhatus*. Tallinn.
- Pool, M., Warner, M.** 1998. *Handbook of human resource management*. London, Boston: International Thomson Business Press.
- Soots, A.** 2002. *Kriis ja kriisilolija abistamine. Õppematerjal haige hooldajale*. Tallinn.
- Strömpl, J.** 2001. *Sotsiaaltöö uurimisest: Konstruksionistlik lähenemine* – *Sotsiaaltöö nr 1*, lk 15-16.
- Tiko, A., Tulva, T.** 1999. *Laps maailmas ja maailm lapses*. Tallinn. Tallinna Pedagoogiline Ülikool.
- Tulva, T.** 2004. *Õendus ja sotsiaaltöö*. Tallinn.
- Wiman, R.** 1996. *The disability dimension: manual on inclusive planning in development action*. United Nations. Helsinki.
- Zimmerman, M.** 1998. *Empowerment and community participation: a review for the next millenium. Paper presented at the 2nd European Congress of Community Psychology*. Lisbon.

GÜMNAASIUMINOORTE ARVAMUSED ISA ROLLIST**RIINA JALAST**

Juhendaja Kaja Altermann

Riina Jalast lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2009.a, töötab Väike-Maarja Gümnaasiumi õpilaskodu kasvatajana.

SUMMARY

High school students' views on the role of a father. Thesis. 56 pages, 30 sources used, 7 figures, 1 appendix.

The aim of the present thesis was to study the views of 16-18-year-old high school students on a father's role in today's family and the relationship between an adolescent and a father. It is an actual issue nowadays because fathers do not have enough time to spend with their children. If a father does not support his child and does not have enough influence on the development of the child's self-esteem and attitudes, the child may have difficulties in the future that have the following difficulties: low self-esteem, difficulties in relationships, social rejection and not being able to cope with life. In the thesis the author gives an overview of theoretical material, which deals with the essence of the theory of socialization, family, fatherhood, father-child relationship and the father's role. The aim of the present thesis was to study modern family patterns and connect them with the everyday roles in the family; to study the adolescents' experience and value judgement about their family and their father's role, which have developed from their younger days up to their teens; to study and compare the views of adolescent boys and girls on the father's role in today's family; to analyse the adolescents' views on the positive and negative sides of the father's role; to analyse the adolescents' proposals to the father's role and to connect expectations with the views on his/her future family life.

The empirical material for the thesis was collected on the basis of a questionnaire completed by the 10-12-form students of Väike-Maarja Gymnasium. The survey was carried out in November and December 2008. The sample of the present thesis consisted of 50 students (boys and girls)

aged 16-18. In the present thesis it became apparent that adolescent boys consider their family and father to be very important. For many boys it is the father who has taught them to value the right things in life. Taking into account the present-day situation, adolescent boys prefer a legal marriage. It is important for young people to have a future cohabitation that is legal in the eyes of the society. In the opinion of girls the father's most important role in the family is to teach them to value the right things in life. Father's support and assistance are considered to be very important. Boys think that the father's main role is to ensure the family's material well-being. It became apparent that boys value their fathers' positive characteristics, most students consider their fathers to be hard-working and helpful, which are the two characteristics that boys would take over from their fathers into their own future families. Too much drinking was brought out as father's negative characteristic. Expectations and proposals to the father's role became also apparent: a father must be honest and trustworthy; a father must care about his child; a father must always be ready to listen to the child's problems and give advice; a father must be a friend and an example.

Keywords: family, fatherhood, socialization, role, attitude, values.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Üksikemade suur arv näitab, et paljud lapsed ei suhtle igapäevaselt oma isaga. Isegi siis, kui laps elab koos isaga, ei jätku isadel piisavalt aega oma lastega tegelemiseks. Mida enam mees tööle pühendub, seda enam on ta ka perest eemal ning selle tulemusena jäävad paljud mehe kui isa funktsioonid perekonnas täitmata (Uljas 2002). Kui isa last ei toeta, tema enesehinnangut ja hoiakuid piisavalt ei kujunda ega arenda, võivad sellisest kohtlemisest alguse saada edasises elus ilmnevad raskused – madal enesehinnang, sallimatus kõige ümbritseva suhtes, raskused inimsuhetes, toimetulematus, sotsiaalne tõrjutus jne.

Lõputöö eesmärk oli uurida 16-18aastaste gümnaasiuminoorte seisukohti isa rolli kohta tänapäeva perekonnas ning nooruki ja isa suhete kohta. Eesmärgist tulenevalt on ülesanded:

- uurida tänapäeva peremustreid, seostades neid isa rolliga igapäevaelus;
- uurida noorte kogemusi oma perest ja isa rollist ning väärtushinnanguid, mis on kujunenud lapseest noorukieani;
- analüüsida noorte arusaamu isa rolli positiivsetest ja negatiivsetest külgedest;
- uurida ja võrrelda noormeeste ja neidude arvamusi isa rollist tänapäeva perekonnas;
- analüüsida noorte ettepanekuid isa rollile ning seostada ootusi tulevikunägemusega oma pereelust.

TEOREETILINE ALUS

Uurimistöö tugineb Bronfenbrenneri (1979) sotsialiseerimisteooriale, mille järgi laps saab oma esimesed sotsiaalsed kogemused ja oskused suheldes inimeste ning inimeste gruppidega enda vahetus ümbruses. Vanemad on lapse esmasteks sotsialiseerijateks, kes eeskujuna ning keskkonna kujundamise kaudu sisendavad lapsesse väärtushinnanguid, hoiakuid ja annavad edasi oma oskusi.

Sotsialiseerimine on sotsiaalse keskkonna ja indiviidi vaheline protsess, mille käigus indiviid omandab teadmiste, normide ja väärtuste süsteemi, mis võimaldab tal olla sotsiaalse koosluse täieõiguslik liige. Sotsialiseerimise käigus indiviid muutub, muutes samas ka end ümbritsevat sotsiaalset keskkonda (Kagadze 2007: 213). Esimesed kogemused saab laps kaasa kodust, emalt ja isalt. Hilisemad sotsiaalsed kogemused omandab laps lasteaias, koolis, sõpradega, täiskasvanutega suheldes (Bronfenbrenner 1979: 22). Suhtlemine, enese mõistetavaks tegemine ja teistest arusaamine eeldab teatud sotsiaalseid oskusi, mis aitavad inimesel paremini oma eluga toime tulla. Laps vajab uutes olukordades vanemate toetust. Sotsialiseerimisprotsessis võtavad inimesed omaks need väärtused, normid ja reeglid, mis kehtivad gruppides, kuhu nad kuuluvad. Nende normide

omaksvõtt on lapsepõlve peamine ülesanne. Perekond paneb aluse lapse elu põhiväärtustele ning baashoiakutele (Tulva 2001: 28).

Emade jaoks on piisavalt reegleid kehtestatud, kuid isad teavad harva, mida neilt oodatakse. Isad (nagu emadki) abistavad oma lapsi mitmel moel, kusjuures ainult selliste tegevuste puhul nagu puhastamine ja toitmine, ollakse lapsega vahetus kontaktis. Teistsugust vanemlikku panust, mis võib-olla on sama oluline, nimetavad antropoloogid „lastesse investeerimiseks“. Siia kuuluvad tegevused, millest laps saab kasu, aga mida lapsevanem nangunii teeks (nt. tööl käimine) ja teenused, mida lapsevanem hangib spetsiaalselt lapse jaoks, aga mida konkreetsetl annavad teised inimesed (haridus) (Burgess 2000: 205). Lapse erinevatel eluperioodidel on isa roll tema isiksuseomaduste ja oskuste kujunemisel erinev. Isa bioloogiline roll algab ja lõpeb juba enne lapse sündi. Kõik teised funktsioonid omavad sotsiaalset iseloomu.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Uuring teostatati kvantitatiivsel uurimismeetodil ning kasutatati poolstruktureeritud ankeetküsitlust. Kvantitatiivse uurimuse küsimusi kasutati selleks, et vormida ja täpsustada uuringu eesmärgi fookust. Uurija kasutab ankeetküsitlust kuna see võimaldab suhteliselt lühikese ajavahemiku jooksul koguda hulgaliselt andmeid ja samas tagada vastanute anonüümsus. Samuti võimaldab selline küsitlus saada usaldusväärsemat tagasisidet.

Poolstruktureeritud küsimustiku puhul kasutati: struktureeritud küsimusi, kus olid antud valikvastused; poolstruktureeritud küsimusi, kus vastusevariant oli antud ning oli võimalus lisada enda arvamus. Kasutatati ka avatud küsimusi, kus vastuse pidi sõnastama respondent. Kvantitatiivne uurimismeetod sobis selle valimi puhul ning võimaldas suuremat hulka tulemusi arvuliselt mõõta ja statistiliselt analüüsida.

Valim ja uuringu eetilise aspekt

Uuringu valimi moodustasid Lääne-Virumaa Väike-Maarja Gümnaasiumi 10. 11. ja 12. klassi 16-18aastased õpilased. Küsitlusele vastas 50 õpilast, 26 poissi ja 24 tütarlast. Vastanute hulgas oli kaheksa 16aastast poissi ja üheksa 16aastast tüdrukut; viis 17aastast poissi ja seitse 17aastast tüdrukut; kaksteist 18aastast poissi ning üheksa 18aastast tüdrukut. Uuring teostati ajavahemikul november-detsember 2008. a. Uurimuse läbiviimiseks küsiti luba gümnaasiumi direktorilt ja klassijuhatajatelt. Töö autor kohtus õpilastega kolmel korral klassijuhataja tundide ajal. Uuringus osalenud noorukitele oli tagatud konfidentsiaalsus, ankeedid täideti anonüümsetena.

Andmete analüüsi meetodika

Uurimistulemuste analüüsimisel kasutati kvantitatiivset meetodikat, mis andis võimaluse saadud uurimistulemusi võrrelda sarnaste arvnäitajatega. Uurimistulemusi aitavad paremini mõista tulemuste analüüs ja tõlgendused. Tõlgenduse all mõeldakse uurija mõtisklust analüüsitulemuste üle ja neist tehtud järeldusi (Hirsjärvi 2005: 210).

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Isal on tähtis osa laste soorollide kujundamisel, nii tütre naiselike, kui ka poja mehelike joonte ilmnemine sõltub ennekõike just isa mehelikkusest. Isa näitab pojale ette mehelikud käitumismallid, tütar õpib suhtest isaga, kuidas tuleb käituda mehega. Isa tähelepanu ja toetus on nooruki eneseväärikuse kujunemisel olulised. Uurimusest selgus, et noorukid peavad perekonda väga tähtsaks. Kodust on noorukid kaasa saanud õiged väärtushinnangud, osatakse tähtsustada kodu ja perekonda. Isa olemasolu perekonnas peetakse väga tähtsaks. Paljude noorukite jaoks on just isa see, kes on õpetanud neid elus õiged asju väärtustama. Tänapäeva võimalusi silmas pidades eelistavad noorukid registreeritud abielu. Noortele on tähtis, et tulevikus hakataks elama kooselu, mis on ühiskonnas kehtiv. Noormeeste arvamusel kohaselt on isa peamine ülesanne hoolitseda perekonna materiaalse heaolu eest. Oluliseks peetaakse ka isa abi majapidamistöodes. Neidude arvates on isa kõige tähtsam roll õpetada neid elus õiged asju väärtustama. Isa toetust ja tuge peetakse väga oluliseks. Nii

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

noormehed kui ka neiu soovivad, et nende isad ei peaks nii palju tööd tegema ning et isadel oleks rohkem aega oma perekonnaga olemiseks. Peret ei liida mitte materiaalne kindlustatus, vaid ka koosoldud aeg ning ühine tegutsemine. Noorukid hindavad kõrgelt enda isa positiivseid omadusi. Enamus õpilasi peavad oma isa töökaks ja abivalmis meheks, eriti hinnatakse isa eeskujulikkust ja usaldusväärsust. Negatiivsena märgitakse liigset alkoholi tarvitamist. Nendele küsimustele vastasid noormehed ja neiu sarnaselt.

KASUTATUD KIRJANDUS

Annuk, T. 1999. *Perekonnaõpetus 11. klassile*. Tallinn. Koolibri.

Balnaves, M., Caputi, P. 2001. *Introduction to quantitative research methods an investigative approach*. London. Sage publications.

Bronfenbrenner, U. 1979. *The ecologi of human development. Experiments by natyre and desing*. Cambridge. Massachusetts and London. Harward University Press.

Brunner, M., Enckell, H. 2008. *Laste ja noorte psühhoteraapia*. Tallinn. OÜ Greif.

Burgess, A. 2000. *Isarolli muutumine*. Tallinn. Varrak.

Ginott, H. 2006. *Lapsed ja meie*. Tallinn. Odamees OÜ.

Greswell, J.W. 2003 *Research Design, Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches. Second. Edition*. Sage Publications.

Hayes, N. 2002. *Sotsiaalpsühholoogia alused*. Tallinn. Külüm.

Hellsten, T. 2008. *Olla lapsevanem*. Tallinn. Pilgrim.

Hess, B., Markson, E., Stein, P. 2000. *Sotsioloogia*. Tallinn. Külüm.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2005. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn. Medicina.

Kagadze, M., Kraav, I., Kullasepp, K. 2007. *Perekonnaõpetus*. Tallinn. Koolibri.

Kindlon, D., Thompson, M. 2003. *Kaini kasvatamine. Poiste hingeelu kaitsmine*. Tallinn. OÜ Balti Raamat.

Klefbeck, J., Ogden, T. 2001. *Laps ja võrgustikutöö. SA Omanäolise Kooli Arenduskeskus*.

Kraav, I., Kõiv, K. 2002. *Inimeseõpetus*. Tallinn. Koolibri.

- Liivamägi, J.** 2006. *Laste- ja noorte psühhiaatria*. Tallinn. Medicina.
- Liive, M.** 2006. *Isa roll perekonnas (bakalaurusetöö)*. Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö õppetool. Tallinn.
- Niiberg, T.** 2006. *Meheks, isaks ja härrasmeheks*. Tartu. Atlex.
- Niiberg, T.** 2008. *Naiseks, emaks ja daamiks*. Tartu. Atlex.
- Pandis, K.** 2004. *Kasvatusteadused muutuste ajateljel*. Tallinn. TPÜ.
- Poolamets, O., Uljas, J., Raun, M., Punab, M.** 2000. *Mees muutuvmas maailmas*. Eesti Pereplaneerimise Liit. Europrint.
- Preuschoff, G.** 2008. *Tüdrukute kasvatamine*. Tallinn. Ersen.
- Sinkkonen, J.** 2001. *Koos isaga*. Tallinn. Eesti Raamat.
- Strömpl, J.** 2001. *Sotsiaaltöö uurimisest: konstruktsionistlik lähenemine*. Sotsiaaltöö nr.1.
- Tulva, T.** 2001. *Laps ja pere tänases Eestis*. Teadusartiklite kogumik. Tallinn. TPÜ.
- Tuulik, M., Tuulik, A.** 1999. *Perekonnaõpetus*. Tallinn. EKK.
- Tuulik, M.** 2006. *Kõlbeline kasvatus*. Tallinn. OÜ Vali Press.
- Uljas, J.** 2002. *Mehe ettekujutus võrdõiguslikkusest*. Tallinn. MR Piller.
- Vassiljev, M., Luik, M.** 2008. *Isana olemas olla*. Artiklite kogumik. Tallinn. Kuma.
- Virovere, A., Alas, R., Liigand, J.** 2008. *Organisatsioonikäitumine*. Tallinn. Külüm.

II KOOLISOTSIAALTÖÖ**LIIDRID JA TÕRJUTUD PÕHIKOO LIS****MAARIKA LARKINA**

Juhendaja N. Randver

Maarika Larkina lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2008.a.

SUMMARY

The diploma paper is called Leaders and outcasts at basic school. The diploma paper consists of four chapters. There are 96 tables and 24 figures. 53 different resources have been used.

The work is topical because the violence among children has become a daily phenomenon and there are physically and mentally outcast and badgered children in big schools. The purpose of the current diploma paper is to look into the social status of children from form five to nine and to find out the leaders and outcasts. For fulfilling the purpose, the following tasks were put up: to analyse the relationship networks between students, based on the results of a socio-metric test and to bring out the preferences (who is favoured and who is not), to make rankings of negative and positive choice reasons for ascertaining the preferences inside classes, to analyse reasons between classes and to bring out the common denominators of choices and consequently give an overview of relationships in classes. The questionnaire was seen through at Rakvere Gymnasium. 53 girls and 53 boys participated. In total, 106 students participated. For the current diploma paper several academic articles were analysed and a socio-metric test was carried out with students.

Based on the theory we can say that the relationship with the peers has a special place among basic school students. Children want to contact with each other. If making these contacts becomes difficult, a child feels lonely. Relationship between children of the same age gives teenagers emotional support and are important in developing social skills. There can be sympathy or antipathy between the group members. Some become leaders, the others stay on the background and some become outcasts. The leader personifies manners and values of the group. He or she has personal

characteristics, knowledge and skills which allow him or her to be a leader. The outcast children are those who are actively contempted and according to a socio-metric test, only some of them or nobody is favoured.

The result of the diploma paper showed a lot of similar features the reasons for choice in the fifth, sixth, eighth and ninth grade. The children who studied well, were helpful and active in sports and were welcomed in every group. The children who were too quiet, not good students, aggressive and filthy became outcast. We can make a conclusion that the children who act aggressively, are unappealing, do not study well, are sloppy and have health problems. But on the contrary, the children who are smart, study well, are sporty and helpful, become leaders.

Keywords: leaders, outcasts, socio-metrics, socio-gram.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Elu jooksul oleme paljudes erinevates suhetes, loome uusi, vanad suhted muutuvad, mõned ka katkevad. Suhete loomine, hoidmine ja muutmine on ainulaadne protsess (Sild 2008). Lõputöö autoril tekkis huvi uurida erinevaid staatuseid klassikollektiivis siis, kui tema kaks teismelist tüdart jutustasid oma klassis toimivatest suhetest. Autor soovis süvendada teadmisi teismeeast, et paremini mõista noorte mõttemaailma ja nende valikuid suhetes. Miks ühed lapsed saavutavad klassis populaarsuse, teisalt leidub neid, keda tõrjutakse ja kiusatakse.

Lõputöö eesmärk on uurida viienda kuni üheksanda klassi õpilaste sotsiaalset staatust klassis, selgitamaks välja liidrid ja tõrjutud. Eesmärgi täitmiseks püstitati järgmised ülesanded:

- uurida teaduskirjanduse põhjal sotsiomeetriat, mis on õpetus inimestevahelistest suhetest;
- uurida teaduskirjanduse põhjal teismeiga puudutavaid arenguprotsesse;
- analüüsida sotsiomeetrilise testi tulemuste põhjal õpilastevahelisi suhteõrgustikke ja tuua välja valikueelistused;

- koostada pingeread negatiivsetest ja positiivsetest valiku põhjendustest, et selgitada valikueelistused klassi lõikes;
- analüüsida erinevaid põhjendusi klassiti ning tuua välja valikupõhimõtte ühisosa.

TEOREETILINE ALUS

Töö teoreetiliseks aluseks on J.L. Moreno poolt loodud sotsiomeetria teooria. Moreno defineeris sotsiomeetriat kui inimeste sotsioloogilist teadust inimestest inimeste jaoks. Sotsiomeetria on empiiriline õpetus inimestevahelistest suhetest (Moreno 2004: 36).

Igale sotsiomeetriliselt defineeritavale grupile annab eksisteerimisjõu „kriteerium“ ehk ühine motiiv/põhjus, mis neid inimesi spontaanselt kokku seob tegutsemaks teatud kindlal eesmärgil. Seega grupid tekivad ja lagunevad spontaanselt kogu aeg (Blanter 2003: 26). Sotsiomeetriat tervikuna võib kirjeldada ainult sotsiomeetriliste meetodite abil. Kuna inimsuhetel on dialektiline iseloom, siis on ka sotsiomeetrilised testid ja tehnikad dialektilised ehk need peavad olema paindlikud.

Dialektilise sotsiomeetria tugisambaks on asjaolu, et see keerab sotsiaalteaduse tagasi selle „algse päritolu“ faasi, kust ta alguse sai – moraalini, andmata tolligi järgi teaduslike meetodite objektiivsetele eesmärkidele. Sotsiomeetria on sotsiaalne eetika par excellence! See tähendab, et sotsiomeetrilise testi läbiviimisel oodatakse osalejatelt ausust, spontaansust ja armastust, sest ainult sellelt baasilt saab test õnnestuda ja on tõene (Moreno 1978: 96). Sotsiomeetria on õpetanud, et inimkogukonnas kehtivad omad seadused ja reeglid, mille uurimiseks on välja töötatud sotsiomeetrilised testid, mis antud töö teostamisel saigi määravaks.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Lõputöös kasutas autor õpilaste liidri valiku ja tõrje põhjuste kindlaksmääramisel sotsiomeetrilist testi. Küsimustele vastates valisid õpilased, kellega koos aega veeta sünnipäeval, matkal ja õppimise ajal.

Samuti oli iga küsimuse juures ruumi kommentaaridele, mida õpilased pidid kasutama. Küsimustik ei olnud anonüümne, testi teinud õpilaste nimed muudeti uurimuses, et tagada anonüümsus. Testi kolme kriteeriumiga määrati kindlaks isikutevahelised sümpaatia- ja antipaatiasuhted. Ühiste tegevuste kriteeriumiteks, mille alusel uuritavad pidid endale kaaslasti valima olid:

1. Sünnipäevale kutsumise kriteerium.
2. Matkakaaslaste valiku kriteerium.
3. Õpingukaaslaste valiku kriteerium.

Sotsiomeetrilise testi täitmisel pidid uuritavad tegema kaaslaste suhtes nii positiivseid kui ka negatiivseid põhjendatud valikuid.

Valim ja uurimistöö eetilise aspekt

Uuring viidi läbi 2007. aasta detsembris Rakvere Reaalgümnaasiumi viiendas, kuuendas, kaheksandas ja üheksandas klassis. Kokku osales 106 õpilast. Autoril oli luba kooli direktorilt testi läbiviimiseks. Enne testi alustamist rääkis autor õpilastele selle põhimõttest ja julgustas lapsi põhjendama oma valikuid.

Andmete analüüsi meetodika

Sotsiomeetrilise testi vastustest lähtuvalt joonestas töö autor klassi struktuuri kujutavad sotsiogrammid. Sotsiogrammis kasutati sümboleid, näiteks poisse tähistati siniste ja tüdrukuid roosade ringidega, küsitluse päeval koolist puudunud õpilased olid tähistatud valgete ringidega. Seejärel ühendati joonega kõik konkreetsest indiviidist tulenevad valikud. Nooled näitasid grupi liikmete poolt teatud kriteeriumi alusel tehtud valikute suundi. Valiku intensiivsus, mitmendana valiti: esimene, teine, või kolmas valik, märgiti eri värvi nooltega: punane - esimene, must - teine, sinine - kolmandana sooritatud valik. Uurimustöö analüüs põhineb graafiliselt

kujutatud sotsiogrammidel. Sotsiogrammid on töödeldud digitaalselt programmis Microsoft Office Visio.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Analüüsides sotsiomeetrilise testi vastuseid jõudis autor järeldusele, et üldlevinud eelistused klasside lõikes ei muutunud, kuid olid ära märgitud erinevates järjekordades. Töö tulemusena selgus, et väga palju ühiseid jooni on viienda, kuuenda, kaheksanda ja üheksanda klassi valiku põhjendustes. Valiku ühised nimetajad klasside lõikes olid järgnevad: sünnipäevale eelistasid vastanud kutsuda eelkõige sõpru ja kaasõpilasi, kes olid sõbralikud ja omasid head huumorisoont. Matkale sooviti minna kaaslastega, kellega on koos huvitav, kellega saab nalja, kes on rõõmsameelsed, sportlikud ja füüsiliselt vastupidavad. Õpikaaslaste valikul olid eelistatud targad, hea õppeedukusega ja teisi aidata oskavad õpilased.

Tõrjutud õpilaste valiku ühised nimetajad klasside lõikes olid järgnevad: vastuolulise staatusega õpilased said nii kõrgeid positiivseid kui ka kõrgeid negatiivseid valikuid. Vastuolulise staatusega õpilasi oli rohkem viiendas ja kuuendas klassis. Tõrjutute hulka sattusid õpilased, kes olid liiga vaiksed, õppisid halvasti, käitusid agressiivselt ja olid räpased. Äratõugatute kohta võib klasside kaupa välja tuua ka mõningad erinevused: viiendas klassis iseloomustati tõrjutuid kui vägivaldseid; kuuendas klassis olid äratõugatud need, kes ei kohtle klassikaaslast hästi, kes suitsetavad ja tarbivad alkoholi ja kellel on terviseprobleemid; kaheksandas klassis lähtuti välimusest ning vaimsetest võimetest; üheksandas klassis väljendunud negatiivsed valikud olid põhjendatud sellega, et ei suhelda ja et tõrjutuks osutunud on liiga vaiksed. Ühistegevusse ei kaasatud ka liikumispuudega klassikaaslast.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aimre, I.** 2001. *Sotsioloogia*. Tallinn. Sisekaitseakadeemia kirjastus
- Alas, R.** 2004. *Juhtimise alused*. Tallinn. Külim.
- Almqvist, F., Ebeling, H., Heinälä jt.** 2006. *Laste- ja noortepsühhiaatria*. Tallinn. Grindex.
- Barnard, M., U.** 2005. *Kuidas aidata depressioonis last*. ERSEN
- Bardy, M.** 1996. *Art as a source of knowing*. In: *Social exclusion and social integration in childhood*. Research Project. Helsinki.
- Bachmann, T. Maruste, R.** 2001. *Psühholoogia alused*. Tallinn. Ilo
- Blatner, Adam M.D.** 2000. *Foundations of Psychodrama: History, Theory & Practice*. Revised 4th edition. Springer Publishing Company.
- Butterworth, G., Harris, M.** 2002. *Arengupsühholoogia alused*. Lastepsühholoogide Ühing: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Buss, A., H.** 1995. *Personality. Temperament, social behavior, and the self*. Boston: Allyn and Bacon.
- Chazan, M., Laing, A. F., Davies, D., Phillips, R.** 2001. *Eemaletõmbunud, üksildaste laste ja noorukite abistamine*. Tartu. Tartu Ülikool.
- Erb, H.** 2000. *Vägivald koolis ja kuidas end selle eest kaitsta*. Odamees.
- Frankel, F. PH.D.** 2001. *Häid sõpru on raske leida. Aita oma lapsel sõprust luua ja säilitada*. Sinisukk.
- Goleman, D.** 2000. *Emotsionaalne intelligentsus*. OÜ Väike Vanker.
- Hale, E. Ann.** 1985. *Conducting Clinical Sociometric Explorations: A Manual for Psychodramatists and Sociometrists*. Royal Pub.
- Hansson, J. Oscarsson, C.** 2006. *Õnnelikud lapsed*. Raamat lapsevanemaks olemisest. Tallinn. Varrak.
- Hayes, N.** 2002. *Sotsiaalpsühholoogia alused*. Tallinn. Külim.
- Hess, B. B. Markson, E. W. Stein, P. J.** 2000. *Sotsioloogia*. Tallinn. Külim.
- Houghton, B.** 2000. *Hea laps*. Varrak.

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

Jedomskihh, J. Rahnu, L. Randver, N. Valgamaa, R. 2005. Noorsootõotaja kultuuridevahelises kommunikatsioonis. Parema üksteisemõistmise saavutamine eri kultuuride esindajate suhtluses. Tartu

Kidron, A. 2004. Suhtlemine. Tallinn. Mondo.

Kidron, A. 2005. Isiksus. Tallinn. Mondo.

Kidron, A. 2001. Psühholoogia põhisuunad. Tallinn. Mondo.

Kraav, I., 1999. Sotsiaalne tõrjutus ja sotsiaalpedagoogika. Haridus nr 5

Kraav, I., Kõiv, K. 2001. Sotsiaalpedagoogilised probleemid üldhariduskoolis. Tartu. OÜ Vali Press.

Krull, E. 2000. Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat. Tartu. TÜ kirjastus.

Леүү, Г. 1994. Психодрама: Теория и практика. Москва Издательская группа "Прогресс" "Универс"

Leino, M., 2004. Kas lapsi tuleb kaitsta kooli eest? Tallinn. Eesti Lastekaitse Liit.

Loit, M. 1996. Aastatel 1990-1995 Tallinna kesklinna lastepolikliiniku psühholoogi vastuvõtul käinud laste probleemid. Lastekaitse muutuv as ühiskonnas: Teadusartiklite kogumik. Koost K. Suislepp. Tallinn. Tallinna Pedagoogika Ülikool.

Mangs, K., Martell, B. 2000. Psühhoanalüütiline arengukäsitlus 0-20 eluaastani. Tartu. TÜ kirjastus.

Moreno, J. L. 1978. Who Shall Survive? Foundations of Sociometry, Group Psychotherapy and Sociodrama. Beacon House, Inc. Beacon New York.

Морено, Я. Л. 2004. Социометрия: Экспериментальный метод и наука об обществе. Москва. Академический Проект.

Montonen, R. 2003. Lapse areng. Tallinn. Pere ja Kodu raamat. Tallinna Raamatutrükikoda.

Mruk, C. 1999. Self – system: Research, theory and practice. 2nd ed. New York: Spring.

Nüüberg, T., 2003. Sotsiaalpsühholoogia aktuaalseid probleme. Tallinn. Akadeemia NORD toimetised.

Ojala, I. 2005. Mõista mind, teismelist. Tallinn. Pilgrim.

Raudik, V. & Kraavi, I. 1998. Majanduslike ressurside defitsiit sotsiaalse tõrjutuse kujundajana. Rmt: In via educationis. TÜ pedagoogika osakonna väljaanne nr 4.

Rapee, R., Spence, S. H., Cobham, V., Wignall, A. 2000. Kuidas aidata oma muretsevat last. ERSEN

Sullivan, K. Cleary, M. Sullivan, G. 2004. Kiusamine koolis. Mis see on ja kuidas sellega toime tulla. Tartu. Atlex.

Sild, A. 2008. Suhted meie ümber ja meie sees — [WWW] URL <http://www.morenokeskus.ee/index.php#moreno3>. (11. 01. 2008)

Talts, L. 1997. Kasvatus põhikooli algastmes. Tallinn

Treulich, K., 2005. Miks on laps vaikne? Haridus nr 12

Tuulik, M. 2007. Kuidas õpetada väikelastele kõlblust. Haridus nr 3-4

Tulva, T., Väljataga, S. 1999. Kooliprobleemid: Sotsiaalne taust ja võrgustikutöö. Laps maailmas ja maailm lapses. TPÜ.

Uusen, A. 2001. Mina-pilt ja kirjutamisoskus. Rmt: Talts, L., Vikat, M. (koost). Lapse kasvukeskkond Eestis ja Soomes. Tallinn: Tallinna Pedagoogikaülikool.

Valk, A., 2003. Identiteet, Koostanud Allik, J. Isiksusepsühholoogia. Tartu. TÜ kirjastus

Valk, A. 2003. Organisatsioon ja juhtimine avalikus sektoris. Tallinn 2003. Sisekaitseakadeemia kirjastus

Vadi, M. 2001. Grupid organisatsioonis. Tartu. TÜ kirjastus.

Virovere, A., Alas, R., Liigand, J. 2005. Organisatsioonikäitumine. Tallinn. Külim.

Vinter, K. 2005. Staatusevahede tasandamine. Haridus nr 12

Walker, J. 2001. Control and the psychology of health. Philadelphia: Open University Press.

Watson, G. 2003. Koolikäitumise käsiraamat. Tartu. El Paradiso.

ÕPILASKODUS ELAMISE MÕJU NOORTE SOTSIAALSETE OSKUSTE ARENGULE ÜHE ÕPILASKODU NÄITEL

KAJA ALAS

Juhendaja A.Mitendorf

Kaja Alas lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2009.a, töötab Võhma õpilaskodu kasvatajana.

SUMMARY

The subject of the research paper is: “The influence of living in boarding school on young people’s social skills development on the example of one boarding school“. The theme is topical because of the changes that have taken place in the society. Contemporary school is not just the educational institution but it also forms students’ social skills.

The purpose of the boarding school is to support children’s homes while attaining secondary education. The boarding school attempts to assure good conditions to learn and live. How living in the boarding school influences students’ development on improving their social skills and accepting school life rules is examined in this paper. Social constructive model has been used as theoretical basis of the paper. Communication influences person’s development both for students and educators. The research has been carried out using the qualitative method and participatory observation. Suitable themes for analysis arose while collecting observation material. The latter was also supported by the theoretical part of the paper where conditions affecting children’s socialization are discussed. Socialization has been affected by family, friends, children’s values and juvenile culture. In theory, the importance of the breeding the student’s personality and behavior is discussed. The upbringing in wider sense influences values to adjust community’s rules.

The research objects are nine boarding school residents and one educator. The relationship between students and the educator, the relationship between students and their friends, and also the relationship between students and their parents have been observed. The important question is, what kind of help a boarding school can offer to improve social skills and which are the boarding school’s opportunities to support their studies. As

the result of the analysis, it appears that a boarding school has an important role for the students in both improving social skills and supporting studies. Relationship between students and the educator is of special importance. It is easier for the educator to motivate students to study, when the relationship with the student is good. The children themselves adjusted better with the boarding school, when they had a friend there.

The best results of the boarding school work were affected negatively by a student's life at home, the educator's limited opportunities and the economic limitations. Children's bad habits like smoking and drinking caused them trouble. In this case, collaboration between the school director and the police was necessary.

Work with young people involves responsibility and to handle this it is useful to learn from others experience. Boarding schools have good opportunities to develop children's social skills and these changes are needed to the utmost, whenever we care of the future of young people.

PROBLEEMI SEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

2007. aastal valmis ühes Eesti linnas gümnaasiumi õpilaskodu 12-le selle kooli õpilasele. Kuna enamik õpilasi on pärit samast asulast või lähiümbrusest, siis on õpilaskodul oluline osa sealsete elanike sotsiaalsete probleemide leevendamisel. Toimunud on perede toimetulekut mõjutavad muutused majanduses. Uurimistöö teema on aktuaalne muudatuste tõttu sotsiaalsetes suhetes nii õpilaste ja õpetajate kui ka kõigi ühiskonnaliikmete vahel. Kool ei ole tänapäeval ainult õppeasutus, vaid kujundab ka õpilaste sotsiaalseid oskusi. Loodetavasti aitavad uurimistulemused õpilaskodu kasvatajate ja juhtkonna tööd tõhustada. Uurimistöö püüab selgitada, kas, kui palju ja mil viisil on võimalik mõjutada õpilaste sotsiaalset käitumist ja kuidas kasvataja võiks suhelda hoolealustega, et tulemus oleks tema ning kooli ootustele vastav. Lõputöö teema valik on seotud ka uurija isikliku huviga – töökoht on asutuses, kus uurimine läbi viidi.

Lõputöö eesmärk oli uurida õpilaskodus elamise mõju noorte sotsiaalsetele oskustele ning kohanemist koolielu reeglitega koostöös õpilaskodu kasvatajaga. Eesmärgi täitmiseks püstitatud ülesanded on selgitada:

- millised on õpilaskodu võimalused seal elavate õpilaste õppeedukuse ja kooli reeglite järgimise toetamiseks;
- milline on õpilaskodus elamise ja kasvatajaga suhtlemise mõju lapse isiksuse ja käitumise kujundajana;
- millist mõju avaldab lapse käitumisele õpilaskodu elanike omavaheline suhtlemine;
- kas ja millist abi on õpilaskodul võimalik osutada õpilaste sotsiaalsete oskuste arendamiseks?

TEOREETILINE ALUS

Uurimistöö teoreetiline alus on sotsiaalkonstruktivistlik mudel. J. Strömpl'i (2003) väitel lähtub sotsiaalkonstruktivism seisukohast, et sotsiaalne reaalsus on inimestevaheline suhtlemine ja eksisteerib vaid selles protsessis. Inimene (indiviid) kui sotsiaalne olend on sama protsessi tulemus – ta on sotsiaalselt konstrueeritud ja areneb indiidiks interaktsioonide kaudu (Kaugia 2003: 108). Isiksus areneb ühiskonna ja sotsiaalsete suhete mõjul. Käesolevas töös vaadeldakse lapsi kui erinevaid isiksusi ning kasvataja käitumist ja suhtlemist lähtuvalt lapse personaalsusest ja sotsiaalsest kogemusest. Teise olulise teoreetilise aspektina arvestatakse uurimistöös indiviidi sotsialiseerumist mõjutavaid tegureid. Vanemad on esimesed ja kõige tähtsamad sotsialiseerimise agendid. Lapsed saavad vanematelt esmase arusaamise maailmast. Vaadeldes kasvatust kui sotsialiseerimist on see sotsiaalse tegelikkuse osa ja on üksteise vastastikune mõjutamine, interaktsioon, mille käigus vanemad kujundavad last ja laps ka vanemaid (Hirsijärvi, Huttunen 2005: 33). Kasvataja on nõ vahemees ja abistaja kasvatatava mitmekesiste ilmasuhete kujundamisel. Leino (2001: 71) räägib oma artiklis käitumisprobleemist koolis kui sotsialiseerimise puudujäägist. Käitumishäire on ootustevastane tegevus, st õpilane rikub käitumisnorme. Selline määratlus tugineb võimule: laps on häirunud siis, kui täiskasvanu nii arvab. Kool eeldab, et normaalsed õpilased saavad omavahel hästi läbi. Halb võib olla selline käitumine, mille puhul õpilane oma pingeid liiga intensiivselt välja elab või siis vastupidi, on liiga endassetõmbunud.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismetoodika

Uuringu läbiviimiseks kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit. Töö ülesannetest lähtuvalt soovis uurija loomulikus keskkonnas kogutud andmete põhjal kirjeldada nähtusi, tõlgendada ja anda hinnanguid inimeste käitumise kohta konkreetsest kontekstist lähtuvalt. Andmekogumismetoodina kasutati etnograafilist uurimisstrateegiat, täpsemalt pikaajalist osalusvaatlust. Vaatlus viidi läbi 2008.a. novembrist 2009.a. märtsini, ehk viie kuu vältel. Töös kirjeldatakse respondentide vestlusi, käitumist ja emotsioone ning nende arvamusi vahetult peale toimunut. Võrreldakse õpilaste endiseid ja uusi käitumisviise ehk sotsiaalseid oskusi pärast kohanemist õpilaskoduga.

Valim ja uuringu eetilise aspekt

Uurimistöö valimi moodustasid õpilaskodu (edaspidi ÕK) elanikud - 9 õpilast ja asutuse töötaja ehk õpilaskodu kasvataja. Uurimuses osalejate kirjelduse põhjalikkus olenes nende isiksuseomadustest, toimunud vestluste sisust ning situatsioonides osalemisest. Uuritavate nimed on konfidentsiaaluse huvides muudetud.

Andmete analüüsi metoodika

Analüüsimeetodina kasutati diskursusanalüüsi, mis annab võimaluse uurida, kuidas keelekasutuse abil saab konstrueerida sotsiaalset tegelikkust. Etnograafiline andmekogumismetod pikaajalise vaatlusena pakkus võimalusi teha tähelepanekuid ja märkmeid vastavalt uurimisülesannetele ja ka uurija valikutele. Analüüsimiseks sobivad teemad kujunesid välja peale andmete kogumist, põhjalikku lugemist ja kodeerimist. Selgusid sagedamini esinevad teemad ja probleemide käsitlused. Andmete analüüsi tulemuste esitamisel otsitakse seaduspärasusi inimeste käitumises antud kontekstis.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Õpilaskodul on võimalused toetada lapsi õppimisel ja kooliga kohanemisel, luues tingimused laste esmavajaduste rahuldamiseks (toit, soe ja puhas

eluruum). Õpilaskodu pakkub õppimist soodustavat keskkonda, kus on arvutite kasutamise võimalus, turvalisus, vaikus, privaatsus. Täiskasvanu ehk kasvataja abistav ja suunanv tegevus toetab õpilaste sotsialieerumist ning loob võimaluse paremaks toimetulekuks.

Õpilaskodus elavad õpilased peavad kasvõi vähesel määral suhtlema sealse kasvatajaga, nii nagu kasvataja iga õpilasega. Mõni laps on aktiivsem, mõni passiivsem suhtleja. Uurimistulemuste põhjal võib öelda, et sellises väikeses kollektiivis (kuni 10 inimest vaatluse ajal) mõjutavad kõik vastastikku üksteist ja seega ka asutuse kultuuri oma käitumisega. Kõik vaadeldavad omandasid pikema aja jooksul vastavad käitumismustrid, kohanemaks kehtestatud reeglite ja üksteisega. Olulisel kohal hea õhkkonna loomisel õpilaskodus oli sealsete elanike omavaheline sobivus ja läbisaamine. Kui lapsed omavahel sobisid, oli kasvatajalgi õpilastega parem kontakt, samas võis isegi üks teistega mitesobiv isik elu keeruliseks ajada, siis oli kasvataja roll suhted tasakaalus hoida. Hea, kui õpilaskodus oleks igal lapsel vähemalt üks sõber või kaaslane, kellega koos tegutseda ja omaealiste jutte ajada. Kui õpilane jäi üksi, tundis ta ennast ebamugavalt, sest õpilaskodu on koduga võrreldes siiski võõras koht.

Uuringu tulemusena selgus, et sotsiaalsete oskuste arendamise piirangud on: töötaja aja, kompetentsuse ja võimaluste piiratud ressursid; õpilaste kodune taust ja vaba aja veetmise nn halvad harjumused, näiteks suitsetamine, alkoholi tarbimine, kriminaalsed juhtumid; alati ei mõisteta ka koolis laste probleemide tausta, lapsi tõrjutakse ja kiputakse sildistama; lapsevanemate ja ka pedagoogide passiivne hoiak laste murede suhtes; majanduslikud piirangud, näiteks liiga väike toiduraha õpilase kohta jm. Alkoholi ja tubaka tarbimisega võitlemine on õpilaskodus vajalik, kuid raske, seda saab teha oma asutuse piires, kuid lapse võõrutamine halvast harjumusest on vähetõenäoline ilma kodu toetuseta.

KASUTATUD KIRJANDUS

Aava, K. 2007. Õppekavade võrdlev diskursuseanalüüs. Keel ja Leksikon. 26.-27.aprill.Tallinn.Teesid

Aimre, I. 2006. Sotsioloogia. Sisekaitseakadeemia. Tallinn

- Erelt, T.** 1999. Eesti keele sõnaraamat ÕS 1999. Tallinn. Eesti Keele Sihtasutus.
- Hirsijärvi, S., Huttunen, J.** 2005. Sissejuhatus kasvatusteadusse. Tallinn. Medicina.
- Hirsijärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P.** 2005. Uuri ja kirjuta. Tallinn. Medicina.
- Jürimäe, J., Püüa, M.** 2008. Sotsialiseerumine (6. apr 2009).
- Kadažane, T.** 2001. Koolisotsiaaltöö käsiraamat. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Keltikangas-Järvinen, L.** 1992. Agressiivne laps. Tallinn. Koolibri.
- Kaugia, S.** 2003. Õigus. Psühholoogia. Sotsioloogia. Õppematerjale III. TÜ kirjastus.
- Kiive, E. jt.** 2004. Sotsiaalsete toimetulekuoskuste õpetus. Tallinn. Ilo.
- Kivistik, A.** 1997. Üldpsühholoogia lugemik I. Eesti Riigikaitse Akadeemia kirjastus. Tallinn.
- Krull, E.** 2000. Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Kõiv, T.** 2003. Antisotsiaalse käitumisega õpilased. Artiklite kogumik IV. Tartu.
- Kärner, S.** 2006. Õpilaskodu – kodu aseaine. Õpetajate leht nr.43, 24.nov 2006.
- Laherand, M.** 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn. Infotrukk.
- Leino, M.** 2000. Õpetaja sotsiaaltöö tegijana: sotsiaalpedagoogika. Tallinn.
- Mehilane, L.** 1997. Mis on koolilapsel muret. Tartu Ülikooli psühhiaatrikliinik.
- Mitendorf, A.** 2004. Hälbiva käitumise kujunemine kriminaalhooldusaluste tõlgendusel. Magistritöö.
- Pandis, M.** 2004. Kasvatusteadused muutuste ajateljel. T. Kuurme artikkel "Ajalik ja ajatu kasvatus". Tallinn. TPÜ kirjastus.
- Penthin, R.** 2003. Agressiivne laps. Kunst.
- Reimund, J.** 2007. Põhihariduse olulisem väärtus on sotsialiseerumine ühiskonda. Konverents Rapla Ühisgümnaasiumis 30.10.07. <http://www.raplamy.ee/atp/doc.php?5537> (06.apr 2009)
- Rogalevitš, V.** 2004. Veebipõhise kursuse disain ja tehniline teostus "Infokirjaoskuse" kursuse näitel. Magistritöö.
- Sprenk, A.** 2008. Õpilaskodu – parim teine kodu lapsele. Ettekanne. 10.10.2008. Pala.
- Talts, L.** 1997. Kasvatus põhikooli algastmes. Tallinn. EKK Trüükikoda.

Teen Behavior Problems and Behavioral Disorders. 2009.
<http://www.focusas.com/BehavioralDisorders.html> (10. apr 2009)

Tiko, A. Tulva, T. 1999. *Laps maailmas ja maailm lapses. Artiklite kogumik. Kooliprobleemid: sotsiaalne taust ja võrgustikutöö.* Tallinna Pedagoogikaülikool.

Trave, K., Kallas, E. Koolivägivald ja emotsioonid. *Õpetajate Leht nr 36.* 5.okt. 2007.

Tulva, T. 2004. *Lapse kasvukeskkond ja sotsiaalsed oskused.* Tallinn.

Tulva, T. 2001. *Laps ja pere tänases Eestis.* Tallinn.

Tuulik, M. 1995. *Valikuvabadus elada inimesena.* Tallinn.

Wentzel, K., R. 1998. *Social relationship and motivation in middle school: The role of parents, teachers and peers.* *Journal of Educational Psychology.*

KOOLISOTSIAALTÖÖ OLEMUS LÄÄNE-VIRUMAA ÜLDHARIDUSKOOLIDES

TERJE SANDER

Juhendaja H. Tomp

Terje Sander lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2008.a, töötab Kadrina Keskkoolis sotsiaalpedagoogina.

SUMMARY

The nature of school social work at schools in Lääne-Virumaa. The final paper consists of 59 pages, 45 resources, 8 appendices and 1 table. The topic of the final paper is social work at school and its content at schools in Lääne-Viru county.

The purpose of this paper is to look into the nature of school social work in Lääne-Virumaa. The object of the research is social work that has been done at schools in Lääne-Virumaa. The author of the final paper has set the following research tasks: to give an overview of a school as an organisation, an overview of the history of school social work, to explain main social problems at school, to find appropriate didactic methods for working and to make conclusions and suggestions for changing the situation. Ecological system theory is the theoretical base of the final paper and the author brings out school social work experience in other countries, where school social work has been done for over a century. The theoretical part gives a review of school social work history, social problems in the society and school, tasks of the school social worker and the nature and purposes of school social work.

Empirical source material was gathered from the questionnaire answers of social work pedagogues or workers at schools in Lääne-Virumaa. Quantitative and qualitative data gathering methods were used for collecting the research material. The questions were made by the author of the diploma paper and all the respondents participated voluntarily. The answers were processed and published by the principle of confidentiality. The questionnaire is available in an appendix and was carried out in February 2008 among social work pedagogues or workers at schools in Lääne-Virumaa. There are 20 social workers working at schools in Lääne-Virumaa this year, 18 of them participated in this questionnaire.

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

As a result, the author brings out that specialists who have got pedagogical or social work profession work at schools in Lääne-Virumaa. Reticulation work is a substantial part of school social work. Although school social work has not been defined on the state level, it is necessary to deal with those problems at school. There is a need for unitary job description, because social work pedagogues or workers have a lot of roles at school. School social work in Lääne-Virumaa is just developing, because the worker who has the longest period of service has been working for six years and 70% of workers have been working one or two years. This autumn a group of professionals has gathered by the initiative of the author and hopefully will help to cooperate and develop school social work in Lääne-Virumaa.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Erinevate riikide koolisotsiaaltöö ajalugu kinnitab, et koolis tehtava sotsiaaltöö vajalikkust tunnetatakse reeglina ühiskonna jaoks pöördelistel aegadel. Ka Eesti taasiseseisvumisel 1990. aastate algul tekkisid ja teravnesid ühiskonnas mitmesugused sotsiaalsed probleemid. Igapäevaelu ebastabiilsus perekonna tasandil avaldas halba mõju ka laste õpitulemustele ja käitumisele koolis, kasvas koolist väljalangejate hulk, sageses alaealiste kuritegevus. Järsult muutunud oludes osutus aineõpetajate ja klassijuhatajate tegevus õpilaste mõjutamisel loodetust vähem tulemuslikuks. Eestis on koolisotsiaaltöö kui probleemsete laste ja noorte sotsialiseerimise ning õpilaste ja nende perede sotsiaalmurede leevendamise moodus alles uudne. Uuritavaks probleemiks on koolisotsiaaltöö olemus valimis olevates Lääne-Virumaa üldhariduskoolides. Koolis tekib konflikte, mille lahendamiseks tavapedagoogidel sageli aega ning ka teadmisi napib. Konfliktidega tegelemiseks koolis olekski vaja inimest väljaspool pedagoogilist kollektiivi.

Lõputöö eesmärgiks oli uurida Lääne-Virumaa üldhariduskoolides tehtavat koolisotsiaaltööd. Eesmärgi saavutamiseks püstitas autor järgmised uurimisülesanded:

- anda ülevaade koolist kui organisatsioonist;

- anda ülevaade koolisotsiaaltöö ajaloost, olemusest ja eesmärkidest;
- anda ülevaade põhilisematest sotsiaalprobleemidest koolis;
- leida töö teostamiseks sobiv metoodika;
- uurimusena viia läbi küsitlus koolisotsiaaltöötajate/pedagoogidega;
- teha kokkuvõte, järeldused ning ettepanekud olukorra parendamiseks.

TEOREETILINE ÜLEVAADE

Töö teoreetiliseks lähtekohaks valis autor ökoloogilise süsteemiteooria, kuna süsteemiteooria aitab üksikosi tervikuks siduda, võimaldab vaatenurka vahetada, lülitada ümber tervikult osadele ja vastupidi. See aitab last näha keskkonnas, keskkonna probleemide- aga ka ressursiallikana, muutumisvõimalusi nende interaktsioonis. Pincuse ja Minahani lähenemisiiviisi aluseks on printsiip, et inimeste rahuldav elu sõltub lähimast sotsiaalsest keskkonnast, mistõttu sotsiaaltöötajad peavad tegelema nende süsteemidega. Ühed süsteemidest, mis võivad inimesi aidata, on ühiskonna poolt loodud süsteemid - haiglad, koolid (Payne 1995: 112). Teoreetilises osas toob autor välja kooli kui organisatsiooni tunnused; vaatleb koolisotsiaaltööd süsteemiteooriast lähtudes ja kooli arengut muutavas ühiskonnas; käsitleb koolisotsiaaltöö ajalugu, olemust ja eesmarke, selgitab sotsiaalprobleemi olemust ja ilminguid tänapäeva ühiskonnas ning sellest tulenevalt koolisotsiaaltöötaja funktsiooni üldhariduskoolis.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismetoodika

Püstitatud eesmärgist lähtuvalt kasutas autor uurimuses kvalitatiivset ja kvantitatiivset uurimismeetodit. Andmete kogumise meetodiks oli ankeetküsitlus, mis koosnes avatud ja valikvastustega küsimustest ning tööpäeva vaatluse kirjeldusest. Uurimuse eesmärgiks oli anda ülevaade koolisotsiaaltööst Lääne-Virumaa üldhariduskoolides. Ankeedid koostas lõputöö autor iseseisvalt. Andmete kogumismeetod on segameetod, mis

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

sisaldas nii kvalitatiivset kui kvantitatiivset andmete kogumismeetodit. Küsitluse teostas autor postiküsitlusena. Ankeedis olid nii valikvastustega kui ka avatud küsimused, ühe osa ankeedist moodustas tööpäeva kirjeldus. Autor koostas ankeedi, võttes arvesse sotsiaaltöötaja eetika ja andmete konfidentsiaalsuse printsiipi.

Valim ja uuringu eetiline aspekt

2007-08 õppeaastal töötas Lääne- Virumaa üldhariduskoolides 20 sotsiaalpedagoogi või –töötaja. Täidetud ankeete laekus 18. Uuringu viis autor läbi 2008.a veebruaris, respondendid valisid ise tööpäeva, mida nad kirjeldasid. Uurimuses osalesid nii eesti kui vene koolide sotsiaaltöötajad. Ankeetidele vastamine oli anonüümne ja andmete avaldamisel lõputöös on arvestatud konfidentsiaalsuse printsiipi.

Andmete analüüsi meetodika

Andmed töödeldi küsimuste kaupa ja analüüsi meetodiks oli segameetod, kuna kasutati kvantitatiivset ja kvalitatiivset analüüsimetodit. Kvantitatiivselt analüüsiti andmed, mille puhul oli võimalik tulemusi statistiliselt mõõta. Kvalitatiivses analüüsis kasutati sisuanalüüsi meetodit.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Koolisotsiaaltöö on Lääne-Virumaa koolides noor, kuna viis koolisotsiaaltöö tegijat on ametis olnud 4-6 aastat, üksteist töötavad 1-3 aastat ning kaks on tööl alates 2007.-2008. õppeaasta sügisest. Koolisotsiaaltöö peamiseks sisuks oli nõustamine ja vestlus, järgnes tegelemine koolikohustuse eirajatega, seejärel juhtumitega tegelemine, rühmatööd, teabe fikseerimine, osalemine kooli juhtkonna töös, oluline koht oli võrgustikutööl. Õpilast ümbritsevasse võrgustikku kuuluvad nii kooli töötajad kui ametnikud.väljaspool kooli. Erinevate kontaktide hoidmine ja loomine on koolisotsiaaltöö olemuslik ja vajalik osa, mis tuli välja ka uurimusest. Lääne-Virumaa üldhariduskoolide sotsiaaltöötajad on aktiivsed võrgustikes osalejad, kuna võrgustikutööd nimetati koolisisesest ja ametkondadevahelise koostöö juures 26 korral. Kooli sotsiaaltöötaja suhtleb palju lapsevanematega, nõustamine ja vestlused toimuvad telefonitsi,

meilide kaudu ja vastuvõtul. Tuleb ette olukordi, et kooli sotsiaaltöötaja teeb kodukülastust pärast tööpäeva lõppu või nõustab murelikke lapsevanemaid väljaspool tööaega. Need faktid näitavad selgelt, et sotsiaaltöötaja on koolis vajalik inimene, kelle poole pöörduda ja tehtav sotsiaaltöö Lääne-Virumaa koolides vastab sotsiaaltöö olemusele.

Olulisena tõstatus probleem koolisotsiaaltöötaja rollide paljususest. Kaheksateistkümmel korral nimetati koolisotsiaaltöötaja teine roll koolis, need olid: aineõpetaja (6), õppealajuhataja (1), psühholoog (2), kasvataja (1), huvijuht (1) ja veel muud (7). Muud olid eripedagoog, nõustaja, töörühmade koordinaatorid, koolitaja. Ümberlülitumine ühelt rollilt teisele katkestab põhitöö ja võivad tekkida konfliktid näiteks õpetaja - sotsiaaltöötaja.

KASUTATUD KIRJANDUS

Arras, L. 2007. *Kas koolisotsiaaltöötajaks on sotsiaaltöötaja või sotsiaalpedagoog?* - Sotsiaaltöö nr 5, lk 26-29.

Constable R., Flynn J.P., & S. McDonald (Eds). 1996. *School Social Work: Practice and Research Perspectives*. Chicago: Lyceum Books.

Eesti Vabariigi haridusseadus. 23.03.1992. WWW URL <http://Riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12778176> (05.02.2007).

Germain, C., B. 1996. *Social Work Practise: People and Environments, an Ecological Perspective*. New York: Columbia University Press. 2.

Henberg, A. Ilves, R. 2003. *Võrgustikutööst koolis koostaja T. Edovald, Võrgustikutöö võimalusi töös lastega*. Tallinn.

Henriksen, S. 1994. *Teaching professionalism*. - B. B. Jensen. K. Schnack (eds.) *Action and action competence*. Copenhagen: Royal Danish School of Educational Studies.

Hirsjärvi, S. Remes, P. Sajavaara, P. 2005. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn. Medicina.

Hämäläinen, J. Kurki, L. 1997. *Sosiaalipedagogiikka*. Porvoo: WSOY.

Hämäläinen, J. 2001. *Sissejuhatus sotsiaalpedagoogikasse*. Tartu. TÜ kirjastus.

Kadajane, T. 1999. *Koolisotsiaaltööst Tartus - Sotsiaaltöö nr 3, lk 21-22*.

Kadajane, T. 2001. *Koolisotsiaaltöö käsiraamat*. Tartu. TÜ kirjastus.

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

Kadajane, T. 2007. *Kas kooli on vaja sotsiaalpedagoogi või sotsiaaltöötajat?* Sotsiaaltöö nr.5, lk. 24-26.

Klefbeck, J. & Ogden, T. 2001. *Laps ja võrgustikutöö.* Tallinn. SA Omanäolise kooli arenduskeskus.

Koolikohustuse täitmise tagamine. Kontrolliaruanne. 2002-WWW URL <http://riigikontroll.ee>. (05.02.2007)

Korp, E. 2002. *Võrgustikutöö võimalused lapse aitamisel.* Artiklite kogumik: Korp, E. Leppiman, A. jt. *Laps: elu, probleemid ja lahendused.* Tallinn.

Kotkas, M. 1998. *Organisatsiooniline käitumine.* PHARE Eesti Arikoolitusprogramm. Tallinn.

Kraav, I. Kõiv, K. 2001. *Sotsiaalpedagoogilised probleemid üldhariduskoolis.* Tartu. Vali Press.

Kreem, R. 1995. *Sotsiaaltöö koolides. Sotsiaaltöö teooria ja praktika.* Koost. R. Kreem, Tartu.

Krull, E. 2000. *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat.* Tartu. TÜ kirjastus.

Kõiv, K. 2006. *Kiusamiskäitumise mitu tahku.* Tartu.

Laherand, M-L. 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis.* Tallinn. OÜ Infotrükk.

Lauristin, M. 1997. *Contexts of Transition.- return to the western world.* Ed. Lauristin, Vihalemm. Tartu: Rosengren, Weibull, 25-40.

Leino, M. 2000. *Õpetaja sotsiaaltöö tegijana: sotsiaalpedagoogika.* Tallinn. TPÜ Humaniora A 18.

Leino, M. 2000 b. *Norm ja hälve-muutunud diskursus. koostaja Ruus, V. Kõnelev ja kõneldav inimene: Eesti erinevate eluvaldkondade diskursus.* Tallinn. TPÜ kirjastus.

Leino, M. 2001. *Õpetaja vahetu mõju.- Sotsiaaltöö nr 3, lk 18-20.*

Leino, M. 2002 *Sotsiaalsed probleemid koolis ja õpetaja toimetulek.* Tallinn. TPÜ.

Leino, M. 2004. *Endine kool uuenenud ühiskonnas. Toimetaja Pandis, M. Kasvatusteadused muutuste ajateljel.* Tallinn.

Leppik, P. 2000. *Lapse arendamine ja õpetamise probleeme koolis.* Tartu. TÜ Kirjastus.

Linno, M. 2005. *Koolisotsiaaltöö saab olla tulemuslik siis, kui tema esmane eesmärk on kujundada koolikeskkond igat õpilast toetavaks- Sotsiaaltöö nr 5, lk 17-22.*

Lääne-Viru maakonna koolide statistika WWW URL [//www2.l-virumv.ee/index.php?id=3909](http://www2.l-virumv.ee/index.php?id=3909) (06.04.2008).

- Lymbery, M. Butler, S.** 2004. *Social work Ideals and Practice Realities*. Palgrave Macmillan. New York.
- Minajev, U.** 2007. *Sotsiaalpedagoogi vajalikkus ja osatähtsus Jõgevamaa koolides. LVKKK sotsiaaltöö õppesuund. (Lõputöö).*
- Morales A.T., Sheafor, B.W.** 2004. *Social Work. A profession of Many Faces*. Pearson and AB. USA
- Mäntysaari, M.** 1993. *Sotsiaaltöö küsimusi*. Tallinn.
- Nikkanen, P. & Lyytinen, H.** 2005. *Õppiv kool enesehindamine*. Tartu. El Paradiso.
- Payne, M.** 1995. *Tänapäeva sotsiaaltöö teooria: Kriitiline sissejuhatus*. Tallinn.
- Saveljev, K.** 2006. *Üksikkliendi nõustamine sotsiaaltöös. – Sotsiaaltöö nr.3, lk.20-24.*
- Strömpl, J.** 2004. *Kvalitatiivsete meetodite kasutamise võimalustest sotsiaaltöö uurimisel. - Sotsiaaltöö nr 2, lk 23-25*
- Tiko, A.** 2005. *Kas kool on süüdi? Kui mõtleks teisti? - Sotsiaaltöö nr 2 ,lk 15.*
- Tulva, T.** 1996 a. *Eesti sotsiaaltöö kujunemisest murranguperioodil*. Tallinn.
- Tulva, T.** 1996 b. *Sotsio-ökokultuuriline teooria lastekaitsetöö lähtekohana*.
- Tulva, T. Tiko, A.** *Laps maailmas ja maailm lapses*. Tallinn. TLÜ irjastus.
- Tulva, T., Tikerpuu-Kattel, A., Viiralt, I., Väljataga, S.** 2002. *Laps Eesti ühiskonnas: probleemid koolis ja kodus*. Tallinn. TPÜ.
- Tulva, T.** 2004. *Lapse kasvukeskkond ja sotsiaalsed oskused*. Tallinn.
- Ärtis, T.** 2002. *Sotsiaaltöö pole tühi tuuletallamine - Õpetajate Leht, nr 30. 23.08.*

III KARJÄÄRIVALIKUD

ABITURIENTIDE KARJÄÄRIPLANEERIMINE JA KUTSEVALIKUT MÕJUTAVAD TEGURID

HEIDI ANTONS

Juhendaja N.Randver

Heidi Antons lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2008.a, töötab SA Kesk-Eesti Noortekeskuses karjääriinfo spetsialistina.

SUMMARY

School leavers' career planning and features influencing their career choices. The final paper consists of 87 pages, including 30 tables and 9 appendixes with a questionnaire and 16 more tables, 42 published and 5 unpublished resources.

The importance of the career planning is significant, because it is an assumption for further life. The European Union considers the career counselling one of its priorities. This subject is important because counselling prevents quitting schools at early age. The variety of experience requires some key survival skills, including the ability of setting goals and the flexibility to respond to the change. When the amount of employer-led change is seen to be inequitable by employees, better career development opportunities are expected. People become more educated and skilled and because of that unemployment and poverty are reduced. It is also important to involve groups under risk to get into educational and vocational market.

The aim of this paper is to make an overview of the main factors which influence choosing professions by graduates of secondary schools. For the project the following tasks were set: to find factors that mostly influence students in four gymnasiums in Ida- Viru county; to analyse the correlation between self-assessment and socio-economic situation while making their decisions; to analyse the opinions about work opportunities and career; to help young people in finding spheres to pay attention to and assess themselves.

For this paper a research was made using qualitative and quantitative methodology and open and multiple choice questions for precise results. 103 school-leavers (61 girls and 42 boys) from four different Lääne-Virumaa gymnasiums filled in these questionnaires. The hypothesis was assured in this paper: young people evaluate mostly their suitability for certain occupations, interesting field of work, career making opportunities and good salary. Young people consider mostly parental opinion, they receive information on the Internet and occupational fairs. Schools play a minor part in making decisions, they get information in foreign language classes mostly; school has influenced them by visits to the companies or occupational fairs. Girls know better about possibilities where they can study the occupation they are interested in and they are eager to get more information from school, media or career planning events. About three quarters of those questioned had made their decisions by January.

Keywords: career; career counsellor; career planning; school career coordinator; career planning; adolescence; socializing.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Teema on aktuaalne, kuna kutsevalik on üks tähtsamaid otsuseid, mida inimesel teha tuleb, õige kutsevalik on ka eelduseks inimese rahulolule iseendaga, tema isiksuse identiteedi ja arengu lähtekohaks, mõjutades tema elukvaliteeti ja enesehinnangut. Tänapäeval ei valita enam ametit kogu eluks, seoses kiirelt muutuva olukorraga tööturul ning üleminekuga teadmispõhisele majandusele on muutunud väga oluliseks karjääriteenuste pakkumine, kus lisaks inimese huvidele, võimetele ning püüdlustele arvestatakse ka tööturu vajadusi ja võimalusi.

Eelõeldust tulenevalt oli töö eesmärgiks uurida, millised on abiturientide tulevikuplaanid ja eriala valikut mõjutavad faktorid. Eesmärgi saavutamiseks püstitati järgmised ülesanded:

- uurida ankeetküsitlusega tegureid, mis kõige rohkem mõjutavad Lääne-Virumaa nelja gümnaasiumi abiturientide karjäärivalikuid puudutavaid otsuseid;
- analüüsida enesehinnangu, sotsiaalmajandusliku tausta ja soorollide seost nimetatud otsustega;

- uurida noorte arvamust oma võimaluste kohta;
- leida need valdkonnad, millele lapsevanemad, õpetajad ja klassijuhatajad võiksid rohkem tähelepanu pöörata, et aidata noortel tundma õppida iseennast, oma soove ja võimeid.

TEOREETILINE ALUS

Töö teoreetiliseks aluseks oli otsusetegemise teooria, arenguteooriad ning olulisemad karjääriteooriad, kuna just neist lähtuvalt saab vaadelda inimese individuaalset karjäärivalikut. Töös käsitleti karjääriplaneerimise peamisi teooriaid ning toodi teaduskirjanduse põhjal välja enesehinnangut ning kutsevalikut mõjutavad välised tegurid. Sobivusteooria käsitleb isiksuse sobivust erinevate elukutsete nõuetega ning õige otsuse korral saavutatakse kooskõla inimese huvide/võimete ja elukutse nõuete vahel.

Arenguteoorias toob autor välja arenguprotsessi, mille kohaselt inimese areng kulgeb rütmiliselt üksteisele järgnevate astmetena nii, et eelmise astme olemus siirdub muutunud kujul järgmisesse astmesse. Selle teooria järgi eeldab õige otsus kahe asjaolu olemasolu: esiteks peab inimene läbima huvide väljaselgitamise staadiumi ja teiseks valima sellise tegevussuuna, mis väljakujunenud huvisid rahuldab. Töö teoreetiline alus - otsusetegemise teooria, käsitleb otsusetegemise protsessi, mille puhul peetakse ideaalseks realistlikku võimaluste hindamist ja võimalikest variantidest parima valimist. Inimese enda mõjutada on küll faktorid, mis määravad valiku, kuid need ei ole täielikult tema kontrolli all. Otsusetegemist nähakse kui individuaalset protsessi ja isik, kes seda teeb, peab olema oma valikutes vaba. Kui indiviidil on olemas täpne informatsioon ja suutlikkus ennast realistlikult hinnata, on otsused piisavalt läbi kaalutud. Lõputöö teises peatükis käsitleti lähemalt sotsiaalseid tegureid, mis mõjutavad teismelise haridustee ja karjääri valikut. Toodi välja peamised faktorid karjääriotsuste tegemisel, mis olid töö uurimisobjektideks – sotsiaalsus; enesehinnangu mõju kutsevalikule; sotsiaalsete oskuste tähtsus kutsevalikul; kutsevalikut mõjutavad välised tegurid (perekeskkond, kaaslased/sõbrad, sotsiaalmajanduslik taust, kool, aineõpetajad, klassijuhataja, karjäärikoordinaator või karjäärinõustaja, massimeedia ning soorollid).

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Lõputöös viidi läbi ülevaateuurimus, kasutades kvalitatiivset ning kvantitatiivset meetodikat, kuna see võimaldas kasutada nii avatud kui ka valikvastustega ankeetküsitlust, et võimalikult põhjalikult saada teada õpilaste arvamusi. Küsimustik koosnes kolmest osast. Esimeses osas käsitleti üldandmeid, pere suurust, vanemate haridust, vanemate tööga hõivatust, ka pere sissetulekut ühe liikme kohta, et hiljem analüüsida madalama ja kõrgema sotsiaalmajandusliku taustaga noorte vastuseid eraldi. Esimeses osas oli ka 13 väitest koosnev küsimuste plokk enesehinnangu mõõtmiseks. Teises osas käsitleti kutsevalikut mõjutavaid tegureid. Küsimustik koosnes vastavalt teoorias selgunud põhiseisukohtadele koostatud originaalväidetest ning Pukk'i (2003) uurimustöös kasutatud küsimustest. Vastajatel lasti hinnata orienteerumist olemasolevas informatsioonis, selgust oma tulevikuplaanides, otsust mõjutanud faktoreid ning üldiseid väärtusi ja eesmärke haridustee valikul. Hindamisel kasutati 6-pallist Likerti tüüpi skaalat (1-ei nõustu üldse, 2-ei nõustu, 3-osaliselt ei nõustu, 4-osaliselt nõustun, 5-nõustun, 6-nõustun täiesti).

Eraldi küsimuste plokk mõõtis väliseid faktoreid, mis mõjutasid/mõjutavad nooruki otsust. Vaadeldi perekonna ja sõprade, meedia ning kooli, sh erinevate ainetundide, klassijuhataja, psühholoogi, karjäärinõustaja ja –koordinaatori mõju osatähtsust. Eraldi väited olid tingimuste kohta, mis on noore meelest eelduseks õnnelikule elule, ning tegevuste kohta, millega kool saaks noort elukutsevalikul toetada. Väidetega nõustumist hinnati 4-pallisel Likerti tüüpi skaalal. Kolmandas osas käsitleti karjääri teemat. Eraldi küsimused olid tulevikuplaanide kohta, juhul kui nooruk ei asu edasi õppima; senise palgatöö tegemise kogemuse ning selle mõju kohta kutsevalikule; karjäärialaste unistuste täitumist takistavate tegurite kohta; edaspidise seotuse kohta Lääne-Virumaaga ning tuleviku kohta, millisenä kujutatakse oma elu kolme, viie ja kümne aasta pärast. Peaaegu kõik küsimused selles osas olid avatud, võimaldades noorel täpsustada oma vastust. Kokku oli ankeedis 142 küsimust ja väidet.

Andmete analüüsi metoodika

Saadud andmed korrastati, viidi analüüsiks sobivasse vormi, korrigeeriti, töödeldi arvuti töökeskkonnas, koostati kokkuvõtlikud tabelid ning graafikud ja seejärel analüüsiti. Eraldi analüüsiti poiste ja tüdrukute vastuseid, keskmisest kõrgema ja madalama enesehinnanguga õpilaste vastuseid, mõne küsimuse puhul ka kõrgema ja madalama sotsiaalmajandusliku taustaga noorukite vastuseid.

Valim ja uuringu eetilise aspekt

Valim oli mittejuhuslik. Respondentideks olid abiturientid Lääne-Virumaa neljast gümnaasiumist vanuses 17-19 aastat. Küsitlus viidi läbi 2008.a jaanuaris Tapa, Tamsalu, Kadrina ja Väike-Maarja Gümnaasiumis. Küsitluse läbiviijateks olid koolide psühholoogid. Kokku jagati välja 113 ankeeti, neist 103 olid korrektselt täidetud, seega oli analüüsiks kõlblikke ankeete 91%. Vastanutest 59% olid tüdrukud ja 41% poisid. Uuringus osalejate konfidentsiaalsus oli tagatud, kuna ankeedid ei olnud nimelised ning saadud andmeid kasutati ainult selle uurimuse läbiviimisel.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Uurimuse tulemusena selgus, et noorukid tähtsustavad eriala valikul peamiselt enda sobivust antud erialale, huvitavat valdkonda, karjääritegemise võimalusi ning head palka. Lähedastest arvestatakse kõige rohkem ema arvamusega, infot kutsevaliku tegemiseks saadakse kõige enam internetist ja messidelt. Kooli osa karjääri planeerimisel hinnati väga väikeseks. Kõige rohkem infot ja mõjutusi erialavaliku tegemiseks saadi võõrkeele ning valikaine tundidest, kool oli noori mõjutanud põhiliselt külastuste organiseerimisega firmadesse ja messidele. Tüdrukud teavad paremini, millises koolis neid huvitavat eriala õpetatakse ning saavad rohkem infot nii koolist, meediast kui ka erinevatelt karjäärialastelt üritustelt. Tulevikuplaanid olid uuringu läbiviimise ajal (jaanuaris) selgusetud umbes veerandil noortest. Ilmnes, et kuigi noorte enesehinnang ei olnud üldiselt seotud pere sotsiaalmajandusliku taustaga, on kõige rohkem kõrge enesehinnanguga noori pärit siiski neist peredest, kus

sissetulek ühe pereliikme kohta on kõige kõrgem. Kõrgema enesehinnanguga noored saavad samadest allikatest rohkem infot kui madala enesehinnanguga noored, samuti võtavad nad rohkem kuulda vanemate soovitusi, nägemata seda sekkumisena enda eraellu. Väljakutsete ja võimaluste olemasolu ning kõrget positsiooni ühiskonnas väärtustavad teistest enam kõrge enesehinnanguga ning kõrge sotsiaalmajandusliku taustaga peredest pärit noored. Ka on nad meelsamini valmis asuma õppima tasulisele erialale. Oma tulevikku seotuna Lääne-Virumaaga näeb 6% noortest, 14,5% noori on seisukohal, et asuvad elama mujale, ülejäänud (79,5%) ei oska veel öelda.

Kuigi riiklikus õppekavas on alates 1.septembrist 2004.a. kõikides koolides kohustuslik läbiv teema *Tööalane karjäär ja selle kujundamine*, kasutatakse kooli võimalusi noorte karjääriplaneerimise hõlbustamiseks ebapiisavalt. Poiste ja tüdrukute karjäärivaliku ning otsusetegemise protsess on erinev. Noorte enesehinnang sõltub rohkem suhtlemisstiilist perekonnas kui sotsiaalmajanduslikust taustast. Poiste enesehinnang on keskmiselt kõrgem kui tüdrukutel. Kõrgema enesehinnanguga noored on otsusekindlamad ja motiveeritumad ning saavad samadest allikatest rohkem infot kui madala enesehinnanguga noored. Kõige rohkem infot kutsevaliku tegemiseks saadakse internetist, infomessidelt, reklaamidest ja ajakirjandusest. Lähedastest on noortele kõige tähtsam ema arvamus. Tulevikuplaanides ei olnud küsitluse ajal (jaanuaris) veel selgusele jõudnud umbes veerand noortest.

Enamus küsitluses osalenutest plaanib edasi õppima minna ning neil on tulevikuvaade enda elust kolme, viie ja kümne aasta pärast. Noored lähtuvad karjääriplaneerimisel huvitavast valdkonnast, enda sobivusest erialale, karjääritegemise võimalustest ja heast palgast.

KASUTATUD KIRJANDUS

Abiks otsustajale. Kutseõppeasutused 2005. Haridus- ja Teadusministeerium.

Aimre, I. 2001. Sotsioloogia. Tallinn. Sisekaitseakadeemia kirjastus.

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

Bolton, R. 2006. *Igapäevaoskused.*

Butterworth, G., Harris, M. 2002. *Arengupsühholoogia alused.* Tartu Ülikooli kirjastus.

Cresswell, J.M. 2003. *Research Design. Qualitative, Quantitative, and Mixed Methods Approaches.* London, New Delhi. Sage Publications.

Fenell, M. 2005. *Võit madala enesehinnangu üle.* Tallinn. Tänapäev.

Gordon, T. 2003. *Tark lapsevanem. OÜ Väike Vanker.*

Hayes, N. 2002. *Sotsiaalpsühholoogia alused.* Tallinn. Külim.

Haridus, tööhõive ja karjääriteenused Eestis. 2005. *Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove. Karjäärinõustamise Teabekeskus.*

Hess, B., Markson, E., Stein, P. 2000. *Sotsioloogia.* Tallinn. Külim.

Hodkinson, P., Sparker, A. 1997. *Careership: a sociological theory of career decision making.* *British Journal of Sociology of Education.*

Jannes, P., Savisaar, K. 1998. *Karjäär – redel või tee? Karjääriplaneerimine.* Tallinn. Koolibri.

Juske, M. 2001. *Inimene ja karjäär. - Tekste karjäärinõustamisest 2001.* Tallinn. Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus.

Jõesaar, A., *Valides ametit valime ka elustiili. – Teismeline. Pere ja Kodu eriväljaanne.* 2007. lk. 54-56.

Kaugija, S. 2004. *Massimeedia mõjust noorte hälbekäitumisele.- Forseliuse Sõnumid. nr. 11. lk. 25-33.*

Kera, S. 2004. *Üheskoos teel.* Tallinn. ILO.

Kera, S. 2005. *Kuidas elab kooliklass? Klassijuhatajast ja klassi juhatamisest.* Tallinn. ILO.

Kinkar, V. 2001. *Tekste karjäärinõustamisest.* Tallinn. Sihtasutus Eesti Kutsehariduse Reform.

Leino, M. 2004. *Kas lapsi tuleb kaitsta kooli eest? Tallinn. Eesti lastekaitse liit.*

Lindenfield, G. 2003. *Enesekindel laps.* Tallinn. Kirjastus Sild.

Läbiv teema Tööalane karjäär ja selle kujundamine ainetunnis. Ideekogumik aineõpetajale. 2007. Tallinn. Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove.

- Mutso, I.** 2004. Erivajadustega õpilaste haridusliku karjääri teoreetilised käsitlused. – *Interdistsiplinaarsus sotsiaal- ja kasvatusteadustes*. Koost A. Lepik, M. Pandis. Tallinn. TPÜ kirjastus. Lk.132-147.
- Ojala, I.** 2005. *Mõista mind, teismelist!* Tallinn. Pilgrim.
- Pentson, M.** 2006. *Tekste karjäärinõustamisest 2006: koostöö karjääriteenuste osutamisel. Näidete kogumik.* - Tallinn. Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove.
- Põhikooli ja gümnaasiumi riiklik õppekava.** 2002. Riigi Teataja I. 20, 116.
- Raava, M.** 2002. *Karjääriplaneerimise kursus: Õppematerjal.* TPÜ psühholoogia osakond.
- Rantanen, P.** 2006. *Laste- ja noorte psühhiaatria.* Tallinn. Medicina.
- Saat, H.** 2000. *Noorukid ja narkomaania.* – *Haridus nr.2*, lk. 43-45.
- Saksakulm, T.** 2002. *Teeviit töömaailma.* Ellervo.
- Sansone, C. & Harackiewicz, J. M.** 2000. *Intrinsic and extrinsic motivation: The search for optimal motivation and performance.* New York. Academic Press.
- Sooline võrdõiguslikkus. Haridus.** - Sotsiaalministeerium.
(<http://www.sm.ee/est/pages/index.html>) (25.04.2008).
- Sooline võrdõiguslikkus. Majandus.** – Sotsiaalministeerium –
(<http://www.sm.ee/est/pages/index.html>) (22.03.2008)
- Sukamügi, A.** 2002. *Karjääri kujundamine. Kutsesuunitlus. Materjale programmi läbimisel.* Eesti Vabariigi Haridusministeerium.
- Tamm, K.** *Hea spetsialist on hinnas.* – *Teismeline. Pere ja Kodu eriväljaanne.* 2007. lk.57.
- Tulva, T., Tikerpuu-Kattel, A., Viiralt, I., Väljataga, S.** 2002. *Laps Eesti ühiskonnas: probleemid kodus ja koolis.* Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Tversky, A., Kahneman, D.** 1986. *Judgement under uncertainty: Heuristics and biases.* Cambridge: Cambridge University Press.
- Uuenev riiklik õppekava 2006.** Haridus- ja Teadusministeerium
(<http://www.hm.ee/index.php?046432>) (04.03.2007).
- Zelloth, H.** 2004. *Kommenteeritud kokkuvõte.* - *Tekste karjäärinõustamisest 2004. Ülevaade nõustamissüsteemidest 11 Euroopa Liiduga ühinevas riigis.* – Tallinn. Elukestva Õppe Arendamise Sihtasutus Innove.

IV TÖÖHÕIVE UURINGUD**IDA-VIRUMAA NOORED TÖÖTUD KUI RISKIRÜHM****NATALJA ZAHHAROVA**

Juhendaja A.Salvik

Natalja Zahharova lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2008.a, töötab Viru Vanglas sotsiaaltöötajana.

РЕЗЮМЕ

Наталья Захарова, 2008. Дипломная работа Ида-Вирумааские молодые безработные как группа риска. В работе 64 страницы, девять рисунков, три приложения и 47 источников использованной литературы, из которых семь иностранных и шесть источников из интернета. Актуальность выбранной темы заключается в том, что в Эстонии были проведены интересные и основательные исследования в области среднего образования, а также рассмотрена успеваемость закончивших профессиональное училище на рынке труда. Проблеме же безработицы среди молодых людей и влияющим на нее факторам, было уделено наименьшее внимание.

Цель данной работы – выявить факторы, обуславливающие безработицу и выяснить, какие услуги предлагает рынок труда молодым людям для интеграции их в рабочую среду. Для проведения исследовательской работы было использовано анкетирование и интервьюирование. Анкетирование было проведено с 27.08.07-23.11.07 в Ида-Вирумааском Департаменте рынка труда. В исследовании участвовало 80 безработных в возрасте 16-24 года, из которых 50 было русскоязычных и 30 эстоноязычных. Интервью было проведено 18.10.07 со специалистом, оказывающим помощь молодым безработным и с консультантом по карьере.

Результаты исследования показали, что основные причины потери работы - это уход по собственному желанию, увольнение и истечение срока действия трудового договора. По данным исследования выяснилось, что одна треть молодых безработных не имеет специальности. 45% - являются долговременными безработными. Рынок труда предлагает молодым безработным различные услуги по приобретению опыта, восстановлению или формированию привычки к

работе, получению новых навыков и знаний. Безработным составляют индивидуальный план поиска работы для интеграции их в рынок труда, в зависимости от желаний и умений клиента.

Автор пришел к выводу, что молодые безработные недостаточно активны в поиске работы и в использовании предлагаемых услуг. Данной работой автор хотел показать молодым, относящимся к группе риска, что можно предпринять, что бы быть успешными на рынке труда.

Ключевые слова: молодой человек, группа риска, молодежная работа, безработный, ищущий работу, управление случаем.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Töö teema on aktuaalne, kuna koos üldise töötuse kasvuga on kasvanud tööpuudus noorte seas. Eestis on noorte hulgas palju mitteaktiivseid, küll üha enam noori pühendub hariduse omandamisele, kuid muret teevad need noored, kes ei õpi ega tööta ja ei tahagi tööle minna. Noorte edukas tööelu on väga oluline, kuna see võimaldaks vältida näiteks sõltuvusprobleeme, kuriteo sooritamist ning samuti hilisemaid kulutusi sotsiaaltoetuste ja sotsiaalteenuste osutamiseks.

Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada noorte töötust põhjustavaid tegureid ja tööturuameti pakutavaid võimalusi noorte integreerumiseks tööturule. Eesmärgist lähtuvad ülesanded:

- anda teoreetiline ülevaade töötuse olemusest noorte hulgas ja selle põhjustest tänapäeval tööturul;
- uurida noorte varasemat tööd ja töö kaotuse põhjusi;
- selgitada välja noorte tööotsimisviisid;
- uurida noorte arvamust töötuse kohta ja valmisolekut tööle asuda;
- uurida ametnike arvamust noorte töötute võimalustest tööturule integreerumisel.

TEOREETILINE ALUS

Teoreetiliseks lähtekohaks on elukestva õppe kontseptsioon ja motivatsioonifaktori teooria.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE***Andmekogumismetoodika***

Andmete kogumine toimus kvantitatiivsel ja kvalitatiivsel meetodil. Kvantitatiivse meetodina kasutati anonüümset ankeetküsitlust ja kvalitatiivse meetodina intervjuud spetsialistidega. Töös on kahe erineva meetodi kasutamine põhjendatud eesmärgiga saada laiaulatuslik ülevaade noorte töötuse põhjustest ja noortele suunatud tööturu võimalustest. Need kaks meetodit täiendavad teineteist.

Valim ja uurimistöö eetilise aspekt

Uuringu valimiks olid 80 Ida-Virumaa töötut vanuses 17-24 aastat, üks tööturuameti konsultant ja üks karjäärinõustaja. Andmete kogumine toimus kombineeritult, kvantitatiivsel ja kvalitatiivsel meetodil anonüümse ankeetküsitluse ja intervjuu kaudu. Kvantitatiivset ankeetküsitlust aitasid läbi viia Ida-Virumaa Tööturuameti töötajad.

Andmete analüüsi metoodika

Ankeedid töödeldi ja analüüsiti küsimuste kaupa ning saadud andmed korrastati statistiliselt käsitletavaks. Järeldused uurimistulemustest tehti vaatlusandmete statistilisele analüüsile tuginedes. Intervjuude analüüsimisel toodi välja küsimus ja sellele järgnevalt esitati uurimuses osalejate vastused.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Peaegu pooltel noortel töötutel puudus varasem töökogemus. 67% noortest töötutest töötas varem valdkonnas, mis ei olnud seotud õpitud erialaga. Töötuks jäämise põhjuste uuringust ilmses, et peaaegu pooled noortest töötutest kaotasid töö seoses omal soovil lahkumisega. 16 töötut kaotasid töö seoses vallandamise ja tähtjalise töölepingu lõppemisega. Ühel kolmandikul oli põhiliseks takistuseks töö leidmisel riigikeele vähene oskus

ja nõutava hariduse ning töökogemuse puudumine. Kümme noort töötut olid arvamusel, et tööandjate ettevaatlik suhtumine nendesse kui tööjõusse takistas neil elus läbi löömist. Üle poolte vastanutest märkis, et pakutud töökohtades oli madal palk, millega kaasnesid halvad töötingimused ja pikad tööpäevad ning nende vanus ka ei sobinud. Noored naised nimetasid takistusena lapse olemasolu.

Noorte töötamise aktiivsus. Tulemustest selgus, et ligi pooltel noortest oli motivatsioon tööd otsida, sest ligi pooled tegid seda enda hinnangul aktiivselt. 32 noort töötut otsisid tööd vahetevahel. Vaid kümme inimest vastas, et ei otsinud tööd. Töötamiseks kasutasid 40 noort töötut sugulaste ja tuttavate abi. Tööpakkumiskuulutustele vastasid 26 noort töötut. Vaid 12 noort töötut valisid töötamisviisiks tööturuameti poole pöördumise.

Noorte arvamus töötuse kohta ja valmisolek tööle asuda. 77% noortest töötutest oli enda suhtes positiivselt meelestatud, arvates, et nad olid uurimuse teostamise aegsel tööturul konkurentsivõimelised. 66 noort töötut märkisid, et uuesti tööle saamiseks on vaja asuda õppima ja käia koolitustel. Ligi üks kolmandik arvas, et tööd saada on võimalik siis, kui vahetada elukohta. 42 noort töötut oleksid asunud tööle vaid siis, kui palk on kõrge, samas arvutatakse juba välja ka see, et ega miinimumpalgaga polegi mõtet tööle minna, sest siis kaovad ära valla makstavad toetused. Noored töötud, kes olid mingi eriala omandanud, ei soovinud kindlasti erialale mittevastavat tööd teha. Tööturuamet oli kõige rohkem pakkunud noortele töötutele töövahendust. Samas kasutasid vastanud muid teenuseid: koolitusi, tööharjutust ja tööpraktikat. Oli ka neid, kes vajasid nõustamist. Noored tunnistasid, et koolitused ja uute töökohtade loomine oli töötuse vähenemise võti.

Ametnike arvamusest noorte töötute võimalustest tööturule integreerumisel. Tööturuametitesse on tööle rakendatud konsultandid, kes tegelevad noorte töötutega. Töötutele koostatakse individuaalseid tegevuskavasid vastavalt kliendi soovile ja võimetele. Tööturuamet pakkus töötajale teavitamist tööturu olukorrast ning töövahendust. Noorele töötule pakuti karjäärinõustamist ja tööturukoolitusi. Tööpraktikat pakuti töötutele,

Lääne- Viru Rakendusõrgkool

kellel puudus eelnev töökogemus või kes oli tööturul pikka aega eemal olnud. Tööharjutus oli noorele tööhajumuse taastamiseks või esmase tööhajumuse kujundamiseks.

KASUTATUD KIRJANDUS

Collins, R. 1979. *The Credential Society: A Historical Sociology of Education and Stratification*. New York: Academic Press.

Eamets, R., Philips, K., Annus, T. 2000. *Eesti tööturg ja tööpoliitika*. Tartu. TÜ kirjastus.

Eesti Noortühenduste Liit. 2005. *Arengukava 2004 - 2007*. Tallinn.

Elevant, L., Visamaa, K., Rinne, S., Aro, M. 2006. *Noored ja tööturg noorsootöö vaatenurgast*. Tallinn. EBS Print.

Elukestva õppe strateegia 2005 - 2008. 2005. Tartu. Haridus- ja Teadusministeerium.

Enn, Ü., Kost, R. 2003. *Mitteformaalne õppimine*. – Sotsiaaltöö nr 6, lk 16.

Euroopa riikide komisjon. 2000. *Elukestva õppimise memorandum*. Brüssel.

European Commission. 2006. *Efficiency and Equity in European Education and Training Systems*. Brussels.

Ewijk., H. Van. 2006. *Changing diversity in social work*. *European Journal of Social Education*.

Freytag, A. 2002. *Estonian Labour Market and EMU Membership – Challenges and Policy Options*. Estonian Bank, Working Papers No 11.

Ghuri, P., Gronhaug, K. 2004. *Äriuringute meetodid*. Tallinn. Külim.

Haridus- ja Teadusministeerium. 2005. *Noortepoliitika ja noorsootöö strateegia 2006 – 2012*. Tartu.

Haridus- ja Teadusministeerium. 2006. *Noorsootöö strateegia 2006 – 2013*. Tartu.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2005. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn. Medicina.

Ilisson, M. 2003. *Uue sajandi väljakutsed tööturul*. – Sotsiaaltöö nr 1, lk 9, 10.

Ilisson, M. 2000. *Ülevaade tööturu olukorrast ja noorte osast tööturul*. *Lastekaitse Liidu konverents „Meie lapse mured“*. Tallinn. Rahvusraamatukogu.

Jäätma, K. 2005. *Võrdsed võimalused tööturul*. – Sotsiaaltöö nr 1, lk 19.

- Karjäärinõustamise teabekeskus.** 2005. Haridus, tööhõive ja karjääriteenused Eestis. Trükk: Mindworks.
- Kask, M.** 2000. Kutseharidus tööturu kontekstis. Kutsenõustamine. Lastekaitse Liidu konverents „Meie lapse mured“. Tallinn. Rahvusraamatukogu.
- Küis, K.** 2006. Juhtumikorralduse käsiraamat. Juhtumikorraldus kui sotsiaaltöö meetod. Sotsiaalministeerium. Tartu. Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž.
- Kreitzberg, P.** 2000. Põhihariduse ja kutseta noorel on tööturul raske. Lastekaitse Liidu konverents „Meie lapse mured“. Tallinn. Rahvusraamatukogu.
- Leetmaa, R., Võrk, A., Kallaste, E.** 2004. Vanemaealine tööjõud tööturul ja tööelus. Tallinn. Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- Lehmann, H., Philips, K. & Wadsworth, J.** 2005. *The incidence and cost of job loss in a transition economy: displaced workers in Estonia 1989 to 1999. Journal of Comparative Economics.*
- Lukas, T.** 2000. EV Haridusministeerium. Eesti noosopoliitika ülevaade. Eesti Noorsooraport. Trükikoda Folger Art.
- Lääne, A.** 2005. Individuaalne tööotsimiskava aitab tööotsingul. – Sotsiaaltöö nr 6, lk 15, 16.
- Medar& Medar.** 2007. Tööturutoetus ja –teenused. Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Mürja, T.** 2007. Elukestev õpe ja selle tähendus kaasajal. Miks peaksid tänapäeval kõik õppima? Tallinn. Viru Konverentsikeskus.
- Müller, W.** 2005. *Education and Youth Integration into European Labour Market'. International Journal of Comparative Sociology.*
- Nilsson, A., Agell, J.** 2003. *Crime, unemployment and labor market programs in turbulent times.* Stockholm University.
- Noorsootöö seadus** URL [WWW] <https://www.riigiteataja.ee> (12.12.07)
- Paavle, S.** 2006. Juhtumikorralduse käsiraamat. Juhtumi käsitlemise alused tööturusüsteemis. Sotsiaalministeerium. Pärnu. Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž.
- Peterson, K.** 2005. Riskirühmad Eesti tööturul. – Sotsiaaltöö nr 6, lk 13, 14.
- Programm Euroopa Noored Eestis.** Aastaraamat 2005. Tallinn. Eesti Ekspressi Kirjastuse AS.
- Saar, E.** 2004. Haridus ja töötus: noorte tööturule lülitumine Eestis võrreldes Euroopa Liidu riikidega. Noorte siirdumine tööturule: probleemid, vastuolud, kitsaskohad. Tallinn. TPÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

Saar, T. 2006. *Karjääri keerdtrepp. Kuidas luua endale meelepääst tööelu? Tallinn. Äripäeva Kirjastuse AS.*

Siseministeerium. 2006. *Vabatahtliku tegevuse arengukava 2007 - 2010. Tallinn-Tartu.*

Sotsiaalministeerium. 2004. *Hoolekande kontseptsiooni eelnõu. Tallinn.*

Tampere, H. 2005. *Juhtumikorraldus tööturusteemis. – Sotsiaaltöö nr 6, lk 17.*

Unt, M., Saar, E. 2007. *Eesti Inimarengu Aruanne 2006. Tallinn. Eesti Ekspressi Kirjastuse AS.*

Varblane, A. 2005. *Tööturuteenused ja -toetused. – Sotsiaaltöö nr 6, lk 10.*

JUHTUMIPÕHINE VÕRGUSTIKUTÖÖ PIKAAJALISTE**TÖÖTUTEGA****TIIA JALAKAS**

Juhendaja A. Mitendorf

Tiia Jalakas lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2008.a, töötab Eesti Töötukassa Lääne-Virumaa osakonnas karjäärinõustajana.

SUMMARY

Case-based network with the long-term unemployed. The paper is on 67 pages, it consists of two diagrams and two appendices. 39 sources have been used.

With The Labour Market Services and Support Act which came into force on 01.01.2006 new labour market services were added and case-study approach to clients was validated involving different parties of the cooperation network. It is in the best interest of The Republic of Estonia to keep the number of individuals who have been integrated into the labour market high in order to avoid the problems, the management of which demands considerably greater resources.

The aim of this paper was to analyse case study network with long-term unemployed based on the experience of the Labour Market Board officials and social workers. From the objective of this study the following tasks emerged: to analyse the aspects which are related to the operation of the network, to bring out possible discrepancies between the concepts of Labour Market Arrangements and Welfare (2004) and the distribution of roles in a case, to examine the necessity of the new Labour Market Board services and to make propositions for improving the casework with the long-term unemployed. Throughout the study, the author used qualitative research methods – case survey and semi structured expert interviews. The network members of a case and five Labour Market Board officials and five social workers participated in the study. The author used thematic data analysis as the method to analyse the interviews based on Dilts (2008) logical levels of change, system theory, the foundation of case management

and network, but also the concepts of Labour Market Arrangements and Welfare (2004).

Based on the results of the survey the author concluded that in order to the long-term unemployed to return to the labour market, networking needs to be done, however more learning and practicing is needed. The discrepancy between the concepts of Labour Market arrangements and Welfare became obvious, because the case manager of the long-term unemployed turned out to be the social worker instead of the Labour Market Board official. The Work Exercise based on practical work experience was regarded the most effective service of the Labour Market, where the rehabilitation of the unemployed and preparation of going to work takes place.

According to the data emerging from this study, the author would like to make the following suggestions: when working with the long-term unemployed, it is essential to organise network meetings; keep records of the long-term unemployed who have received Labour Market Board services, create the system of support people in order to support the long-term unemployed after they have returned to work and to create non-profit organisations, in collaboration with the local authorities, who would employ people with social problems.

Keywords: network of officials, case managing, long-term unemployed, social network, networking.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

1. jaanuaril 2006. aastal jõustus Tööturuteenuste ja –toetuste seadus, kus on sätestatud uued tööturuteenused ja kord – töötute nõustamine toimub individuaalse töötusimiskava alusel juhtumikorralduslikel põhimõtetel, kaasates koostöövõrgustiku erinevaid osalisi. Tööturult väljalangemisega kaasnev sotsiaalsete võrgustike nõrgenemine halvendab olulisel määral majanduslikku toimetulekut ja tekib sotsiaalse tõrjutuse oht. Kui riigis tekib kriitiline hulk kõrgendatud tõrjutuse riskiga inimesi, vähendab see ühiskonna sotsiaalset sidusust, mis on vajalik kogu riigi tasakaalustatud ja stabiilseks arenguks. Eesti tööturul on riskirühmi, kellel vanuse, puuduliku hariduse, vähesed või puuduvad töökogemuse tõttu või muudel põhjustel on raskusi tööturule pääsemisega.

Lõputöö eesmärgiks on analüüsida juhtumipõhist võrgustikutööd pikaajaliste töötutega tööturuametnike, sotsiaaltöötajate ja teiste võrgustikuliikmete kogemuste alusel. Eesmärgist tulenevad ülesanded:

- toetudes kirjandusele ning tööturuametnike, sotsiaaltöötajate ja teiste võrgustikuliikmete praktilisele kogemusele analüüsida võrgustikutöö toimimisega seotud aspekte;
- tuua välja võimalikud vastuolud Tööturumeetmete ja Hoolekande kontseptsiooni (2004) vahel lähtuvalt praktilisest juhtumikorraldusest;
- tuua välja tööturuametnike ja sotsiaaltöötajate arvamus juhtumikorralduse võrgustikuliikmete rollidest töös pikaajaliste töötutega;
- uurida uute tööturuteenuste vajalikkust pikaajalistele töötutele, toetudes tööturuametnike ja sotsiaaltöötajate kogemusele;
- teha ettepanekuid pikaajaliste töötutega tehtava juhtumitöö tõhustamiseks.

TEOREETILINE ÜLEVAADE

Lõputöö teoreetiliseks lähtekohaks on süsteemiteooria, mille aluseks on arusaam, et muutus ökoloogilise süsteemi mistahes osas mõjutab süsteemi teisi osi. Lisaks käsitleb uurimistöö autor Diltsi (2008) muutuste loogilisi tasemeid - reeglid, mis kehtivad muutuste kohta kõrgemal tasemel, erinevad reeglitest, mis kehtivad alumiste tasemete kohta. Muutus alumistel tasemetel ei mõjuta iga kord kõrgemaid tasemeid, kuid muutus kõrgematel tasemetel toob alati kaasa muutuse madalamatel tasemetel (O'Connor jt 2008: 111). Lisaks antakse lõputöö teoreetilises osas ülevaade juhtumikorralduse olemusest ning juhtumikorraldusest tööturuameti ja kohaliku omavalitsuse tasandil, lähtudes Eesti Vabariigi valitsuse poolt välja töötatud Tööturumeetmete ja Hoolekande kontseptsioonidest (2004), võrgustikutööst ning selle alustest, liikidest ja meeskonnast ning rollijaotustest pikaajalisi töötuid tööturule lõimivas võrgustikus.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismetoodika

Uurimistöö teostamiseks kasutas autor kvalitatiivset uurimismeetodit, milleks oli juhtumiuuring ja poolstruktureeritud ekspertintervjuud viie tööturuametniku ja viie sotsiaaltöötajaga. Juhtumiuuringut alustas autor dokumendivaatlusega, milleks kasutas oma töö valimis oleva kliendi 1998. aastast avatud kaarti. Kvalitatiivseks analüüsiks saab uurimismaterjalina kasutada mitmesuguste institutsioonide dokumente. See näitab, kuidas on inimese elulugu konstrueeritud erinevate institutsioonide ametlikes dokumentides. Järgmiseks intervjueris autor 2008. aasta veebruaris. pikaajalist töötut. Intervjuu viidi läbi tööturuameti privaatses ruumis ja intervjuu kestuseks oli üks tund. Avatud intervjuu meetod võimaldas küsida intervjueeritava mõtete, arvamuste, tunnete ja arusaamade kohta siis, kui need vestluse kulgedes esile kerkisid. Uuringu teises osas viis autor läbi poolstruktureeritud ekspertintervjuud sotsiaaltöötajate ja tööturuameti konsultantidega. Intervjuusid viis autor läbi 10, viis sotsiaaltöötajatega ja viis tööturuametnikega, intervjuude kestus oli ajavahemikus 50 minutit kuni üks tund.

Valim ja uuringu eetilise aspekt

Uuringu esimese osa (juhtumiuuring) valimi moodustasid pikaajaline töötut ja teda tööturule lõimiv võrgustik. Uuritava valis autor põhjusel, et intervjueeritav oli tööturuametis arvel olnud ligikaudu üheksa aastat. Respondendile oli osutatud erinevaid tööturuteenuseid. Küsitletav oli 49aastane põhiharidusega naisterahvas. Valimisse kuulus veel viis võrgustiku liiget: tööturuametnik, valla sotsiaaltöötaja, tööharjutuse korraldaja, koolitaja ja praktika juhendaja, kes kõik vastasid poolstruktureeritud intervjuudele e-posti kaudu.

Uurimistöö teise osa valimi moodustasid viie maakonna viis tööturuameti konsultanti ja viis sama maakonna sotsiaaltöötajat. Valimis olid: Saare, Rapla, Jõgeva, Lääne-Viru ja Valga maakonna töötajad. Ekspertintervjuud viidi läbi tööturuameti ja sotsiaaltöötajate tööruumides ja toimusid

ajavahemikul 2007.a november kuni 2008.a veebruar. Uuringu kajastamisel arvestas autor konfidentsiaalsuse põhimõtet, respondendid tähistati töös kasutatavate koodidega.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Intervjuudest järeldus, et KOV-i töötajate jaoks oli probleemiks suur klientide arv ja enese killustamine erinevate kliendirühmade vahel. Tööturuametnike klientide arv oli liiga suur juhtumipõhiseks võrgustikutööks. Uuringust selgus, et juhtumikorraldus ei toimi praktikas sellisel viisil, nagu seda näevad ette Tööturumeetmete ja Hoolekande kontseptsioonid (2004). Juhtumikorraldus töötutega oli teatud klientide puhul dubleeriv ning esile ei saa tuua ainult ühte juhtumikorraldajat. Kandev roll juhtumikorralduslikus töös pikaajaliste töötutega lasub KOV-il. Uuringu raames küsitletud leidsid, et TPO konsultant sai olla juhtumikorraldajaks inimeste puhul, kes olid töö hiljuti kaotanud ja olid aktiivsed töötuskingul ning ise motiveeritud oma ellu muutust tooma. Pikaajaliste töötute puhul langes suurem koormus KOV-i sotsiaalala töötajale, kuna selle kliendirühma puhul tuli sageli esmalt tegeleda sotsiaalsete probleemide lahendamisega. Läbiviidud intervjuude põhjal väidab autor, et koostöö TPO konsultantide ja KOV-i sotsiaaltöötajate vahel ühiste klientide tööturuteenustele suunamiseks toimus ning sotsiaaltöötajad kasutasid oma klientide puhul tööturuteenuseid. Tööturuametnike kogemustele tuginedes selgus, et klient, kes suunati tööharjutusele, ei olnud sageli tegelikult võimeline iseseisvalt tööd otsima ja tal puudusid elementaarsed oskused (isikliku hügieeni teostamine, kohusetunne jne) tööle rakendamiseks. Seetõttu arvasid tööturuametnikud, et tööharjutus ja rehabilitatsioon peaksid olema KOV-i teenuseks.

KASUTATUD KIRJANDUS

Alton, H. 2004. Uus lähenemine ja juhtumikorraldus. Sotsiaaltöö nr 3. Tervise Arengu Instituut, Sotsiaalministeerium. Tallinn.

EV Sotsiaalministeerium. 2005. Põhimõisted.

[WWW] URL <http://www2.sm.ee/kaasatus/index.php?id=25> (04.01.2008)

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

Henberg, A., Ilves, R. 2003. Võrgustikutööst koolis. Võrgustikutöö võimalusi töös lastega. Toimetaja Edovald, T. Artiklite kogumik.

Hoolekandekontseptsiooni eelnõu. 2004. – [WWW] URL [http://www.sm.ee/est/HtmlPages/Hoolekandekontseptsioon2004/\\$file/Hoolekande%20kontseptsiooni%20eelnu.doc](http://www.sm.ee/est/HtmlPages/Hoolekandekontseptsioon2004/$file/Hoolekande%20kontseptsiooni%20eelnu.doc) (28.02.2007).

Kük, R. 2003. Võrgustikutöö võimalikkusest sotsiaaltöös. Võrgustikutöö võimalusi töös lastega. Toimetaja Edovald, T. Artiklite kogumik.

Küis, K. 2006. Juhtumikorraldus kui sotsiaaltöö meetod. Juhtumikorraldaja käsiraamat. Imagoline OÜ.

Laherand, M-L. 2008. Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn. OÜ Infotrükk.

Korp, E. 2002. Võrgustikutöö võimalused lapse aitamisel. Lapse elu, probleemid ja lahendused. Tallinn.

Korp, E., Rääk, R. 2004. Lastekaitsetöö kohalikus omavalitsustes: käsiraamat. Tallinn. Ortwil.

Kõiv, K. 2003. Kommunikatsioonikeskkonna parandamise võimalusi lastekodus võrgustikutöö meetodil. Võrgustikutöö võimalusi töös lastega. Toimetaja Edovald, T. Artiklite kogumik.

Lääne, A. 2005. Individuaalne töötusimiskava aitab tööotsinguil. Sotsiaaltöö, nr 6, lk 16.

Management of Social Transformations (MOST) - UNESCO Policy Paper - No. 37/43

Medar, M. 2006. Juhtumipõhine võrgustikutöö. Juhtumikorraldaja käsiraamat. Imagoline OÜ.

Meede 5: Sotsiaalse kaasatuse suurendamine (ESF). [WWW] URL [http://www.sm.ee/est/HtmlPages/5meede/\\$file/5meede.pdf](http://www.sm.ee/est/HtmlPages/5meede/$file/5meede.pdf) (10.03.2008).

NASW Standards for Social Work Case Management. 1992. - [WWW] URL http://www.socialworkers.org/practice/standards/sw_case_mgmt.asp#def (03.10.2007).

Paavle, S. 2006.a. Juhtumi käsitlemise alused tööturusüsteemis. Juhtumikorraldaja käsiraamat. Imagoline OÜ.

Payne, M. 1995. Tänapäeva sotsiaaltöö teooria: kriitiline sissejuhatus. Tallinn.

Preventing Social Exclusion. 2001 Report by the Social Exclusion Unit Publications Centre Publishers, pp. 25-52

Riigi eelarvestrateegia 2008-2011. Tallinn 31.mai 2007. Eesti Vabariik. [WWW] URL http://www.agri.ee/public/juurkataloog/ARENDUSTEGEVUS/RES_2008-2011.pdf (03.04.2008)

Rissanen, E. 1993. Voimavarasuuntautunut työ moniauttaja- järjestelmassa. Alostukset ja keskustelua Imber- Black seminarissa. STAKES. Aiheita 41/1993.

Shulman, L. 1991. Interactional Social Work Practice: Toward and Empirical Theory. F.E. Peacock Publishers

Siirus, R. 2004. Võrgustikutöö Tartu linna eakate avahoolduses. Sotsiaaltöö teemaliste üliõpilasuuringuste kogumik. Tartu Ülikooli kirjastus.

Tampere, H. 2005. Juhtumikorraldus tööturusesteemis Sotsiaaltöö, nr 6, lk 16-17

Trotter, C. 1999. Working with Involuntary Clients Aguide to practice. Sydney.

Tulva, T., Tikerpuu-Kattel, A., Viiralt, I. 2002. Laps Eesti ühiskonnas: probleemid kodus ja koolis. Tallinn. Tallinna Pedagoogikaülikool.

Tööturumeetmete kontseptsiooni eelnõu. 2004. [WWW] URL [http://www.sm.ee/est/HtmlPages/tooturumeetmetekontseptsioonieelnõu/\\$file/tööturumeetmete%20kontseptsiooni%20eelõu.doc](http://www.sm.ee/est/HtmlPages/tooturumeetmetekontseptsioonieelnõu/$file/tööturumeetmete%20kontseptsiooni%20eelõu.doc) (23.02.2007).

Tööturuteenuste ja -toetuste seadus. 2005. Välja kuulutatud Vabariigi Presidendi 11.10.05. otsusega nr 897.

Varblane, A. 2005. Tööturuteenused ja -toetused. Sotsiaaltöö nr 6, lk 10-11.

Weil, M., Karls, J.M. 1985 Case management in human service practice. San-Francisco: Jossey- Bass.

**JUHTUMIKORRALDUSE MEETODITE EFEKTIIVSUS PAIDE
KESKUSE “TUULEPESA” JA PIKAAJALISTE TÖÖTUTE
AKTIVISEERIMISKESKUSE NÄITEL**

LEELI ROONI

Juhendaja A. Mitendorf

Leeli Rooni lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2008.a, töötab Süda-Eesti Sotsiaalkeskuse sotsiaaltöötajana.

SUMMARY

The efficiency of case management methods on the example of Tuulepesa Centre and the Activation Centre for the Long-Term Unemployed in Paide. Contents: pages, 3 tables. References: 23, of which 6 are foreign sources.

The main objective of this thesis is to get an overview of case management methods on the example of Tuulepesa Centre and the Activation Centre for Lon-term Unemployed People in Paide. The wider objective of the thesis is to point out the statistic indicators of Tuulepesa Centre and the Activation Centre in the last three years. The present thesis is the qualitative - quantitative research. The clients of both centres in years 2005-2007 were examined.

The starting point of the theory is a system theory method. The research is based on document analysis and consists of theoretical and empirical materials. Theoretical materials were found from different research and scientific books.

The research showed that the most successful case management model is the model of strengths, and that some success was seen in Tuulepesa Centre that people can visit as volunteers. More permanent results will be achieved with consistent work which requires the initial obligatory visits to the centre.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Narkootikumide tarbimise ja alkoholismiga seonduv temaatika on tõusnud tähelepanu keskpunkti, kuna Eestis on aru saadud, et sõltuvusprobleemide ennetamine on lihtsam kui tagajärgedega võitlemine. Just sel eesmärgil loodi Paidesse keskus Tuulepesa, Tallinna madala läve keskus ja Kohtla-

Järvele keskus Allium. Analoogsed keskused on juba aastakümneid töötanud Hollandis ja Soomes, meil puudus kahjude vähendamise programm täielikult. Neile omaseid põhimõtteid järgivad oma töös ka pikaajaliste töötute aktiveerimiskeskused, kuid neis on sotsiaalse abi kõrval pööratud inimeste tööturule tagasi aitamisel. Lõputöö autor töötab Paide keskkuses Tuulepesa, kus tegeletakse sõltuvusprobleemidega inimeste aitamisega ja nõustamisega. Analoogseid keskusi on sel hetkel Eestis ainult kolm, seetõttu pakuvad keskuse loomine ja esmased töötulemused (aastatel 2005-2007) huvitavat ainet empiiriliseks uurimuseks.

Lõputöö eesmärgiks oli analüüsida juhtumikorraldusliku töö meetodite rakendamist keskkuses Tuulepesa ja pikaajaliste töötute aktiveerimiskeskuses. Lõputöö eesmärgi täitmiseks püstitati järgmised uurimisülesanded:

- anda ülevaade juhtumikorraldusliku töö mudelitest;
- esitada statistiline aruanne keskuse Tuulepesa tööst kolme aasta andmete alusel;
- analüüsida dokumentatsiooni põhjal juhtumitööd keskuse klientidega, tuua välja tehtud töö efektiivsus ja puudujäägid;
- tuua välja analüüsitud statistilise materjali põhjal juhtumikorralduslikus töös edu taganud faktorid ja riskitegurid.

TEOREETILINE ALUS

Lõputöö teoreetiliseks lähtekohaks on süsteemiteooria, mis ütleb, et sotsiaalne süsteem on tervik, mis toimib erinevate osade vastastikuse sõltuvuse kaudu. Üldine süsteemiteooria proovib seletada, kuidas erinevad süsteemid toimivad. Teooria peab toetama üksikosade tervikuks sidumist ning andma põhialused, millest lähtudes praktilist tegevust planeerida ja hinnata. See peab aitama sündmusi mõista ka siis, kui need ei arene planeeritud viisil ja tunduvad esmapilgul seletamatud (Klefbeck, Ogden 2001:54).

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismetoodika

Uurimus on kombineeritud kvalitatiivne-kvantitatiivne statistiline analüüs. Autori käsutuses oli keskuse kolme aasta (2005-2007) tegevusalane statistiline materjal. Dokumentide analüüs kvantitatiivse metoodika põhjal toimus statistiliste dokumentide avatud vaatlusena. Juhtumikorraldusliku töö mudelite rakendamise tulemuslikkust analüüsitakse kvalitatiivsel meetodil, kasutades juhtumikorraldusliku töö vorme. Lõputöö juhtumite analüüsi teostamisel on kasutatud kvalitatiivset uurimismetoodikat. Andmekogumismetoodina kasutati dokumentide analüüsi. Keskus Tuulepesa pakub teenuseid alates 2005.a. Teabe allikaks uurimistöös olid igakuiselt koostatud statistilised- ja tegevusaruanded Tervise Arengu Instituudule esitamiseks. Vajalike andmete saamiseks kasutas autor lõputöö koostamise käigus võrgustiku koosolekute protokolle, dokumentatsiooni keskuse Tuulepesa loomise kohta; samuti klientide registreerimislehti, millele jooksvalt märgitakse iga inimesega läbi viidud nõustamised ja muud tegevused. Juhtumikorraldusliku töö tegemisel täidetakse vastavad vormid, millel on näha probleem, selle lahendused, võrgustikupartnerite osutatud abi, juhtumi eduilmingud ja riskitegurid.

Andmete analüüsi metoodika

Töö lõpuosas olev piirangute ja võimaluste analüüs on koostatud kvantitatiivsel meetodil keskuse kolme aasta statistilist dokumentatsiooni ja aruandlust läbi töötades. Juhtumite analüüsi puhul on kvalitatiivset meetodit kasutades leitud vastuseid uurijat huvitanud küsimustele, mis puudutasid juhtumikorraldusliku töö erinevate mudelite tulemuslikke külgi ja mudelitest ning klientidest tulenevaid riskitegureid.

Töö lõpuosas olev piirangute ja võimaluste analüüs on koostatud kvantitatiivsel meetodil keskuse kolme aasta statistilist dokumentatsiooni ja aruandlust läbi töötades. Juhtumite analüüsi puhul on kvalitatiivset meetodit kasutades leitud vastuseid uurijat huvitanud küsimustele, mis puudutasid juhtumikorraldusliku töö erinevate mudelite tulemuslikke külgi ja

modelitest ning klientidest tulenevaid riskitegureid.

Valim ja uurimistöö eetiline aspekt

Keskuse Tuulepesa töö iseloomustamiseks on välja toodud statistilised andmed 2005., 2006. ja 2007. aasta kohta. Autori poolt teostatud dokumentide analüüs annab ülevaate keskuse külastatavusest nende aastate lõikes, enamkasutatud teenustest ning võimaldab prognoosida keskuse edaspidist tegevust. Pikemalt on iseloomustatud juhtumikorralduslikku tööd kümne keskuse Tuulepesa ja kümne Paide aktiveerimiskeskuse tüüpilise kliendiga, kelle muutumisprotsess toob ilmekalt esile kasutatud juhtumikorralduslike mudelite efektiivsuse ja kliente ohustavad riskitegurid.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Lõputöö oli oma olemuselt ülevaateuurimus, kus andmete analüüsimisel kasutatakse kombineeritult nii kvalitatiivset kui kvantitatiivset meetodit. Lõputöö põhiküsimuseks oli juhtumikorraldusliku töö edukust mõjutavate tegurite ja riskifaktorite väljaselgitamine. Töö autor eeldas, et paremad tulemused saavutatakse pikaajaliste töötute aktiveerimiskeskuses, kus inimesed päevast päeva kohal käivad, kuna sealse tegevuses osalemine tagab neile toimetulekutoetuse saamise. Tegevus on seega järjepidev. Uuring kinnitas, et vabatahtlikkuse alusel külastatavas keskkuses Tuulepesa saavutati küll teatavat edu, aga püsivamad tulemused tekivad järjepideva tööga, mis eeldab algset keskuse külastamise kohustust.

Kõige edukam juhtumikorraldusliku töö mudel oli tugevuste mudel, mis toetub inimeses endas leiduvale potentsiaalile.

Positiivsed tulemused juhtumitöös saavutati juhul, kui inimesel endal oli kindel tahe abi saada (mitte kellegi teise soovil tulnud); positiivne meelestatatus, usk abi saamise võimalikkusesse; tegutsemine, konkreetsete sammude astumine vastavalt juhtumikorraldaja suunamisele ja abile. **Tulemused jäid kesiseks või puudusid hoopis, kui** kliendil oli küll ebamäärane soov elus midagi muuta, kuid konkreetseid samme ei astunud; juhul kui klient oli skeptiliselt meelestatud **või** asotsiaalne olukord oli kestnud juba pikka aega, inimesel puudus igasugune tahe muutuda ja abi

vastu võtta.

Juba väljakujunenud narkomaanide hulgas on paranemise protsent väga väike, eelkõige saab kahjusid vähendada. Madala läve keskused (nagu Tuulepesa) loodi Hollandi kogemuse põhjal. Seal on narkomaania olnud probleemiks aastakümneid, meil olukord veel nii katastroofiline ei ole. Seega, vaatenurka veidi nihutades ja keskendudes noorte hulgas tetaavale ennetustööle, võime inimesi märksa enam aidata. Teiseks, juhtumite uurimisel ilmnes, et väga tulemuslik on pikaajaline juhtumikorralduslik töö klientidega, mis annab võimalise jätkata ka pärast tagasilangusi. Koostööni jõudmiseks oleks vajalik neid esialgu keskuse külastamiseks tungivalt motiveerida. Võimaliku variandina võiks kasutada preemiasüsteemi keskuse külastamise eest, näiteks toidutalongide jagamine, ühisüritused pärast teatud etappide läbimist.

KASUTATUD KIRJANDUS

Aimre, I. 2006. *Sotsioloogia. Sisekaitseakadeemia.* Tallinn

Astor, H. 2002. *Dispute Resolution in Australia. LexisNexis Butterworths*

Brown, C. V 1995. *Empowerment in Social work Practice with older women. Social work. Vol.40, No. 3, pp. 358-363*

Compton, B. R., Galaway, B. 1994. *Social Work Processes. Brooks Cole Publishing Company, Pacific Grove, California*

Davis, A. Kliendikeskne sotsiaaltöö: muutes teenuseid, muudame elu. *Sotsiaaltöö nr 3/2003*

EV hoolekandekontseptsiooni eelnõu 2004. a

EV hoolekandekontseptsiooni eelnõu 2005. a

Hammer-Pratka, K. 2001. *Sotsiaalsed probleemid Eestis teel avatud ühiskonda 1990-1999, Tallinn, Teaduste Akadeemia kirjastus*

Hirsijärvi, S. 2005. *Uuri ja kirjuta.. Medicina*

Järvamaa aastaraamat 2004. 2005. Järva Maavalitsus. Paide

URL <http://www.jarva.ee/?CatID=1661> (02.04.2008)

Järvamaa uimastiabivõrgustiku koosoleku protokoll nr 10; 21.02.2006

- Kiis, K.** 2005. *Sotsiaaltöö* 4/2005. Tallinn. Paar OÜ
- Klefbeck, J, Ogden, T.** 2001. *Laps ja võrgustikutöö. SA Omanäoliste Kooli Arenduskeskus*
- Kreem, R.** 1995. *Sotsiaaltöö teooria ja praktika. Tartu*
- Käsundusleping nr. 3.2AK-1/12; 19.01.2006**
- Rahu, A.** 2006. *TLÜ õppematerjal*
- Laherand, M-L.** 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis. Tallinn. OÜ Infotark*
- Weil, M., Karls, J. M., et al** 1985. *Case management in human servise practice. San Francisco: Jossey-Bass*
- Payne, M.** 2005. *Modern social work theory (pp. 295-312). Great Britain: Palgrave Mac Millan*
- Saleeby, D.** 1996. *The strengths perspective in social work practice: extensions and cautions. Social Work. May 1996, Vol. 41, Issue 3*

V PUETEGA INIMESTE TOIMETULEKUPROBLEEMID INTELLEKTIPUUDEGA NOORTE TÖÖVÕIMALUSED PÄRNU

EHA LILLES

Juhendaja M. Männamäe

Eha Lilles lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2008.a, töötab Pärnu Erivajadustega Inimeste Rehabilitatsioonikeskuse päevakeskuses „Helin” tegevusterapeudina.

SUMMARY

Work opportunities for young people with mental disabilities in Pärnu. The choice of the topic of this paper was made because of the actuality of the problem – the number of people with disabilities is increasing and their integration into society is necessary. The given paper consists of two parts – a theoretical part, where an overview of regulations is given, which assure social security and equal opportunities in labour market. Also a list of disabilities, which makes finding jobs more difficult; and important theories about the employment of people with disabilities are introduced. The empirical part of this paper contains research problem setting, methods, data, a discussion and results. The data are given in 3 tables, 8 graphs, references are made to 34 sources and 5 forms are presented in an appendix. The aim of this paper was to examine the problems of young people with intellectual disabilities participating in labour market, giving the example of the Day Centre Helin in Pärnu. Tasks originating from the aim were to observe, if Estonian legal basis is sufficient to people with disabilities, creating equal opportunities according to their needs. Also, to give an overview about obstacles for people with disabilities, which occur finding and keeping a job and to examine if people with disabilities have necessary adaptations and support at their workplace.

As the author works in a day centre for people with disabilities, the following hypotheses were set up: despite of social benefits, the wish to work among people with disabilities is high and people with disabilities do not always find a job, even though the legal basis which creates equal opportunities is there.

The empirical data were collected by semi structured interviews, questionnaires and systematic observation. The data were collected from 7 employers and 10 young employees having intellectual disabilities. The

theoretical basis for research is socializing. While observing clients, the MOHO of human activity was used. The answers from employers and employees were analysed parallel by positions.

The findings show that all young people with intellectual disabilities have a strong wish to work, they have former work experience and they are also working at the moment. Young people with intellectual disabilities have found a job on their own, without using help from Labour Market Board. People do not have problems with having a co-worker with special needs and the main obstacles for finding and keeping a job is insufficient transportation chances, lack of education and skills, scarce working habit and getting tired quickly and incapability to cope with strain.

In Estonia a lot is done to create equal opportunities for people with special needs. But Labour Market Board could do more – for example giving education and teaching skills to people with special needs and inform them better about the jobs available.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Uurimistöö teema valik tulenes selle aktuaalsusest. Ühest küljest on töö autoril huvi erivajadustega noortega seotud küsimusteringi vastu (igapäevane töö rehabilitatsioonikeskuses), teisalt on kasvanud ka üldine tähelepanu erivajadustega inimeste ja nende tegemiste vastu. Autor peab teemat eriti oluliseks ka seetõttu, et erivajadustega inimeste arv suureneb aastast aastasse ja praegune ühiskond ei ole veel valmis tagama kõikidele erivajadustega inimestele vajalikke toimetulekutingimusi.

Lõputöö eesmärk oli uurida intellektipuudega noorte tööturul osalemise problemaatikat Pärnu linna päevakeskuse "Helin" baasil. Eesmärgist tulenevad uurimisülesanded:

- vaadelda, kas Eesti riigi seadusandlus on piisav erivajadustega inimestele võrdsete võimaluste loomiseks vastavalt nende vajadustele;
- anda ülevaade takistustest töö leidmisel ja raskustest selle hoidmisel erivajadusega inimese puhul;

- uurida erivajadustega inimestele sobilike kohanduste ja toe olemasolu töökohal.

TEOREETILINE ALUS

Uurimistöö teoreetiliseks lähtekohaks on sotsialiseerumisteooria (Georg Herbert Mead), mis väidab, et inimene on võimeline kommunikatsiooni abil reegleid ja norme looma ja oma käitumist ootustele kohandama.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismetoodika

Uurimus on läbi viidud kvalitatiivse uurimusena. Andmekogumise meetodiks uurimisel olid poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuude läbiviimiseks koostati küsimustikud nii avatud kui suletud küsimustega. Küsimustikud olid jaotatud kolme ossa. Esimene osa puudutas üldandmeid, teine osa tööga hõivatust ja kolmas osa teenuseid, juhendamist ja rahulolu. Intervjuudele järgnes erivajadustega klientide vaatlus nende töökohal.

Andmete analüüsi metoodika

Uurimuse empiiriline osa on läbi viidud metodoloogilise triangulatsiooni meetodit kasutades. Intervjuude analüüsimisel kasutati ristjuhtumi (*cross-case*) meetodit. Et analüüsi lihtsamaks muuta, kodeeriti intervjuudest saadud kvalitatiivne materjal ning see on esitatud uurimistulemuste analüüsi peatükis kursiivkirjas tsitaatidena. Analüüs oli teostatud eesmärgiga leida tekstist intervjuueeritavate arusaamu ja hoiakuid väljendavaid fraase, identifitseerimaks erinevaid arusaamu ja intervjuueeritavate poolt uurivale nähtusele omistatavaid tähendusi. Erivajadustega inimeste küsimustike tulemusi analüüsiti paralleelselt tööandjate arvamusega. Intervjuudest kogutud kvalitatiivsed andmed on esitatud kursiivkirjas tsitaatidena.

Valim ja uuringu eetilise aspekt

Uuringu valimisse kuulus kümme raske ja keskmise vaimupuudega noort inimest Pärnust, vanuses 18-35 eluaastat, ning seitse töödajat erinevatest asutustest, kus töötavad Pärnu Erivajadustega Inimeste Rehabilitatsioonikeskuse klientideks olevad intellektipuudega noored.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Eestis on olemas piisav seadusandlik baas võrdsete võimaluste loomiseks erivajadustega inimestele, kes soovivad osaleda tööturul. Peamiseks vahendajaks on tööturuamet ja selle osakonnad maakondades. Tööturuameti Pärnu osakonna kaudu on korraldatud erivajadustega inimeste töövahendust. Käesoleva töö raames küsitletud isikud on leidnud töö kas tuttavate või ajalehekuulutuste kaudu. Kasutatud on vaid tööturuameti koolitusi. Töötavate intellektipuudega noorte suundumusi uurides selgus, et kõik nad soovivad väga töötada, neil kõigil on varasem töökogemus ja nad töötasid ka uuringu läbiviimise ajal. Vaadeldes intellektipuudega noorte olukorda töökohal selgus, et töökollektiivide hoiakutes ei teki probleeme sellest, et kaastööline on erivajadustega. Peamisteks takistusteks töö leidmisel ja hoidmisel on ebarahuldav transpordivõimalus, hariduse ja oskuste puudumine, vähene tööharjumus, kiire väsimine, suutmatus pingutada ja end mobiliseerida.

Veidi üle poole küsitletuist vajab abi/tuge/juhendamist töö tegemisel, kuid juhendajat on raske leida. Uurimuse tulemused kinnitavad sotsialiseerumisteooria seisukohti, et inimese füüsiline ja sotsiaalne areng ei ole automaatselt toimuv protsess, alles teiste inimestega suhtlemine, iga uus roll ja uus olukord arendab inimest, õpetab käituma ja tundma oma sotsiaalset mina. Muutused toovad kaasa kohanemise ja õppimise, uue olukorra omaksvõtmise. Uurimuses osalenud intellektipuudega noored on positiivseks näiteks selle teooria paikapidavusest.

Uurimistöös osalenud intellektipuudega noortest märkisid mitu, et neil ei ole olnud piisavalt teavet tööturuametilt. Kõik 10 olid oma töökoha leidnud ise, kuigi kaks neist olid registreerunud töötuks. Seega võib järeldada, et tööturuameti kaudu ei ole jõutud kõigi töösoovijateni ja erivajadustega

inimestele ei ole pakutud tööd võrdselt teistega. Kindlasti on tööturuametil võimalusi märksa ulatuslikumalt korraldada koolitusi oskuste ja teadmiste andmiseks erivajadustega inimestele.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Aimre, I.* 2006. *Sotsioloogia*. Tallinn. Sisekaitseakadeemia.
- Babbie, E.* 2004. *The Practice of Social Research 10 edition*. United States of America THOMPSON wordworth.
- Bakk, A., Grunewald, K.* 1999. *Vaimupuudega inimeste hoolekandest*. Tallinn. Koolibri.
- Bryman, A.* 2001. *Social research methodes*. New York; Oxford University Press
- Butler, G.* 1999. *Overcoming Social Anxiety and Shyness A self-help guide using Cognitive Behavioral Techniques*. London. Robinson Publishing Ltd.
- Eesti Vabariigi Invapoliitika Üldkontseptsioon*. 1995. Puuetega inimeste võrdsete võimaluste standardreeglid. Eesti Puuetega Inimeste koda.
- Eesti Vabariigi põhiseadus*. 1992. Riigi Teataja, 26, 349. WWW [URL] <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=633949> (26.01.2007)
- Eesti Vabariigi sotsiaalhoolekande seadus*. 1995. Riigi Teataja I, 21, 323. WWW [URL] <https://www.riigiteataja.ee/ert/act.jsp?id=12760827> (26.01.2007)
- EL PHARE CONSENSUS PROGRAMM*. 1999. Puuetega inimeste tööhõivepoliitika Eestis. Oulu Diakoonia Instituut
- EL PHARE CONSENSUS PROGRAMM*. 1997. Ülevaade puuetega inimeste sotsiaalsest kaitsest. Oulu Diakoonia Instituut.
- Eelrand, H.* Politsei palkab puudega inimesi teistele eeskujuks. – Eesti Päevaleht, 3. juuni 2003 [http://www.epl.ee/artikkel.php?ID=237272]. 19.03.2008
- EN tegevuskava puuetega inimeste integreerimiseks 2006- 2015* [http://www.sm.ee/est/pages/index.html]. 30.03.2008
- Falkenberg, S.* 1998. Puuetega inimese iseseisva elu võimalikkusest Eesti Vabariigis. Valik piirkondlike seminaride ja rahvusvahelise konverentsi ettekandeid ja sõnavõtte. Euroopa liidu Phare Consensus programm.
- Friend, P.* 2004. Puue ja töö: hea tava käsiraamat tööandjale. Phare Twinning projekt Puuetega inimeste tööhõive edendamine. Tallinn. Sotsiaalministeerium.
- Frude, N.* *Understanding Family Problems. A Psychological Approach*. New York a.o.: John Wiled and Sons, 1991. – Ch. 4: *The Handicapped child and the family*, p. 118-167.
- Hayes, N.* 2002. *Sotsiaalpsühholoogia alused*. Tallinn Külim.
- Hess, B. B., Markson, W. E., Stein, J.P.* 2000. *Sotsioloogia*. Külim.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P.* 2005. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn. Medicina.
- Kiis, K.* 1999. *Puudelaste perede sotsiaalne toimetulek Tartu linnas*. Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Kreem, R.* 1995. *Sotsiaaltöö Teooria ja praktika, lähtealused isikliku, perekondliku ja ühiskonnaelu tugevdamiseks*. Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus.

- Lönnqvist, J., Heikkinen, M., Henriksson, M., Marttunen, M., Partonen, T. 2000.** Psühhiaatria. Tallinn. AS Medicina.
- Payne, M. 1995.** Tänapäeva sotsiaaltöö teooria: kriitiline sissejuhatus. Tallinn.
- Psüühilise erivajadusega inimeste hoolekanne Eestis. Käsiraamat 2000/2001.** EV Sotsiaalministeerium. Rahvatervise ja sotsiaalkoolituse keskus. Eesti Psühhosotsiaalse rehabilitatsiooni ühing.
- Pärnu linna ametlik kodulehekülg 2007** [<http://www.parnu.ee>] 27.03.2007.
- Tööturu riskirühmad: puudega töötud.** Teemaleht 4/2006. Tallinn. EV Sotsiaalministeerium
- Salu, M. 2001.** Sotsiaalkaitse Eestis. Tallinn. EBS PRINT OÜ.
- Sullivan, J.T. 2001.** Methods of Social Research. United States of America: Harcours College Publishers.
- Tervise Arengu Instituudi ametlik kodulehekülg** <http://www.tai.ee/?id=4262> (10.03.2007)
- Reed, K. L., Sanderson, S. N. 1999.** Concepts of Occupational Therapy, Philadelphia, Lippincott Williams & Wilkins.
- RFK 2005.** Rahvusvaheline funktsioneerimisvõime, vaeguste ja tervise klassifikatsioon. Tallinn. Sotsiaalministeerium.

PUUDEGA LAST KASVATAVATE PEREDE TOIMETULEK JA SOTSIAALNE KAASATUS LÄÄNE-VIRUMAAAL**KARIN JOSELIN**

Juhendaja M. Männamäe

Karin Joselin lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2009.a, töötab tegevjuhi abina Steba Build Master OÜs.

SUMMARY

Coping and social inclusion of families raising a handicapped child in Lääne-Virumaa. Final thesis. 71 pages, 53 used sources, six of which in a foreign language, three tables, nine charts, one appendix. When a handicapped child is born into the family, the situation which has arisen demands for rearrangements both at home and outside of it. Thus, in order to offer better support, it is important to know the situation and needs of families taking care of a handicapped child.

The aim of the final thesis was to study how taking care of a handicapped child influences coping in everyday life and their social inclusion and to elucidate possibilities for supporting the family by studying the need for social assistance and its availability to the family. Goals set in order to achieve this aim: to research theoretical basis related to problems of a family with a handicapped child and to study which possibilities are offered by the state to support the family; to study the changes brought about in the financial and social situation of the family by the birth of a handicapped child; to study which are the primary sources of support and assistance for the family in caring for a handicapped child; to study how well the families raising a handicapped child are informed about the social benefits and services, the need for and satisfaction with those benefits and services.

The subjects of research in the final thesis were 44 families raising a handicapped child in Lääne-Virumaa. In preparing the thesis the quantitative research method was used and in case of open questions the qualitative research method was used. As the result of the thesis it became apparent that the arrival of a handicapped child in the family affected the family's financial situation, the special needs of the child increased the expenses while the income decreased because one of the parents gave up

going to work. The workload of caring for a handicapped child sets limits to their mothers' employment. Mothers would only be able to work under conditions that take into account the handicapped child's need for care, i.e. under a flexible work schedule, and employers generally fail to reckon that. The arrival of a handicapped child into the family caused communication to become less active and limited the opportunities of spending free time. The state and local government are mainly expected to provide more financial assistance and to develop the existing network of services, making it more easily available. The study revealed that the main sources of support and help for the family with a handicapped child are the family itself and the teachers. The information and moral support offered by organisations of handicapped people is also important.

In conclusion, the families with handicapped children should be offered more services that would decrease the workload of caretakers and help the families to preserve their social network. The parents raising a handicapped child should be better informed about existing support organisations and social services.

Keywords: handicap, handicapped child, family, coping, social inclusion, social welfare.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Möödas on ajad, mil puudega lapse sündides soovitati lapsest loobuda. Tänapäeval jäetakse üha enam puudega lapsi perekonda. Järjest rohkem pööratakse tähelepanu puuetega laste ja noorte sotsiaalse olukorra parandamisele, palju vähem aga nende laste hooldajate olukorrale ja probleemidele. Teema on aktuaalne, kuna puudega laste sündide arv on aasta-aastalt kasvanud. Kui perre sünnib puudega laps, nõuab tekkinud olukord ümberkorraldusi nii kodus kui ka väljaspool kodu. Töö autorit ajendas seda uurimust tegema tõsiasi, et autor on ka ise erivajadusega lapse ema. Autor leiab, et peredele, kus kasvab erivajadusega laps, ei pöörata piisavalt tähelepanu ja nende vajadustega ei arvestata. Seetõttu peab töö autor oluliseks teadvustada olukorda, milles on puudega last kasvatavad pered ja selgitada vajadused, et neid paremini toetada.

Lõputöö eesmärgiks on uurida, kuidas puudelapse hooldamine mõjutab pere toimetulemist igapäevaelus ja ühiskonnas osalemist ning selgitada

võimalusi pere toetamiseks, uurides ühiskonnapoolse abi vajadust ja kättesaadavust. Eesmärgi täitmiseks püstitatud ülesanded:

- uurida puudelast kasvatava pere problemaatikaga seotud teoreetilisi lähtekohti, ning riigi pakutavaid võimalusi pere toetamiseks;
- uurida, milliseid muutusi toob puudelapse hooldamine pere majanduslikku ja sotsiaalsesse olukorda;
- uurida, millised on puudelapsega pere peamised toetus- ja abi allikad puudelapse eest hoolitsemisel;
- uurida puudelast kasvatavate perede informeeritust olemasolevatest sotsiaaltoetustest ja –teenustest, vajadust nende järele ning perede rahulolu olemasolevate võimalustega.

TEOREETILINE ALUS

Lõputöö teoreetiliseks aluseks oli sotsioökoloogiline süsteemiteooria, mille kohaselt on perekond sotsiaalne süsteem, muutus ökoloogilise süsteemi mis tahes osa mõjutab süsteemi teisi osi, luues nõnda vajaduse tasakaalu saavutamiseks isiku ja teda ümbritseva keskkonna vahel (Tulva 2001: 30).

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismetoodika

Töö empiirilises osas kasutati kvantitatiivset ülevaateuurimust. Uurimismeetodina kasutati poolstruktureeritud ankeetküsitlust, milles oli nii valikvastustega kui ka avatud küsimusi. Avatud variandi abil püüti jõuda võimalike vastusteni, mida uurija ei osanud ette näha. Kogutud materjali põhjal püütakse kirjeldada, võrrelda ja seletada nähtusi.

Valim ja uuringu eetilise aspekt

Uurimistöö valimi moodustasid 44 puudelast kasvatavat peret Lääne-Virumaal. Lähtudes Eesti Vabariigi lastekaitse seadusest (1992) on lapsena käsitletud kuni 18aastaseid inimesi. Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste

seaduse järgi (1999) on puudega laps 0-16aastane ja puudega täiskasvanu 16aastane ja vanem. Siit tuleneb ka raskus kuni 18aastaste puudega laste arvu tegelikul määratlemisel. Valim moodustati kindlate indikaatorite alusel sotsiaalvõrgustikku kasutades. Valimisse kaasati ka kroonilise haiguse või püsiva tervisehäirega laste peresid. Valim ei hõlma lapsi, kelle põhi-diagnoosiks on õpiraskused, emotsionaalsed- ja käitumishäired, samuti ei uuritud üliandekaid ja sõltlastest lapsi. Väljastati 50 ankeeti, neist täidetud sobilikke ankeete laekus 44 (n=44), mis oli 88% valimist.

Uurimuses osalejaid informeeriti uurimuse eesmärkidest. Uurimus oli anonüümne ja vabatahtlik, kõikide uurimuses osalejate konfidentsiaalsus tagati. Uuritavatesse inimestesse suhtuti lugupidavalt ning humaanselt.

Andmete analüüsi metoodika

Ankeedi vastused sisestas ning andmed analüüsis töö autor. Ankeetküsitlusega kogutud andmete sisestamiseks ja töötlemiseks kasutas uurija arvutiprogramme *Microsoft Excel* ning *SPSS 17 (Statistical Package for Social Sciences for Winows)*. *SPSS for Windows* on andmetöötlusprogramm, mis pakub häid vahendeid andmete haldamiseks, töötlemiseks ning statistiliseks analüüsiks graafilises keskkonnas.

Andmetöötlusprogrammi SPSS koostatud risttabelite (*Crosstabulation*) abil võrdles töö autor protsentjaotusi ning tõi välja statistilises mõttes oluliselt erinevad andmed. Avatud küsimused analüüsiti, kasutades kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kvalitatiivses sisuanalüüsis soovitakse kvalitatiivse materjali tõlgendamisel säilitada kvantitatiivse sisuanalüüsi meetodeid. Valikuliselt on välja toodud avatud küsimuste vastused.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLEVAADE JA KOKKUVÕTE

Kui perre sünnib puudega laps, nõuab tekkinud olukord ümberkorraldusi nii kodus kui ka väljaspool kodu. Varasemad uurimused ja ka käesoleva uurimuse tulemused näitavad, et puudelapse tulek perre võib halvendada perede toimetulekut ja vähendada ühiskonda kaasatust.

Uuringus selgus, et puudega lapse hooldamine peres toob kaasa muutusi perede senises elukorralduses ja suhetes lähivõrgustikuga. Uurimuse analüüsis leidis lõputöö autor vastused uurimisküsimustele. Puudelapse tulek perre mõjutab pere majanduslikku olukorda, lapse erivajadused suurendavad kulutusi, samas sissetulek võib väheneda, kuna üks vanematest, enamasti ema, loobub tööl käimisest. Puudelapse hooldamine seab olulisi piiranguid emade osalemisele tööhõives. Emad saaksid töötada vaid tingimusel, mis arvestaks puudelapse hooldusvajadusega, see tähendab paindliku töögraafiku alusel, mida aga tööandjad enamasti ei võimalda. Puudelapse hooldamine piirab perede vaba aja veetmise võimalusi ja vähendab perede suhtlemisaktiivsust lähivõrgustikuga. Puudega lapse hooldamine piirab ka pere teiste laste võimalusi tegeleda huvialadega ja suhelda sõpradega. Respondentide vastuste põhjal võib öelda, et puudega lapse hooldamise tõttu väheneb põhihooldaja(te) endi vajaduste eest hoolitsemise võimalus. Selgus, et lapse põhihooldaja(te) võimalus puhata on sageli ebapiisav. Puudelaste vanemate peamised abi allikad on oma pere liikmed ja lapse õpetajad. Oluline on peredele ka puuetega laste vanemate tugiliitudest saadav teave, moraalne tugi ja pakutavad vaba aja veetmise võimalused. Puudelaste vanemad on enamasti hästi informeeritud olemasolevatest sotsiaaltoetustest ja –teenustest, küll aga ei olda rahul nende kättesaadavusega. Riigilt ja kohalikult omavalitsuselt oodatakse peamiselt rahaliste toetuste suurendamist ja olemasoleva teenustevõrgu kättesaadavamaks muutmist. Uuringu tulemuste põhjal võib öelda, et puudelapsega perede toimetuleku parandamiseks ja täisväärtuslikumaks ühiskondlikus elus osalemiseks on oluline riikliku sotsiaalhoolekandesüsteemi toetuste ja teenuste parem kättesaadavus peredele. Lapsehoiu ja tugiisiku teenus vähendaks pereliikmete hoolduskoormust, võimaldaks neil paremini osaleda tööhõives ja säilitada peredel oma sotsiaalne võrgustik. Läbiviidud uuringu tulemuste põhjal järeldab autor, et kuigi puudelapse pere on samasugune nagu iga teine pere, asetavad puudelapse sünniga seotud muutused pereliikmed olukorda, mis muudab nende elu erinevaks teiste perede omadest. Seetõttu vajavad pered aktiivsemaks osalemiseks ühiskondlikus elus ja paremaks toimetulekuks kättesaadavaid teenuseid ja ressursse. Eelkõige saaks presid abistada riik,

muutes juba olemasolevad sotsiaalhoolekandeteenused peredele kättesaadavamaks.

KASUTATUD KIRJANDUS

- Bakk, A., Grunewald, K.** 1999. *Vaimupuudega inimeste hoolekandest*. Tallinn. Koolibri.
- Collins, D., Jordan, C., Coleman, H.** 1999. *An Intrduction to Family Social Work*. F.E. Peacoc Publishers, Inc.
- Cresswell, J** 2003. *Reasearch Design. Qualitive, Quantitive, and Mixed Methods Approaches*. London, New Delhi. Sage Publications.
- Edovald, T.** 2003. Võrgustikutöö võimalusi töös lastega. Artiklite kogumik. Tallinn.
- Eesti Vabariigi lastekaitse seadus.** 1992. Riigi Teataja I, 370.
- Eesti Vabariigi põhiseadus.** 1992. Riigi Teataja I, 26, 349.
- Eesti Vabariigi töölepingu seadus.** 1992. Riigi Teataja I, 15, 241.
- Elstein, K.** 2002. *Areneva ühiskonna väljakutsed, laste rehabilitatsiooni arengusuunad koostajad, Rahuoja, R., Sarjas, A., Pöldema, K.* Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Erakooliseadus.** 1998. Riigi Teataja I, 57, 859.
- Erivajadustega lastega perede uuring.** 2004 - 2005. EPI Koja trükised. [WWW] URL <http://www.epikoda.ee/index.php?op=2&path=Publikatsioonid%2FEPI+Koja+tr%Fckised> (01.11.2008).
- Ferguson, P. M. & Ferguson, D. L.** 1987. *Parents and Profesionals. Understanding Exceptional Childre and Youth*. Toim. Knoblock, P. Boston: Little Brown.
- Giddens, A.** 2000. *Sociolgy*, Cambridge. Polity Press.
- Haridusseadus.** 1992. Riigi Teataja I, 12, 192.
- Hirsijärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P.** 2005. *Uuri ja kirjuta*. Tallinn. Medicina.
- Hällström, H.** 2000. *Kaasav Eesti*. Tallinn.
- Kiis, K.** 1999. *Puudelaste perede sotsiaalne toimetulek Tartu linnas*. Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Kivisaar, S.** 2007. *Sügava ja raske puudega laste ja noorte mitteformaalsete hooldajate marginaliseerumine. Sotsiaaltöö-teemaliste üliõpilasuuringuste kogumik*. Koost Selg, M., Linno, M. Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Klefbeck, J., Ogdén, T.** 2001. *Laps ja võrgustikutöö. SA Omanäoliste Kooli Arenduskeskus*.
- Koolieelse lasteasutuse seadus.** 1999. Riigi Teataja I, 1999, 27, 387.
- Kreem, R.** 1995. *Sotsiaaltöö teooria ja praktika*. Tartu.
- Kutseõppeasutuse seadus.** 1998. Riigi Teataja I, 64/65, 1007.
- Kõrgesaar, J.** 1990. *Eripedagoogika terminoloogia*. Tartu. Tartu Ülikool.
- Luik, H., Leppik, E.** 2003. *Nõuandeid tööandjale*. Tallinn. Meediatänav OÜ.

- Medar, M., Medar, E.** 2007. Riigi ja kohalike omavalitsuste poolt rahastatavad sotsiaaltoetused ja –teenused. Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Payne, M.** 1995. Tänapäeva sotsiaaltöö teooria: Kriitiline sissejuhatus. Tallinn.
- Puhkuseseadus.** 2001. Riigi Teataja I, 42, 233.
- Puuetega inimeste sotsiaaltoetuste seadus.** 1999. Riigi Teataja I, 16, 273.
- Puuetega inimestele võrdsete võimaluste loomise standardreeglid. Eesti Vabariigi Invaliidide Üldkonseptsioon.** 1995. Eesti Puuetega Inimeste Koda.
- Põhikooli ja gümnaasiumi seadus.** 1993. Riigi Teataja I, 63, 892.
- Riikliku pensionikindlustuse seadus.** 2001. Riigi Teataja I, 100, 648.
- Roosimaa, M.** 2004. Millist abi vajab puudega lapse pere – Sotsiaaltöö, nr 4, lk 32 – 34.
- Sotsiaalelu.** 2008. Statistikaamet. [WWW] URL http://pub.stat.ee/px-web.2001/Database/Sotsiaalelu/02Leibkonnad/04Leibkonna_eelarve/04Kuu_sissetulek/04Kuu_sissetulek.asp (01.01.2009).
- Sotsiaalhoolekande seadus.** 1995. Riigi Teataja I, 21, 323.
- Sotsiaalmaksuseadus.** 2000. Riigi Teataja I, 102, 675.
- Sotsiaaltöö-teemaliste Üliõpilasuuringute kogumik IV.** 2007. Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus.
- Sotsiaalvaldkonna arengud 2000–2006.** Trendide kogumik. 2008. Tallinn. Folger Art.
- Trumm, A., Kasearu, K.** 2008. V osa Sotsiaalse ja majandusliku integratsiooni heikeolukord ja tuleviku väljakutsed. Tartu. [WWW] URL http://www.rahvastikuminiister.ee/public/V_osa_sotsiaalne_ja_majanduslik_integratsioon.pdf (01.02.2009).
- Tulva, T.** 2001. Laps ja pere tänases Eestis. Teadusartiklite kogumik. Tallinn. AS Spinn Press.
- Tulva, T.** 2004. Lapse kasvukeskkond ja sotsiaalsed oskused. Teadusartiklite kogumik. Tallinn. Trükk: AS Rebellis.
- Töö- ja puhkeaja seadus.** 2001. Riigi Teataja I, 17, 78.
- Vaimupuudega inimeste õigused.** Ligipääs haridusele ja tööhõivele. Seireraport. 2005. Tallinna Raamatutrükikoda.
- Vüüralt, I.** 1996. Puudelaps pereuuringute keskmes. Lastekaitse muutuvast ühiskonnas. Koost. K, Suislepp. Tallinna Pedagoogikaülikool.
- Vüüralt, I.** 1999. Vanemlus puudega lapse peres. Laps maailmas ja maailm lapses. Artiklite kogumik. Toim. A, Tiko., T, Tulva. Tallinn. AS Spinn Press.
- Wiman, R.** 1996. The disability dimension: manual on inclusive planning in development action. United Nations. Helsinki.
- World Health Organization. International Classification of Functioning, Disability and Health (ICF).** [WWW] URL <http://www.who.int/classifications/icf/en/index.html> (01.03.2008).
- Ühistranspordi seadus.** 2000. Riigi Teataja I, 10, 58.
- Ülikooliseadus.** 1995. Riigi Teataja I, 12, 119.

VI EAKATE TOIMETULEK**ÜKSI ELAVATE EAKATE ENESEABITEGEVUS JA
ARENGUVÕIMALUSED****ANNELI SAABER**

Juhendaja N. Randver

Anneli Saaber lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2009.a, töötab Lääne-Viru maakonnas Sõmeru valla sotsiaaltööspsialistina.

SUMMARY

Self-help activities and personal growth potential for the elderly living alone. The thesis has 62 pages, including 1 chart and 1 diagram. The number of sources used is 44.

This subject was chosen due to the problem of an increasing number of elderly people living alone and the lack of personal fulfillment opportunities for them. The author is a social work specialist in Sõmeru district and therefore writing this thesis was helpful in working with the elderly.

The purpose of the thesis was to study how elderly people living alone continue to stay active and the potential for increasing their subjective welfare and contentment. In order to achieve this purpose the author proceeded according to the following goals:

to study the theoretical approach in literature to factors influencing the lives of the elderly;

to study how elderly people living alone experience aging by listening to their life-stories;

to study the degree of contentment with aging among the elderly;

to study the personal fulfillment opportunities for the elderly.

The method of research chosen was the qualitative method since the goal of this paper was to describe real life with the purpose of finding out how the subjects themselves view particular social phenomena. The empiric research took place in the form of a narrative interview which was recorded on a cassette-recorder. For analysis the author used open coding of data and

thematic analysis. The respondents for the paper were fifteen elderly people living alone in x district, aged 66-89. The theoretical starting-point for this thesis were welfare theories by E. Allardt (1996) and R. Erikson (1993) according to whom welfare is made up of both objective indicators (income, interpersonal relations, living conditions) and subjective indicators (degree of contentment, i.e. how happy or unhappy the elderly person is about his/her life).

The thesis reflects the opportunities and wishes of the elderly living alone to stay active (continue 'doing' in Allardt's terms) and the factors characterizing their subjective welfare. The study reflects that senior citizens lack the opportunity to practice the know-how acquired through life and to keep busy professionally. Elderly people living alone are forced to turn to self-help activities in order to preserve welfare in their old age. The author concludes that in order to increase the welfare and contentment of the elderly living alone they must have a supportive life-environment where self-help activities and personal growth are made possible.

Keywords: the elderly, the quality of life, welfare, social network, coping, aging.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Vaatamata sellele, et vanaduspensionid on väikesed ja töökohti, kus eakana ennast realiseerida, vähe, tuleb osa eakatest ka üksinda elades suurepäraselt toime. Samas eksisteerib teine grupp, kes näeb vanaduspõlves ainult probleeme, kannatab üksinduse all ega tule toime igapäevaeluga. Et vanaduses hakkama saada, peab inimesel olema võimalus tegevuses püsimiseks. Lõputöö teema valiku tingis probleemi, milleks on üksinda elavate eakate suurenev arv ja nende vajadustele vastavate eneseteostusvõimaluste puudumine. “Eesti vanuripoliitika alustes” on kirjas: *“Vabatahtlike töö ja vanurite eneseabi aitavad ühiskonnal õigemini aru saada vananemisest, samuti soodustada vanurite toimetulekut, ühtlasi vähendades eakatele mõeldud hoolekandekulutusi.”* Autor töötab Sõmeru valla sotsiaaltööspetsialistina ja seetõttu peab lõputööd vajalikuks vahendiks eakatega tehtavas töös.

Uurimistöö eesmärgiks on uurida üksi elavate eakate jätkuvalt tegevuses püsimist ning uurida nende subjektiivse heaolu e rahulolu suurendamise võimalusi. Eesmärgist tulenevad järgmised ülesanded:

- uurida teoreetilist lähenemist eaka heaolu mõjutavatele teguritele teaduskirjanduse alusel;
- uurida üksinda elavate eakate vananemiskogemusi läbi nende elulugude;
- uurida, milline on eakate rahulolu enda vananemisega;
- uurida eakate eneseteostusvõimalusi pensionipõlves.

TEOREETILINE ALUS

Lõputöö teoreetiliseks lähtekohaks on E. Allardti (1996) ning R. Eriksoni (1993) heaoluteooria käsitlused, mis sobivad üksinda elavate eakate tegevuses püsimise ja vananemiskogemuste uurimiseks. Heaolu ja elukvaliteedi teooria põhjal nähakse heaolu omamisena (*having*), turvalisuse kogemisena (*being*), ning kogemuspõhise rahuloluna (*loving*). Viimastes uuringutes on Allardt lisanud veel neljanda mõõtme (*doing*), mis tähendab jätkuvalt tegevuses püsimist. Teises peatükis käsitletakse kogemuslikku vananemist. Kirjeldatakse eakate ealisi iseärasusi, rolli, eluviisi, identiteeti ning võimalusi ühiskonnas. Peatüki lõpus tehakse ülevaade elukestvast õppest ja kirjeldatakse eakate vabatahtlikku tööd.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE***Andmekogumismetoodika***

Uurimismeetodiks valiti kvalitatiivne meetod, kuna sellise uurimuse lähtekohaks on tegeliku elu kirjeldamine ja eesmärk on tundma õppida sotsiaalseid nähtusi uuritavate subjektide tõlgenduses. Uurimistöö kvalitatiivse meetodi tüübiks valiti narratiivne uurimus. Lähtutud on sellest, et küsitlav jutustab ise oma elust ja annab oma kogemustele tähenduse. Oluliste kogmuste all mõeldakse selliseid kogemusi, mis on inimest mõjutanud ja olnud talle tähendusrikkad. Empiiriline uurimus toimub narratiivse intervjuu vormis, mille läbiviimiseks kasutati diktofoni. Hiljem linnid transkribeeritakse. Narratiivne intervjuu viiakse läbi teemade alusel, mis on koostatud lähtudes uurimuse teoreetilisest kontseptsioonist. Intervjuu hõlmab interjueeritava eluetappe: lapsepõlv, noorusiga, täiskasvanu- ja keskiga ning vanaduspõlve. Eluetapid sisaldavad subjektiivse heaolu teemasid - omamine, armastamine ja olemine. Omamise all kirjeldatakse keskkonda, elutingimusi, tervist, haridust. Armastamise all tuuakse välja seotus sõprade, lähedaste, kogukonna ja ühendustega. Olemise all vaadeldakse vabaaja- ja enesearenguvõimalusi, eneseteostust, turvalisust ja enda kohta ajas.

Andmete analüüsi metoodika

Analüüsimeetodina kasutas töö autor andmete avatud kodeerimist ja temaatilist analüüsi. Peatähelepanu keskendus intervjuudel põhineva teabe sisulisele analüüsile. Temaatiline analüüs on induktiivne analüüsi meetod, see tähendab, et kategooriad, millesse teemad liigitatakse, ei määrata enne andmete kodeerimist. Kategooriaid mõjutavad andmed. See uurimisvorm viib uurija teemade juurde, mis on varjatud andmestikus (Ezzy 2002: 88). Uurimuse käigus kogutud empiirilise materjali töötlemisel kasutas töö autor narratiivse intervjuu tekstide esmast analüüsi. Kõigepealt toimus intervjuude transkribeerimine, mille käigus algas teksti kodeerimine. Uurimismaterjali mitmekordse lugemisel, kodeerimisel ja sarnasuste leidmisel kujunesid teemad - tuumkategooriad ja koodid.

Valim ja uuringu eetiline aspekt

Intervjueeritavate valimisel lähtuti järgmistest kriteeriumitest: erinev vanus, erinev haridus, vanus vähemalt 65 aastat, soov uuringus osaleda ja nõusolek jagada oma vananemiskogemusi. Intervjueeritavad leiti X valla sotsiaalregistrist üksinda elavate eakate hulgast, kes olid nõus uuringus osalema. Valimi moodustasid X valla 15 üksinda elavat eakat vanuses 65-89 aastat. Enne iga intervjuu läbiviimist lepitati intervjueeritavaga kokku intervjuu toimumise aeg ja tingimused. Intervjuud viis töö autor läbi ajavahemikus 25.11.2008.a – 10.01.2009.aastal. Kokku viidi läbi 15 narratiivset intervjuud, mille kestused olid ajavahemikus 2 kuni 2,5 tundi. Eetilise aspektist lähtudes selgitas autor uuringus osalevatele respondentidele, et intervjueerimise käigus saadud andmed on anonüümsed ja ei kuulu avaldamisele. Autor annab suulise lubaduse tagada nende konfidentsiaalsus.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Uurimistöös selgus, et vananemiskogemused annavad üksi elavatele eakatele nende praeguse identiteedi. Seniorid peavad oluliseks nii füüsilise kui vaimse töö kogemust ja soovivad tegevuses püsida ka vanaduses. Elu jooksul saadud kogemusi ja teadmisi kasutavad eakad eneseabitegevuses, et vanadus väarikalt mööda saata ja oma heaolu säilitada. Eakatel on elu jooksul omandatud mitmekülgsed huvid, millega soovitakse tegeleda ka vanaduses. Lihtsamate hobide (käsitöö, aiandus) kõrval tuntakse huvi võõrkeelte, kirjanduse, spordi, poliitika, psühholoogia vastu. Et kaasaegne elu nõuab eakatel infotehnoloogiliste vahendite (arvuti, mobiiltelefon, pangateenused) kasutamist, siis soovitakse ennast arendada ka selles valdkonnas. Aktiivne tegutsemine ja sotsiaalne suhtlemine annab eakatele võimaluse informatsiooni saamiseks, teiste ja enda abistamiseks ning tegevuses püsimiseks. Kuigi üksi elavad eakad on oma healuga üldiselt rahul, selgub uuringust, et paljudel senioridel puuduvad võimalused elu jooksul õpitud teadmisi vanaduses edasi arendada ja end erialaselt tegevuses hoida. Selguvad takistavad põhjused enda teostamiseks: sobiva koha puudumine, tervise- ja transpordiprobleemid, puudulik informatsioon eakate

huvidest ja oskustest. Seetõttu on seniorid sunnitud otsima enda arendamiseks ja tegevuses hoidmiseks alternatiive.

Uuringust järeldub, et üksi elavate eakate sõpruskondi võib käsitleda kui eneseabigruppe, kus tegutsetakse ühise eesmärgi nimel, milleks on tegevuses püsimine ja subjektiivse heaolu säilitamine. Eakate eneseabigruppide tegevust on ühiskonna poolt vähe kasutatud. Selgub, et eakad soovivad rakendada ennast vabatahtliku töö kaudu, kui oleks vaid võimalus, kus ennast realiseerida. Üksinda elavate eakate vananemiskogemuste analüüsiga toob autor välja nende võimalused ja soovid tegevuses püsimiseks ning subjektiivset heaolu iseloomustavad tegurid, millest järeldub, et jätkuvalt tegevuses püsimine võimaldab eakal säilitada aktiivset eluhoiakut ja suurendab rahulolu oma vananemisega. Üksi elavate eakate subjektiivse heaolu e rahulolu suurendamiseks peab eakatele kujundama toetava elukeskkonna, kus on võimalus nii eneseabitegevuseks kui enda arendamiseks.

KASUTATUD KIRJANDUS

Allardt, E. 1993. *Having, Loving, Being: An alternative to the Swedish model of welfare research.* M. Nussbaum & A. Sen (Eds.). *The Quality of Life.* Oxford. Clarendon Press.

Eakate tervisetatmik 2004. Koost G. Kroom. 2004. Tallinn. Odamees.

Eesti inimarengu aruanne 2001. Peatoim R. Vetik. 2001. Tallinn. Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.

Erikson, E. 1993. *Descriptions of Inequality: The Swedish Approach to Welfare*

Research. M. Nussbaum, & A. Sen (Eds.). *The Quality of Life.* Oxford. Clarendon Press.

Ezzy, D. 2002. *Qualitative Analysis. Practice and innovation. Coding in thematic analysis and grounded theory.*

Ferry, M., Baker, R. 2006. *Piirkondlikud strateegiad ja rahvastiku vananemine. Vanuri sõbralikkuse kontrollimise vahendite kogum.* Glasgow. Strath Clyd'e Ülikool. Age Concern England. Euroopa Poliitikauurimise keskus.

Finer, L. Üksi elavate eakate heaolu ja elukul Saare maakonnas ning Rootsisis, Soomes ja Taanis. Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö õppetool. 2007. (Magistritöö).

- Gothi, R.** 2008. Vana ja väarikana. Eakate vananemise kogemused Eestis ja Soomes Toim T. Tulva. Tallinn. TLÜ kirjastus.
- Hankewitz, H.** 2001. Vabatahtliku töö tähtsus eakate rehabiliteerimisel. Sotsiaaltöö nr 3, lk 34.
- Hankewitz, H.** 2003. Eaka vabatahtliku käsiraamat. Tallinn. Il.
- Hankewitz, H.** 2005. Seniiorpoliitika Berliini suunised aastal 2005. Eakate heaolu ja toimetulek Toim. T. Tulva. Tallinn. TLÜ kirjastus.
- Heaolu.** 2006. Õigekeelsussõnaraamat. Toim T. Erelt. Tallinn. Eesti Keele Sihtasutus, lk 194.
- Яценурская, Р. С., Беленская, И. Г.** 2003. Социальная геронтология. Москва. Владос.
- Jõgi, U.** 2004. Eakate patsientide sotsiaalne olukord ja nende aitamise võimalused Mustamäe haiglas. Õendus ja sotsiaaltöö Toim T. Tulva. Tallinn. AS Spin Press.
- Kasepalu, Ü.** 2004. Edukas vananemine ja jõustamine Nõmme sotsiaalaja eakate näitel. Vananemine ja põlvkondadevaheline sidusus Toim T. Tulva. Tallinn. AS Spin Press.
- Kidron, A.** 2007. Elustiil ja heaolu. Tallinn. Trüükikoda Paar.
- Kiis, A.** 2005. Üksielavate eakate heaolu: elukeskkond ning mitteformaalne ja formaalne toetus. Eaka heaolu ja toimetulek Toim T. Tulva. Tallinn. OÜ Vali Press.
- Kiis, A., Pihlak, M.** 2004. Vananemise ja heaolu teoreetilisi käsitlusi. Vananemine ja põlvkondadevaheline sidusus Toim T. Tulva. Tallinn. AS Spin Press.
- Kivisaar, S., Saks, K., Oja, K.** 2004. Marginaliseerumise riski vähendamine eakatel: pensionisüsteem, tervishoiuteenused, sotsiaalteenused. Olukorra kirjeldus Eestis 2003. Tartu. TÜ sisekliinik.
- Koskinen, S.** 2008. Eakate asend Soome ühiskonnas ja vananemisega seotud käsitlusi. Eakate vananemise kogemused Eestis ja Soomes Toim T. Tulva. Tallinn. TLÜ kirjastus.
- Kroom, G.** 2004. Eakate terviseteatmik. Tartu. Odaamees.
- Laidmäe, V. I.** 2001. Vanemaelised ja eluga toimetulek. Mitte ainult võitjatest Toim L. Hansson. Tallinn. Eesti Teaduste Akadeemia kirjastus.
- Nussbaum, M. S.** 1995. Amartya. The Quality of life. Oxford.
- Paju, I.** 2008. Eesti eakate arusaamad elukestvast õppest. Eakate vananemise kogemused Eestis ja Soomes Toim T. Tulva. Tallinn. TLÜ kirjastus.

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

Pihel, K. Üksi elavate eakate heaolu ja toimetulek Mustamäe linnaosas. Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö õppetool. 2005. (Magistritöö).

Perry, D. 1995. Researching the aging well process. *American Behavioral Scientist*. 39(2).152-162.

Pärnmäe, T. 2004. Hoolekandeteenuste arendamine Iru Hooldekodus. Vananemine ja põlvkondadevaheline sidusus Toim T. Tulva. Tallinn. AS Spin Press.

Sotsiaalhoolekandeseadus. 2003. Riigi Teataja I osa, nr 58, art 388.

Tamm, M. 2004. Loovusest töös eakatega. Vananemine ja põlvkondadevaheline sidusus Toim T. Tulva. Tallinn. AS Spin Press.

Tearu, K. 2006. Koduhooldusel olevate eakate hinnang oma toimetulekule ja rahulolu teenustega Pärnu linna näitel. Eesti sotsiaalsed probleemid sotsiaaltöö eriala üliõpilaste ja õppejõudude uuringutes Koost M. Kauber. Tallinn. TLÜ kirjastus.

Tulva, T., Kiis, A. 2001. Vananemine Eestis: Eakate toimetulek ja teenuste vajadus. Tallinn. AS Ilprint.

Tulva T., Murs, L. 2004. Põlvkondadevaheline sidusus genealoogia taustal. Vananemine ja põlvkondadevaheline sidusus Toim T. Tulva. Tallinn. AS Spin Press.

Tulva, T., Pihel, K. 2005. Üksi elavate eakate heaolu ja toimetulek Mustamäe linnaosas. Eaka heaolu ja toimetulek Toim T. Tulva. Tallinn. Oü Vali Press.

Tulva, T., Viiralt, I. 2003. Väärikas vananemine: müüdid ja tegelikkus. Tallinn. AS Spin Press.

Tulva, T., Viiralt-Nummela. 2008. Vananemine kui sooline fenomen: Eesti ükski elavate eakate toimetulek ja selle toetamine. Eakate vananemise kogemused Eestis ja Soomes Toim T. Tulva. Tallinn. TLÜ kirjastus.

Uusitalo, I. 2008. Täendusrikas kogemus kui pöördepunkt elus: ühe Soome eaka lugu. Eakate vananemise kogemused Eestis ja Soomes Toim T. Tulva. Tallinn. TLÜ kirjastus.

Viiralt, I. 2004. Eakate üksindus - kas paratamatus? Vananemise ja heaolu teoreetilisi käsitlusi. Vananemine ja põlvkondadevaheline sidusus Toim T. Tulva. Tallinn. AS Spin Press.

Viires, L. 2005. Aktiivsena eluteel. Eaka heaolu ja toimetulek Toim T. Tulva. Tallinn. Oü Vali Press.

Velberg, R. 2008. Eesti seeniorõpetajade toimetulek ja rahulolu eluga. Eakate vananemise kogemused Eestis ja Soomes Toim T. Tulva. Tallinn. TLÜ Kirjastus.

**EAKA JA ERIVAJADUSEGA INIMESE SOBIVUS ELAMISEKS
SOTSIAALMAJA TINGIMUSTES****SIRJE ROHTLA**

Juhendaja M.Männamäe

Sirje Rohtla lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2009. aastal, töötab Rakvere Sotsiaalabikeskuse psüühiliste erivajadustega inimeste päevakeskuses tegevusjuhendajana.

SUMMARY

Compatibility of elderly people and people with special needs in social housing conditions. Thesis. 65 pages, 30 published reference materials and one unpublished reference source, four appendices. The development in the welfare service system has resulted in the emergence of new institutions in order to meet the changed needs and to support and offer services to elderly people and people with special needs who live alone or are left without any close relatives. Relying on theoretical foundations, the study focussed on investigating the organisation of the life model and the relationships of elderly people and people with special needs and observing the satisfaction of basic needs in the conditions of social housing.

The objective of the thesis: to obtain an overview of the needs and satisfaction with living conditions of elderly people and people with special needs, and to determine the compatibility of these groups upon living in social housing conditions. In order to achieve the objective, the author established the following tasks:

to study the organisation of the life model of people with special needs and elderly people at the social house of Rakvere Social Welfare Centre on the basis of observation and interviews, relying on A. Maslow's hierarchy of basic needs and the principle of normalisation;

to study the relationships deriving from the cohabitation of different customers in a social housing unit;

Lääne- Viru Rakendusõrgkool

to investigate whether it is possible to ensure the basic needs of elderly people and people with special needs in social housing conditions.

The sample of the study was made up of ten elderly people and seven people with special needs living at the social house of Rakvere Social Welfare Centre. Interviews were conducted with five elderly people and five people with special needs.

The research data has been collected using the qualitative research method. The author has also used inductive logic, i.e. gathered information through focussed interviews and participant observations. As a result of the study, it was determined, that elderly people and people with special needs have different needs concerning the organisation of their life model. The satisfaction and basic needs of elderly people regarding life organisation are ensured at the social house. However, more attention should be paid to the mental and social needs of the elderly. Less control should be applied in the case of customers with special needs and they should be given the chance to perform everyday procedures with greater independence. According to Maslow's hierarchy of needs, this would help reduce the suppression of needs and ensure the application of the principle of normalisation. The author concludes, that the overall life model organisation at the social house of Rakvere Social Welfare Centre is generally satisfactory. Based on Maslow's hierarchy of needs, the majority of the basic needs of the elderly have been covered at the social house. There are some deficiencies in the needs for self-realisation. For the participants in the study, the coping ability of people with special needs means independence, living autonomously in their own apartment with minimal assistance. Communication possibilities and supportive close relationships are considered an important resource in coping.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Areng hoolekandesüsteemis on kaasa toonud uute asutuste sünni, et pakkuda teenuseid üksi elavatele või lähedasteta jäänud eakatele ja erivajadustega inimestele. Lõputöö teema valiti lähtudes autori igapäevasest

tööst toetatud elamise teenusel olevate erivajadustega inimestega, kellel on korter sotsiaalmajas koos eakatega, kellel on õigus saada sotsiaalelamispind. Keegi ei taha pakkuda ebakvaliteetseid teenuseid, kuid tihti võib ebaefektiivne sekkumine viia kahetsusväärsete ja isegi traagiliste tulemusteni. Üheks selliseks ohuteguriks võibki osutuda erinevate gruppide kokkusurumine sotsiaalmaja mikrosüsteemi. Võimenduda võivad probleemid selliste klientide puhul, nagu psüühilise erivajadusega inimesed ja eakad, eriti dementne eakas. Kliendid väärivad parimaid teenuseid, mida sotsiaalvaldonnas suudetakse anda, ja ei ole ühtegi teist moodust sotsiaaltöö efektiivsuse kindlakstegemiseks, kui hindav praktikauurimus (Thyer 1993: 320).

Töö eesmärk oli uurida eakate ja erivajadusega inimeste vajadusi ja rahulolu seoses elamistingimustega ning nende gruppide kokkusobivust elamiseks sotsiaalmajas. Uurimisülesanneteks püstitati:

- uurida erivajadusega inimese ja eaka elumudeli korraldust Rakvere Sotsiaalabikeskuse sotsiaalmajas, võttes aluseks A. Maslow põhivajaduste hierarhia ja lähtudes B. Nirje normaliseerimisprintsibist;
- uurida erinevate klientide kooselamisest tulenevaid suhteid sotsiaalmajutusüksuses;
- uurida, kas sotsiaalmaja tingimustes on võimalik tagada eakate ja erivajadustega inimeste põhivajaduste rahuldamine.

TEOREETILINE ALUS

Lõputöö teoreetilises ülevaates toetatakse Abraham Maslow vajaduste hierarhiale, kus põhivajaduste rahuldamise kaudu on püütud jõuda inimkäitumise mõistmiseni ja Bengt Nirje normaliseerimisprintsibile. Maslow on hierarhiseerinud inimvajadused ning esmavajaduste rahuldamata jätmist ei saa kompenseerida kõrgemate vajaduste rahuldamisega. Seega ei saa füüsiliste põhitarvete hulka kuuluvate toidu, eluaseme ja tervise puudust kompenseerida vaimsete põhitarvete või kõrgemate tarvete rahuldamist võimaldavate ressursside pakkumisega (Maslow 2007: 144). Töö koostamisel toetuti ka Grunewaldi (2003) Bengt Nirje (1969)

normaliseerimisprintsipi põhimõttele, mille kohaselt erivajadusega inimestele pakutakse selliseid argimudeleid ja elutingimusi, mis on võimalikult sarnased ühiskonnas käibivatele või ongi täpselt samasugused.

Need probleemid ei puuduta ainult puuetega inimesi, erivajadustega klientide hulka kuuluvad ka eakad, kes elavad sotsiaalkorterites ja kellel on vaja integreeruda ühiskonda, sulanduda sotsiaalmaja ellu. Tähtis on, kas sealseid elamistingimusi ning teenuseid on võimalik kohandada nende gruppide tarvis, mitte see, kas me suudame inimest suruda sealsete tingimuste raamistikku.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismeetod

Uurimistöö teostamisel kasutati kvalitatiivset uurimismeetodit. Lähtudes gruppide eripärasest ei olnud uuritavad suutelised east või erivajadusest tulenevalt iseseisvalt ankeetküsitlustele vastama, neile tuli esitada avatud ja selgitavaid küsimusi, jälgida fokuseeritud vaatluse teel. Kasutati kahte meetodit: osalusvaatlust ja fokuseeritud intervjuud. Andmed koguti märkmeid tehes, väga tähtis oli tähelepanelik ülesmärkimine. Vaatluse läbiviimisel kasutati kirjeldavat vaatlust ja fokuseeritud vaatlust. Vaatlus viidi läbi loomulikus keskkonnas, st klientide kodus. Vaatluse käigus jälgiti osalejate heaolu, elustandardit, selgitati välja sotsiaalmaja klientide omavahelised suhted. Intervjuu kasutamise eeliseks peeti ainese kogumise paindlikkust ja võimalust andmekogumist vastavalt olukorrale ja vastajale reguleerida. Süvaintervjuu eeliseks peeti, et võime saada palju täpsema ja selgema pildi vastaja seisukohast või käitumisest. See on võimalik esitades lahtiseid küsimusi ja seetõttu, et vastajad on vabad vastama nii nagu nad mõtlevad.

Valim ja uuringu eetilise aspekt

Valimi moodustamiseks kasutasin subjektiivset valimit. Subjektiivse valimi võtmiseks kasutatakse otsustusvõimet, et saada populatsiooni esindav valim. Osalusvaatluse valimi moodustas kümme eakat vanuses 72 - 104 eluaastat ja seitse erivajadusega klienti vanuses 27 - 56 eluaastat. Valimisse

kaasamise kriteeriumiks oli respondentide elamine sotsiaalmajas vähemalt kolm aastat. Süvaintervjuude läbiviimiseks moodustus valim, mis koosnes viiest eakast ja viiest psüühilise erivajadusega tööealisest. Suurt abi valimi moodustamiseks saadi vaatlusest. Välja jäeti eakad, kelle vastuseid ei saanud intervjuu käigus võtta täie tõena, samuti eakad, kellega oli raske kontakteeruda. Intervjueeriti kümnet respondenti: viit eakat ja viit erivajadustega inimest. Enne intervjueerimist selgitati uuritavatele konfidentsiaalsust andmete käsitlemisel. Kuna andmete kogumiseks kasutati märkmete tegemist, siis kestsid süvaintervjuud 1,5 – 2 tundi. Respondentidelt võeti eelnevalt nõusolek intervjueerimiseks, kokku lepit intervjuu läbiviimise ajas ja kestuses. Intervjuude läbiviimiseks oli ette valmistatud viis põhiteemat. Respondentide kaldumisel teemast kõrvale ei katkestanud intervjueerija nende juttu, vaid lasi lõpetada ja suunas küsimustega teema juurde tagasi. Uuritavate anonüümsuse tagamiseks ei kasutatud intervjuudes nimesid, iga vastaja sai koodi.

Andmete analüüsi meetodika

Intervjuude analüüsimetodina kasutati andmete avatud kodeerimist ja temaatilist analüüsi. Respondentide interpreteeringute mõistmiseks analüüsiti esitatud andmeid ning mõningal juhul selgus, et erinevate inimeste arusaamad mõistetest olid erinevad. Interpreteeringute mõistmiseks, teksti kodeerimiseks ja sarnasuste leidmiseks oli vajalik intervjuude märkmeid ja tekste korduvalt läbi vaadata.

Intervjuude analüüsimisel selgus nii ootuspärast informatsiooni kui ka täiesti uusi teadmisi. Andmete analüüsimisel oli vajalik teadvustada ja eristada enda eelnevaid teadmisi ja respondentide poolt esitatud interpreteeringuid.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Uuringu tulemusel selgus, et vajadused elumudeli korraldamisel on eakatel ja erivajadustega inimestel erinevad. Vaatluse ja intervjuudest tehtud järelduste põhjal on sotsiaalmaja tingimused sobilikud eaka elumudeli korraldamiseks. Kuna majas töötab hooldustöötaja, saab lisaks eraldi

korterile pakkuda ka söögiga varustamist, sooja toidu tellimist, tubade koristamist jne. Selline majutus on eaka jaoks võimalus hooldekodu ja iseseisvalt elamise vahel. Sobilikum sellises majutuses on enesehoolduspuudulikkusega eakas, kes ei tule toime igapäevaste toimingutega, samuti eakas, kellel on vajadus suurema sotsialiseerumise või emotsionaalse toe järele, kui ta pole sellises seisus, et vajaks hooldekodu. Selline majutus pikendab iseseisvust, pakub seltskonda, tõstab enesehinnangut ja vähendab isolatsiooni. Uurimistöös intervjueeritud eakad olid enamasti elanud üksinda halbades tingimustes. Sotsiaalmajja elama asudes kasvas nende sotsiaalsete suhete hulk ja iseloom, mis loob eelduse elukvaliteeti mõjutava sotsiaalse võrgustiku ja toe tekkeks. Töös eakatega pööratakse tähelepanu konkreetsetele sotsiaalteenustele, jättes sageli kõrvale vanemaealiste psüühilised ning sotsiaalsed vajadused. Ometi peaks üha enam tähelepanu pöörama vanemaealiste vaimsele tervisele, turvalisele elukeskkonnale ja elukvaliteedile. Sotsiaalmajja elama asunud eakatele on püütud luua tingimused heaks ja muretuks eluks, see on alus, mis loob tingimused edukaks vananemiseks. Eesmärgiks on aidata eakatel argieluga iseseisvalt hakkama saada, mitte kujundada abitud.

Läbiviidud uuringu tulemusena võib öelda, et elumudeli korralduses, aluseks võttes Maslow vajaduste hierarhiat, on Rakvere Sotsiaalabikeskuse sotsiaalmajas madalamad vajadused teatud määranii rahuldatud. Normaliseerimisprintsipiist lähtuvalt peab erivajadusega inimese enda valikuid, soove ja nõudmisi respektseerima ja võimalikult palju arvestama. Grunewald (2003: 7) on leidnud: „Täiskasvanutele pakutavad võimalused peavad põhinema vajadustel, mida inimene ise peab oluliseks rahuldada.“ Uuringust selgus, et erivajadustega inimesed on pakutavate teenustega rahul. Töös erivajadustega inimestega tuleb oluliseks pidada rutiini, stabiilsust, hoolimist ning kodutunde loomist. Tähtis on, et iga inimene saaks oma vajadustele ja seisundile vastavat teenust. Intervjuudest võis välja lugeda rahulolematust mõnede sotsiaalmajja reeglite suhtes. Eelkõige puudutas see külaliste vastuvõtmist ning pesupesemis- ja kuivatamisvõimaluste puudumist.

Lõputöös esitatud hüpoteesiks oli väide, et vaadeldavad sihtgruppid ilma spetsiifilisi erivajadusi arvesse võtmata ei sobi elama ühtses süsteemis. Vaatluse ja intervjuudest tehtud järelduste põhjal saan öelda, et need kaks gruppi sobivad elama ühisel majutuspinna juhul, kui on arvestatud eespool välja toodud spetsiifilisi erivajadusi.

KASUTATUD KIRJANDUS

Ghuri, P., Gronhaugi, K. 2004. *Äriuuringute meetodid. Praktilisi näpunäiteid.* Tallinn Külim.

Grunewald, K. 2003. *Vaimupuudega inimeste normaliseeritud elutingimused. Teoreetiline taust ja praktiline kogemus.* Tallinn. Eesti Vaimupuudega Inimeste Tugiliit.

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P., 2005. *Uuri ja Kirjuta.* Tallinn. Medicina.

Kidron, A., 2007 *Elustiil ja heaolu. Eluviis, tegevusstiilid ja subjektiivne heaolu.* Tallinn. Akadeemia Nord.

Kidron, A., 2005. *Isiksus.* Tallinn, Mondo.

Kõre, J., Tall, K., Koppel, M. 2006. *Toetus ja eluase — sotsiaaleluase kasutamise kogemus Tartu linnas.* TÜ kirjastus.

Laherand, M.-L., 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis.* Tallinn. Infotrukk.

Maslow, A. H. 2007 *Motivatsioon ja isiksus.* Tallinn. Mantra.

M. Medar, M., Medar, E. 2007. *Sotsiaaltoetused ja teenused. Käsiraamat.* Tartu. TÜ kirjastus.

Määttä, P. 1981. *Vammaiset - suuri vähemmistö. Jyväskylä. K.J. Gummerus Osakeyhtiön kirjapainossa.*

Rakvere linna arengukava 2007-2019 [WWW] URL http://www.rakvere.ee/files/arengukava2007_2019.htm. (16.02.2009).

Riigi tegevus psüühiliste erivajadustega isikute riikliku hoolekande korraldamisel. Riigikontrolli aruanne Riigikogule. Tallinn, 05. veebruar 2008. [WWW] URL <http://www.riigikontroll.ee/>. (19.02.2009).

Thyer, B. A. 1993. *Single-system research designs.* In R.Grinnell, *Social Work Research and Evaluation*, Itasca. III Peacock. .

Tulva, T. 2004. *Vananemine ja põlvkondadevaheline sidusus.* Tallinn. Spin Press.

Vassenin, A., 2003. *Euroopa puuetega inimeste aasta. - Elukaar, nr 1, lk 7.*

VII SÕLTUVUSPROBLEEMID**ALKOHOLISMIST KAASSÕLTUVUSES OLEVATE NAISTE
KOGEMUS****GEA MURAKAS**

Juhendaja N. Randver

Gea Murakas lõpetas Lääne-Viru Rakenduskõrgkooli sotsiaaltöö eriala 2008.a.

SUMMARY

Experiences of co-dependent women from alcohol.

Manuscript: 61 pages, 2 extras, and 41 sources of literature have been used. The objective of the graduation thesis was to examine the minds of co-dependent women, to enquire the reasons of this behavior and to explore the features of codependency.

The co-dependency theme has become vivid during the last year (2007), when it has gathered more attention. The author still believes that this theme needs to be taken more seriously and should be examined in order to expand people's life quality. This graduation thesis is theoretically based on the phenomenological theory (Husserl, Schütz) which concentrates on people's experiences and interpretations of reality. This study was conducted using the qualitative phenomenological deep-interview method. The author interviewed four women on three separate dates from February to April 2008 in Lääne-Virumaa, Estonia. The study consists of four parts. In the first part the author explains the terms of co-dependency and addiction. The second part concludes phenomenological theory. In the third part the methods of this study have been introduced. The fourth part gives an analysis of the results and summarises the research.

The research results show that the features of co-dependency are inherited from childhood. The research showed that the most common aspect was low self esteem - it is the foundation to all the other features of co-dependency. It can be said that people do sense reality differently according to a social experience. Knowing and acknowledging the past of the co-dependent women can help to avoid them in becoming addicted to alcoholic men, to help them make changes in their lives in order to stop victimization, and to

rehabilitate to a better world. The results of this research can help to understand co-dependent women more clearly and can be well used in therapy.

Keywords: co-dependency, phenomenological, alcoholism, socializing, abuse.

PROBLEEMISEADE JA UURIMUSE EESMÄRK

Palju on tehtud uuringuid sõltlaste kohta (narkomaana, alkoholism, mängurlus jne). On otsitud sõltlaseks, saamise põhjusi ning pakutud võimalusi sõltuvusest vabanemiseks. Mõnikord ei puuduta sõltuvusprobleemid ainult sõtlast ennast. Oma uurimuses räägib autor sõltuvuse all kannatavate inimeste lähedastest, kes peavad igapäevaelus kokku puutama kaaslase sõltuvushäiretega ja kellel on sageli veel raskem kui sõtlasel endal. Autor valis teema selle vähetuntuse tõttu. Autor arvab, et kaassõltuvusele tuleb üha rohkem tähelepanu pöörata. Töö teema valiti eesmärgil teavitada ühiskonda kaassõltuvuse probleemist, mida saab teha järgnevalt, kui autor on põhjalikult probleemi käsitletud.

Töö eesmärgiks on uurida kaassõltlaste mõtteviisi, nende käitumise põhjuseid ning kaassõltuvuslikke tunnuseid läbi fenomenoloogiliste intervjuude. Eesmärgist tulenevalt on ülesanded:

- tutvuda uuritavate elulooga selgitamaks välja kaassõltuvusele viitavaid käitumusi;
- tutvuda uuritava elu käesoleva hetkega, selgitamaks välja kaassõltuvuslikku mõtteviisi;
- peegeldada uuritavate elu minevikusündmuste tähendust praegusele olukorrale;
- analüüsida kaassõltuvuse tunnuste avaldumist indiviididel.

TEOREETILINE ALUS

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

Autor on võtnud oma töö aluseks fenomenoloogilise teooria, mis keskendub elus kogetule ja sellele, kuidas inimesed maailma tõlgendavad. Fenomenoloogiast lähtuvalt on kogemustel põhielemendid, kuid indiviididel avalduvad need erinevalt, lähtuvalt sotsiaalsetest kogemustest. Lõputöö teoreetilises osas selgitatakse kaassõltuvuse mõistet ning olemust - sõltuvuslik käitumine, sõltuvuse liigid ja ka sõltuvusse sattumise põhjused, mis on omased enamikule sõltuvuste liikidest. Kirjeldatakse kaassõltuvuslikku käitumist ja teed, mis on selleni viinud. Teises peatükis kirjeldatakse fenomenoloogilist lähenemist kaassõltuvuse kui nähtuse uurimisel.

UURIMISTÖÖ METOODIKA JA ANDMETE KOGUMINE

Andmekogumismetoodika

Autor on võtnud oma töö aluseks fenomenoloogilise teooria, mis keskendub sellele, mida inimesed kogevad ja kuidas nad maailma tõlgendavad. Uurimuslikus osas autor analüüsib ning võrdleb uuritavatel avalduvaid kaassõltuvuse tunnuseid. Uurimuse jooksul suhtles uurija respondentidega süvaintervjuud läbi viies, võttes aluseks kvalitatiivse uurimismeetodit.

Andmete analüüsi metoodika

Intervjuude analüüsimetodina kasutas autor andmete avatud kodeerimist ja temaatilist analüüsi. Andmete analüüsimiseks kasutatakse andmete kodeerimist. Andmete kodeerimise eesmärk oli välja selgitada tunnused, mis viitavad kaassõltuvusele. Tunnuste aluseks valis autor Hellsteini käsitluse kaassõltuvuse tunnustest. Uurides ja analüüsides respondentide lugude sarnasusi ja erinevusi tuli välja, et mõningatel juhtudel võivad olla inimeste arusaamad mõistetest erinevad. Uurija ülesandeks oli üles ehitada süstemaatiline selgitus uuritust ning välja tuua uuritavate lugude seest vajalikud kaassõltuvuslikud tunnused. Intervjuude kodeerimise käigus pidi autor lindistusi korduvalt kuulama ning vestlusest saadud info kategooriatesse jagama. Ülesandeks oli vestluste analüüsi kaudu avastada uuritavatel esinevaid kaassõltuvuslikke tunnuseid ning seostada need Hellsteini poolt välja toodud kaassõltuvuse määratlusega. Avatud

kodeerimise käigus avastas autor lisaks varjatud tunnuseid, mis esinesid kõikidel respondentidel ning mida võib seostada kaassõltuvusega. Töö autor esitab peamised uurimistulemused ilmestades neid valitud tsitaatidega intervjueeritavalt. Kodeerimine on vajalik respondentide konfidentsiaalsuse tagamiseks. Koodi tähendused: esimene uuritav - 1; teine uuritav - 2; kolmas uuritav - 3; neljas uuritav - 4.

Valim ja uuringu eetiline aspekt

Uuringu objektideks valis autor naised, kes elavad praegu või on kunagi elanud koos alkohoolikuga ja uurimuse hetkeks vabanenud kaassõltuvusest. Kuna küsitletavaid on raske leida ühest piirkonnast, moodustus valim vabatahtlikkuse ja kättesaadavuse printsiibil. Kuna kaassõltuvus on varjatud nähtus, ei olnud paljud naised nõus intervjuerimisega. Uuritavaid otsis autor tugigruppidest, naiste varjupaikadest, vastavasisulistelt seminaridelt ja oma tutvusringkonnast. Kokku intervjueris autor nelja naist kolmel erineval korral. Valimi moodustamisel ei mänginud rolli naise vanus, haridus, majanduslik olukord ega kaassõltuvuse staadium. Uuritavad olid vanuses 22-44 eluaastat. Uuritavad olid teadlikud, et nende intervjuu salvestatakse diktofonile. Eetilisest aspektist lähtuvalt tagati kõikidele respondentidele konfidentsiaalsus.

ARUTELU UURIMISTULEMUSTE ÜLE JA KOKKUVÕTE

Fenomenoloogilisest uurimusest lähtuvalt oli uurija jaoks oluline teada, mida inimesed kogevad ja kuidas nad maailma tõlgendavad. Uurimusest selgus, et põhilised kaasõltuvuse tunnused esinevad kõikidel uuritavatel mingil määral ning kõikidel uuritavatel on eeldused kaasõltuvuse tunnuste väljakujunemiseks.

Tunnused väljenduvad iga isiku puhul individuaalselt, sõltudes isiku eluloost tingitud sotsiaalsest kogemusest. Nagu uurimusest selgus, on kõik kaassõltuvuse tunnused omavahel tugevalt seotud. Kõikide tunnuste eelduseks on päritolu ebafunktsionaalsest perekonnast, kus lapsel on kujunenud lõhestunud mina-pilt. Selle tulemusena kujuneb lapsel madal enesehinnang, mis toob endaga kaasa vajaduse armastus välja teenida. Laps

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

on orienteerunud väljapoole ning hakkab tegutsema lähtuvalt teiste vajadusest, sellega kaasnebki sundtegutsemine.

Madalast enesehinnangust tingitud tunnused esinesid uuritavatel saajaprotsendiliselt, kuid avaldunud on need erinevalt. Teiseks põhiliseks uurimusest selgunud tunnuseks, on usalduse puudumine, millega kaasneb kontrolli vajadus enese ja teiste üle. Siiski on uuritavad märkinud, et hoolimata usalduse kaotusest lapsepõlves oli neil kerge hakata oma partnerit usaldama, kuid usalduse kuritarvitamisega tekib kaassõltlastel kontroll enese tunnete ja käitumise üle. Analüüsist selgus, et mehe kontrollivus kaotab naises usalduse ning usalduse kaotus tekitab naises kontrolli. Kujuneb kaassõltuvusliku suhte surnud ring. Kõige vähemesinev tunnus uuritavate seas oli raskused reaalsuse mõõdukuse säilitamisel. Uurimusest selgus, et uuritavad on äärmustesse laskunud oma laste kasvatamisel ning pooltel juhtudel esines äärmuslikku meeleolu madalseisu. Lisaks selgus analüüsist turvalisuse vajaduse tunnus, mis esines kõikidel vastanutel. Uuritavad eelistavad alateadlikult kindlat tüüpi mehi, kes pakuvad neile hoolitsust ning turvatunnet.

Töö eesmärk on teadvustada kaassõltuvuse probleemi. On tähtis, et kaassõltuvust käsitletaks sama tõsiselt kui teisi sõltuvusi. Kuna isikud tunnetavad reaalsust erinevalt, on oluline kaassõltuvusest paranemisel teadvustada ja tunnistada minevikku. On tähtis aidata naisi ohvrimeelsusest üle saada ning suunata neid elama iseendale, saavutamaks parimat elukvaliteeti. Ainult ennast armastades saavad nad teisi armastada. Uurimistöö tulemused on kasutatavad teraapias ning abiks mõistmaks paremini kaassõltlastest naisi.

KASUTATUD KIRJANDUS

Allik, J., Konstabel, K., Realo, A. 2003. Isiksusepsühholoogia. Tartu. Tartu Ülikooli kirjastus.

Ashworth, P. 2006. Qualitative psychology. A practical guide to research methods. London. SAGE Publications.

Bachmann, T., Maruste, R. 2001. Psühholoogia alused. Tallinn. Ilo.

- Berger, P., Luckmann, T.** 1996. *The social Construction of Reality. A Treatise on Sociology of Knowledge.* Garden City, New York: Doubleday Anchor.
- Blaikie, N.W.H.** 2003. *Designing social research: the logic of anticipation.* Cambridge: Polity Press.
- Cleary, M.** 1991. *Co-dependency: Issues and Implications for Health Education.* *Wellness Perspectives, Vol 8, p 22.63*
- Creswell, W. J.** 2003. *Resarech desing: Qualitative, quantitative, and mixed method approaches 2nd ed.* London. SAGE Publications.
- Federman, J. E., Drebing, E. C. jt.** 2005. *Võitlus probleemse mänguhasardiga.* Tallinn. Ersen Kirjastus.
- Giorgi, A. & Giorgi, B.** 2006. *Qualitative psychology. A practical guide to research methods.* London: Sage.
- Gubrium, J., Holstein, J., A.,** 2000. *Analyzing interpretive practice.* In Norman K.
- Haralambos, M. , Holborn, M.,** 2000. *Sociology: themes and perspectives.* 5th edition. London: Collins.
- Hardiman, M.** 2000. *Addiction – the common Sense approach.* AS Pakett. Tallinn. Tänapäev.
- Hellsten, T.** 2006. *Jõehobu elutoas. Lähisõltuvus ja kohtumine sisemise lapsega.* Tallinn. Pilgrim.
- Hirsijärv, S., Remes, P. Sajavaara, P.** 2004. *Uuri ja kirjuta.* Tallinn. Medicina.
- Kase, H.** 2001. *Vaikijate hääled. Raamat soolisest vägivallast.* Tallinn.
- Kase, H.** 2004. *Lähisuhtevägivald. Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.* Tallinn. Vaba Maa.
- Kull, M., Saat, H.** 2004. *Sotsiaalsete toimetulekuoskuste õpetus. Õpetajaraamat.* Tallinn. Kirjastus Ilo.
- Kuurme, T.** 2003. *Kasvatuse võim ja võimatus.* Tallinn. TPÜ Kirjastus.
- Laherand, M-L.** 2008. *Kvalitatiivne uurimisviis.* Tallinn. OÜ Infotrükk.
- Magill, F.N.,** 1995. *The international encyclopedia of Sociology. Volume two.* London-Chicago: Fitzroy Dearborn.
- Mellody, P.** 2007. *Kaassõltuvus.* OÜ Väike Vanker.
- Naistetugi.** [WWW] URL <http://www.naistetugi.ee> (15.03.2008)
- Norwood, R.** 1996. *Naised, kes armastavad liiga palju.* Tartu. Elmatar.

Lääne- Viru Rakenduskõrgkool

Paloheimo, M. 2002. *Lapseõlvemõjud*. Tallinn. ETPV Trükikoda. Varrak.

Patton, M. 2002. *Qualitative resources & evaluation methods*. Thousand Oaks. SAGE Publications.

Payne, M. 1995. *Tänapäeva sotsiaaltöö teooria: kriitiline sissejuhatus*. Tallinn. Spin Press.

Perttu, S, Mikkilä, P. M. jt. 2001. *Ava silmad. Käsiraamat vägivalda kogenud naistele*. Jyväskylä. OY Gummerus Kirjapaino.

Suvi, T. *Sõltuvuses oma mehest*. – [WWW] URL <http://www.eestinaine.ee/14064> (27.03.2008)

Virtanen, J. 2006. *Laadulissen tutkimuksen käsikirja*. Helsinki. International Methelp Ky.

Vääri, E. 2000. *Võõrsõnade leksikon*. Tallinn. Valgus.

Avaldamata allikad:

Hinno, J. 2006. *Suhted perekonnas. Lääne-Virumaa Kutsekõrgkool. Mõdriku. [Lõputöö]*

Noppel, S. *Kogemuste roll kliiniliste psühholoogide asjatundlikkuse omandamisel ja säilitamisel. Tartu Ülikooli Sotsiaalteaduskond. Tartu. 2007. [magistritöö].*

